

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

У МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

21-22 травня 2022 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

21-22 травня 2022 року

**Львів
2022**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 21-22 травня 2022 року . – Львів : Львівський науковий форум, 2022. – 67 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників V Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ	5
<i>Зубик П.Р., Клечак І.Р., Сироїд О.О.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГРИБНОГО ХІТИНУ ТА ЙОГО ПОХІДНИХ У РОСЛИННИЦТВІ	5
<i>Хабленко А.Д., Дуган О.М., Даниленко С.Г.</i> ФЕРМЕНТОВАНІ ПРОДУКТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРОБІОТИКІВ-МІКРОМІЦЕТІВ	7
<i>Янюк М.А., Дрюк М.М., Науменко О.Р., Безсмертна О.О., Мерленко Н.О.</i> АНАЛІЗ ФЛОРИ СУДИННИХ РОСЛИН КНПП «ЦУМАНСЬКА ПУЩА»	9
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ.....	11
<i>Курносенко Л.В., Левицький М.В., Юрченко С.В.</i> ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	11
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	12
<i>Fedyshyn S.</i> TOOLS OF SOCIAL MEDIA MARKETING NOWADAYS	12
<i>Винницька О.А., Кифоренко Л.О.</i> ІНСТРУМЕНТИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	14
<i>Корнієнко Т.О.</i> СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	16
<i>Лемешко М.О.</i> ЕКОСИСТЕМА БІЗНЕСУ: СУТНІСТЬ І ПОНЯТТЯ.....	18
<i>Швед І.В., Тяжкороб І.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	20
ІСТОРИЧНІ НАУКИ	22
<i>Концур М.М.</i> ПОЛІТИКА ТРЕТЬОГО РЕЙХУ НА ТЕРИТОРІЇ ОКУПОВАНОЇ ПОЛЬЩІ (1939-1940 рр.).....	22
<i>Кудасюк М.І.</i> ПЕРЕДАЧА КРИМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО СКЛАДУ УРСР: ІСТОРИЧНІ РЕАЛІЇ І СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	24
КУЛЬТОРОЛОГІЯ.....	26
<i>Акімова А.Д.</i> РОЛЬ ЗМІ ТА МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У СТАНОВЛЕННІ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ.....	26
МЕДИЧНІ НАУКИ.....	28
<i>Korobkova-Arzhannikova Hanna V.</i> ASSESSMENT OF SLEEP IN MEDICAL STUDENTS AND THE IMPACT ON THE QUALITY OF EDUCATION	28
<i>Гуріна Д.П.</i> МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА УДОСКНАЛЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	29
<i>Сотнікова-Мелешикіна Ж.В., Фоміна Є.В.</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕСУРСИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ.....	30
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА	32
<i>Карпенко О.М.</i> МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	32
<i>Новіков Д.О.</i> ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ НАЦІОБЕЗПЕКОЗНАВСТВА	34
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	36
<i>Галацин К.О., Фечук А.М., Ярошенко О.Л.</i> ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	36

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	38
<i>Бондаренко М.М.</i> ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ ТА ЙОГО СТАНОВИЩЕ.....	38
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	41
<i>Висоцька А.Ю.</i> ПСИХОЛОГІЯ МІЖСОБИСТІСНИХ КОМУНІКАЦІЙ	41
ТЕХНІЧНІ НАУКИ	42
<i>Бельтюков В.Р., Кравець П.О.</i> ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ВИЯВЛЕННЯ ПОДІБНИХ ХАРАКТЕРИСТИК В КОЛЕКЦІЯХ ГРАФІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ	42
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ	45
<i>Коровіцька Я.В.</i> МОДУЛЬ НЕПЕРЕРВНОСТІ (ПЕРШОГО РОДУ)	45
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	46
<i>Чепак О.В.</i> ВЖИВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СИСТЕМІ КІНЦЯ ХХ - ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	46
ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ.....	48
<i>Иценко М.П.</i> ЗАКОН СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ РОЗУМНОЇ (НОМО SAPIENS).....	48
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	50
<i>Копоненко А.С.</i> PENALTY AS A WAY TO ENSURE THE FULFILMENT OF THE CONTRACTUAL OBLIGATION.....	50
<i>Legka Y.V.</i> THE ROLE OF LAW IN THE REGULATION OF PUBLIC RELATIONS	52
<i>Гордієнко Д.М.</i> УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	53
<i>Замкова Д.Р.</i> КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ОФІСУ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА ЗА 2019-2021 РІК.....	55
<i>Зосімов А.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	57
<i>Зосімов А.</i> АКТУАЛЬНІСЬ ВИСОКОГО РІВНЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ КУРСАНТІВ	58
<i>Іванова М.А.</i> РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	59
<i>Калюжна А.О.</i> МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	61
<i>Кузема Я.О.</i> ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ : АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	63
<i>Смірнова Д.Д.</i> ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НАЯВНОСТІ ПОМ'ЯКШУЮЧИХ ЧИ ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИН ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН	65

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Зубик П.Р.,

студент 1-го курсу магістратури,

Клечак І.Р.,

к.т.н., доцент кафедри промислової біотехнології та біофармації,

Сироїд О.О.,

асистент кафедри промислової біотехнології та біофармації.

Національний технічний університет України «КПІ ім. І. Сікорського»

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ГРИБНОГО ХІТИНУ ТА ЙОГО ПОХІДНИХ У РОСЛИННИЦТВІ

Біологічні та фізико-хімічні властивості біополімерів грибного походження зацікавили науковців всього світу, що посприяло їх вивченню та широкому застосуванню у багатьох галузях, зокрема у медицині, сільському господарстві, косметичній, фармацевтичній та харчовій промисловості. Зважаючи на проблеми рослинного сектору сільського господарства (дефіцит води, наявність патогенів, забруднення ґрунтів та атмосфери, підвищення температури повітря, зростання попиту на продукцію тощо), важливо забезпечити належний рівень виробництва та захисту рослин.

Хітин та хітозан є одними з найвідоміших та найбільш поширених полісахаридів. Хітин (ХТ) складається із залишків N-ацетил-D-глюкозаміну, хітозан (ХТЗ) – його похідна деацетильована сполука [1]. Як структурний елемент ХТ найчастіше зустрічається у ракоподібних, молюсків, зоопланктоні та грибах. Через високий вміст цього полімеру у перших трьох організмах (до 40% від маси) вони є основними джерелами хітину. В свою чергу гриби є альтернативним джерелами попри меншу кількість ХТ (до 26%). Проте використання грибного ХТ супроводжується рядом переваг: відсутність залежності від сезонних коливань та регіональних особливостей, легший процес виділення з джерела (менша кількість стадій та більш «м'які» умови обробки) [1, 2].

Історично першими джерелами ХТ були базидієві гриби, зокрема *Agaricus volvaceus*, *A. acris*, *A. cantarelus*, *A. piperatus*, *Hydnum repandum*, *H. hybridum* і *Boletus viscidus*. Більш зручним джерелом для тогочасних дослідників виявилися ракоподібні та комахи, що відсувало вивчення добування ХТ з грибів. Проте складність традиційної технології отримання привела до необхідності повернення до першоджерел екстракції ХТ. Таким чином, все більше сучасних дослідників починають відновлювати дослідження можливості використання грибів для отримання ХТ [3].

Альтернативними джерелами ХТ та ХТЗ обрано *Pleurotus sajocajii*, *P. ostreatus*, *P. pulmonarius*, *P. floridanus*, *Lentinus edodes*, *A. bisporus*, *Flammulina velutipes* [4, 5]. Також ведуться роботи по підвищенню вмісту ХТ в грибах. На прикладі *Fomitopsis officinalis* було продемонстровано 13-кратне збільшення частки ХТ (від 5,3% до 69%), що супроводжувалось зменшенням вмісту глюкану у 14 разів, водночас заявляють, що 30% ХТ було деацетильовано у ХТЗ [6].

Наразі ХТ та ХТЗ широко застосовується у сільському господарстві. Повідомляється, що додавання ХТЗ та ХТ для кореневого підживлення, обприскування пагонів чи насіння культурних рослин (меліси, рису, перцю, картоплі, мандарину та інших) приводило до ефективного лікування рослин від грибних та вірусних інфекцій. У випадку аналогічних операцій із кукурудзою, пшеницею, кунжутом, майораном, ріпаком, баклажаном, томатом та іншими спостерігали підвищення стійкості рослин в умовах посухи, сольового та високотемпературного стресів і поганому ґрунті [7]. ХТЗ виступає в ролі стимулятора росту для злаків (пшениці), овочів (томатів), декоративних (орхідеї, гладіолусів, троянд), плодкових (винограду, груші, персиків, полуниці) та інших рослин, що сприяє збільшенню кількості біомаси та розміру плодів [8, 9]. Для деяких інших рослин (ківі, цитрусових, бананів, мандаринів) розпилення ХТЗ сприяє пролонгації термінів зберігання, що особливо важливо для доставки екзотичних фруктів [10].

Водний розчин ХТЗ може регулювати водний баланс рослин шляхом впливу на клітини провідної та основної тканини. Наявність частинок ХТЗ у водних розчинах при обробці насіння дозволяє підвищити толерантність до важких металів ґрунту, а також підвищити експресію білків для захисту баклажанів, томатів, кукурудзи від дії ультрафіолетового, теплового опромінення та сольового шоку [7, 8].

Перспективним рішенням вважається використання нанотехнологій для рослинництва. Для наночастинок ХТЗ (нХТЗ) і ХТ (нХТ) характерні властивості наноматеріалів та ХТЗ/ХТ відповідно, що збільшує спектр їх застосування [10]. Так, використання нХТЗ було ефективним проти *Pegomya hyoscyami* при обробці пагонів буряка та дозволяло інтенсифікувати синтез захисних білків у томатів, а обприскування пагонів та насіння пшениці призвело до підвищення посухостійкості [7]. Крім того, ці частинки можуть бути поєднані з металами (що дозволяє підвищувати врожайність злакових, регулювати вміст речовин у цибулевих) і біополімерами (приводить до стимуляції секреції білків-захисників від абіотичного стресу томатів, модуляції росту салату тощо) [10, 11].

Антипатогенні, стимулюючі, захисні та інші властивості ХТ та ХТЗ користуються широкою популярністю у агрономів та фермерів. ХТ та ХТЗ грибоного походження як більш екологічний та безпечний варіант все частіше стає об'єктом дослідження науковців, а можливість підвищувати рівень ХТ та ХТЗ у грибах дає змогу збільшити рівень застосування цих полісахаридів, зокрема у рослинному секторі сільського господарства як замінику ХТ із комах та ракоподібних.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Jones M. et al. Crab vs. Mushroom: A review of crustacean and fungal chitin in wound treatment //Marine Drugs. – 2020. – Т. 18. – №. 1. – С. 64.
2. Satitsri S., Muanprasat C. Chitin and chitosan derivatives as biomaterial resources for biological and biomedical applications //Molecules. – 2020. – Т. 25. – №. 24. – С. 5961.
3. Abo Elsoud M. M., El Kady E. M. Current trends in fungal biosynthesis of chitin and chitosan //Bulletin of the National Research Centre. – 2019. – Т. 43. – №. 1. – С. 1-12.
4. Johney J. et al. Extraction of Chitin and Chitosan from Wild Type Pleurotus Spp and its Potential Application-Innovative Approach //Journal of Pure and Applied Microbiology. – 2018. – Т. 12. – №. 3. – С. 1631-1640.
5. Xu H. et al. Residues of Culinary-Medicinal Winter Mushroom, *Flammulina velutipes* (Agaricomycetes), Cultivation as a Potential Source of Functional Skin Substitute with Multiple Bioactivities //International Journal of Medicinal Mushrooms. – 2022. – Т. 24. – №. 2.
6. Kalitukha L. An approach to change the basic polymer composition of the milled *Fomes fomentarius* fruiting bodies //Fungal Biology and Biotechnology. – 2021. – Т. 8. – №. 1. – С. 1-7.
7. Malerba M., Cerana R. Chitin-and chitosan-based derivatives in plant protection against biotic and abiotic stresses and in recovery of contaminated soil and water //Polysaccharides. – 2020. – Т. 1. – №. 1. – С. 21-30.
8. Malerba M., Cerana R. Chitosan effects on plant systems //International journal of molecular sciences. – 2016. – Т. 17. – №. 7. – С. 996.
9. Luft L. et al. An overview of fungal biopolymers: bioemulsifiers and biosurfactants compounds production //Critical Reviews in Biotechnology. – 2020. – Т. 40. – №. 8. – С. 1059-1080.
10. Malerba M., Cerana R. Recent applications of chitin-and chitosan-based polymers in plants //Polymers. – 2019. – Т. 11. – №. 5. – С. 839.
11. Chandra S. et al. Chitosan nanoparticles: a positive modulator of innate immune responses in plants //Scientific reports. – 2015. – Т. 5. – №. 1. – С. 1-14.

*Хабленко А.Д.,
студентка 1-го курсу магістратури
Національного технічного університету України «КПІ ім. І. Сікорського»,
Дуган О.М.,
д.б.н., професор кафедри промислової біотехнології та біофармації
Національного технічного університету України «КПІ ім. І. Сікорського»,
Даниленко С.Г.,
д.т.н., старший науковий співробітник відділу біотехнології
Інституту продовольчих ресурсів Національної академії аграрних наук України*

ФЕРМЕНТОВАНІ ПРОДУКТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПРОБІОТИКІВ-МІКРОМІЦЕТІВ

Ферментовані продукти зазвичай визначають як «продукти або напої, вироблені шляхом контрольованого мікробного росту та перетворення компонентів їжі за допомогою ферментативної дії» [1]. Ферментація – одна з найдавніших форм обробки та консервування харчових продуктів у всьому світі [2]. Первинно ферментацію використовували для консервування, однак згодом почали використовувати для покращення органолептичних властивостей певних продуктів. До сучасних відомих ферментованих продуктів належать кефір, комбуча, квашена капуста, місо, натто, темпе тощо. Окрім гарних смакових характеристик наведені ферментовані продукти вважаються корисними для здоров'я через наявність різних видів пробіотиків [1].

Згідно з визначенням ВООЗ пробіотики – це живі мікроорганізми, які при введенні в визначеній кількості надають користь для здоров'я господаря [2,3]. Пробіотики мають різні механізми, завдяки яким надають корисну дію на здоров'я споживача: конкуренція з патогенними бактеріями за поживні речовини та місця зв'язування у кишечнику, інактивація токсинів і метаболітів, що виробляються патогенами, продукування антимікробних сполук, які пригнічують ріст патогенів, стимуляція або ж модуляція імунної відповіді [4]. У літературі висуваються наступні вимоги до «ідеального пробіотика»: відсутність патогенності, передбачений ефект на здоров'я, вивченість мікроорганізму, генетична стабільність, здатність до продукування антимікробних речовин, можливість адгезії до слизових оболонок кишківника, безпечність використання у харчових або медичних продуктах, толерантність до кислот та жовчі, а також виживаність у кишковому тракті [5].

Більшість пробіотиків, що зустрічаються у ферментованих продуктах – бактерії, найбільш відомими є молочнокислі, переважно родів *Lacticaseibacillus*, *Lactiplantibacillus*, *Levilactobacillus*, *Ligilactobacillus*, *Limosilactobacillus* та *Lactobacillus*. Також виділяють не молочнокислі бактерії, такі як *Lactococcus*, *Bacillus*, *Propionibacterium* та *Bifidobacterium*. Вищенаведені роди бактерій, їх види та штами є достатньо вивченими, велика кількість бактерій комерціалізується та активно використовується в якості медичних препаратів [3,5].

Іншою ж групою мікробіоти ферментованих продуктів є дріжджі, що в останній час також привертають увагу вчених. У порівнянні з бактеріальними пробіотиками потенціал дріжджів вивчено недостатньо, а єдиним дріжджовим комерціалізованим пробіотиком є *Saccharomyces boulardii*, що активно використовується для терапії різних кишкових розладів [3,6]. Слід зазначити, що дріжджі – поширена група мікроорганізмів у ферментованих харчових продуктах. Видове різноманіття дріжджів знайдено у кефірі, виокремлюють такі види: *Kluyveromyces lactis*, *Kl. dobzhanskii*, *Kl. marxianus*, *Saccharomyces cerevisiae*, *S. unisporus*, *Candida albicans*, *C. kefir*, *Kazachstania aerobia*, *Ka. unispora*, *Torulospora delbrueckii*, *Zygosaccharomyces fermentati* [7]. У інших ферментованих продуктах повідомляється про наявність таких дріжджів як *Z. bailii*, *Yarrowia brassicae*, *Y. lipolytica*, *C. sake*, *C. rugosa*, *Pichia membranefaciens*, *P. kluyveri*. А в якості закваски для місо використовується *Aspergillus oryzae* [1,3].

Найбільше видів дріжджів наявні у кефірі, дослідження яких показує що такі види як *Kl. lactis*, *Kl. marxianus* є перспективними пробіотиками. Зокрема штами *Kl. marxianus* мають високі показники виживаності в умовах шлункового соку та при наявності жовчних кислот [8]. Окрім цього *Kl. lactis* є високопродуктивним продуцентом β-галактозидази [9], тобто може попередньо розщеплювати лактозу при використанні у

кисломолочних продуктах, що є можливим вирішенням проблеми гіполактазії. Виділені з кисломолочних продуктів штами *Kl. marxianus* можуть стимулювати імунну відповідь, що може корисним для контролю надлишкового запалення. Експерименти з *Kl. marxianus* в умовах *in vitro* з використанням клітин Caco-2 також показують стимуляцію імунної відповіді [9,10]. Окрім специфічних корисних властивостей *Kl. marxianus* має стандартні властивості пробіотика, тобто може рости при підвищеній температурі до 37°C, має гарну виживаність при pH 1,5 та може виживати за наявності пепсину та оксигеновних кислот [11].

Іншим відомим мікроорганізмом-пробіотиком є *A. oryzae*, дослідження якого показали протипухлинну дію при дослідженні на панкреатичних ракових клітинах. Механізмом пригнічення росту є вироблення гептелінової кислоти, що зупиняє клітинний цикл ракових клітин. Також *A. oryzae* може чинити інсулінотропну дію, харчові продукти з соєвих бобів (місо), ферментовані *A. oryzae* виявляють профілактичну дію на ожиріння [12].

Досліджені такі корисні властивості дріжджів як зниження рівню холестерину (*P. kudriavzevii*). Екстракт β -глюканів, виділених з клітин *S. cerevisiae* сприяє експресії протизапальних (IL-10) та прозапальних цитокінів (IL-17, IFN- γ) [2,8].

Не зважаючи на обмежену вивченість пробіотичних властивостей, більшість видів дріжджів ферментованої продукції, демонструють наявність базових характеристик, притаманних для «ідеального пробіотика» (стійкість до кислотного середовища, температури, жовчних кислот, непатогенність) та мають певні особливі терапевтичні характеристики, що можуть бути використані у подальших дослідженнях для створення пробіотиків нового покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Dimidi E. et al. Fermented Foods: Definitions and Characteristics, Impact on the Gut Microbiota and Effects on Gastrointestinal Health and Disease // *Nutrients*. 2019. Vol. 11, № 8. P. 1806.
2. Moslehi-Jenabian S., Lindegaard L., Jespersen L. Beneficial Effects of Probiotic and Food Borne Yeasts on Human Health // *Nutrients*. 2010. Vol. 2, № 4. P. 449–473.
3. Tamang J.P., Lama S. Probiotic properties of yeasts in traditional fermented foods and beverages // *J. Appl. Microbiol.* 2022. Vol. 132, № 5. P. 3533–3542.
4. Cunningham M. et al. Shaping the Future of Probiotics and Prebiotics // *Trends Microbiol.* 2021. Vol. 29, № 8. P. 667–685.
5. Fijan S. Microorganisms with Claimed Probiotic Properties: An Overview of Recent Literature // *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2014. Vol. 11, № 5. P. 4745–4767.
6. Malaviya A. et al. *Saccharomyces* - Eukaryotic Probiotic for Human Applications // *High Value Fermentation Products*. Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, Inc., 2019. P. 211–229.
7. Gao X., Li B. Chemical and microbiological characteristics of kefir grains and their fermented dairy products: A review // *Cogent Food Agric.* / ed. Yildiz F. 2016. Vol. 2, № 1.
8. Shruthi B. et al. Exploring biotechnological and functional characteristics of probiotic yeasts: A review // *Biotechnol. Reports*. 2022. Vol. 34. P. e00716.
9. Ibrahim S.A. et al. Fermented foods and probiotics: An approach to lactose intolerance // *J. Dairy Res.* 2021. Vol. 88, № 3. P. 357–365.
10. Saber A. et al. Cellular and molecular effects of yeast probiotics on cancer // *Crit. Rev. Microbiol.* 2017. Vol. 43, № 1. P. 96–115.
11. Moradi R. et al. Screening and characterization of in-vitro probiotic criteria of *Saccharomyces* and *Kluyveromyces* strains. // *Iran. J. Microbiol.* 2018. Vol. 10, № 2. P. 123–131.
12. Konishi H. et al. Probiotic *Aspergillus oryzae* produces anti-tumor mediator and exerts anti-tumor effects in pancreatic cancer through the p38 MAPK signaling pathway // *Sci. Rep.* 2021. Vol. 11, № 1. P. 11070.

Янюк М.А.,
Дрюк М.М.,
Науменко О.Р.,
студенти кафедри екології та зоології,
Безсмертна О.О.,
к. б. н., асистент кафедри екології та зоології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Мерленко Н.О.,
молодий науковий співробітник
Ківерцівського національного природного парку

АНАЛІЗ ФЛОРИ СУДИННИХ РОСЛИН КНПП «ЦУМАНСЬКА ПУЩА»

Збереження біорізноманіття є глобальною екологічною проблемою і розв'язання її можливе тільки на основі вичерпних знань про різноманіття рослинного і тваринного світу конкретних регіонів. У зв'язку з цим важливе значення мають детальні флористичні дослідження, без яких неможливе регіональне природокористування і створення науково обґрунтованої системи охорони фітобіоти. Окрім того, встановлення повного видового складу і детальний аналіз флори сприяють вирішенню багатьох питань систематики і фітогеографії, є підставою для наступного фітомоніторингу. [1]

Розв'язання вищезазначених питань актуально для регіонів з високим рівнем видового багатства та оригінальністю флори. До таких належить українське Полісся, де створений Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуща» Указом Президента України № 203/2010 від 22 лютого 2010 року. НПП «Цуманська пуща» створений з великих лісових масивів у межах Волинської області поблизу смт. Цумань та поблизу м. Ківерці. До парку також віднесено значну кількість (понад 100) невеликих лісових і лучних ділянок у межах Ківерцівського району [2].

Найважливішим кількісним показником флори тієї чи іншої території є рівень її багатства, який визначається загальною кількістю видів, родів та родин [3].

За результатами власних польових досліджень, літературних матеріалів та опрацювання гербарних зборів станом на 2022 рік у флорі КНПП "Цуманська пуща" зареєстровано 638 видів судинних рослин, які належать до 6 класів, що становить 74,4% від флористичного різноманіття. [4]

Кількість видів судинних рослин у флорі Ківерцівського НПП «Цуманська пуща» станом на 2022 рік.

Назва таксону	Кількість родин	Кількість родів	Кількість видів
<i>Lycopodiophyta</i>	1	2	4
<i>Equisetophyta</i>	1	1	5
<i>Psilotophyta</i>	1	1	1
<i>Polypodiophyta</i>	6	7	9
<i>Pinophyta</i>	2	3	4
<i>Magnoliophyta</i>	80	330	615
Всього:	91	344	638

Домінує клас Покритонасінні (*Magnoliophyta*) – 96,4 % від загальної кількості видів, з яких до *Magnoliopsida* належать 76,4 % видів, до *Liliopsida* – 23,6 % видів.

Досить великий відсоток у флорі КНПП «Цуманська пуща» становить *Polypodiophyta* (1,4 %), трішки менше *Equisetophyta* – 0,8%, *Lycopodiophyta* та *Pinophyta* – 0,6%. Всього 0,16 відсотків у *Psilotophyta*.

Спорові судинні рослини (*Lycopodiophyta*, *Equisetophyta*, *Psilotophyta*, *Polypodiophyta*) та *Pinophyta* разом включають 23 види, що становить 3,6 % від їхньої загальної кількості, що властиве як для флор різних регіонів, так і для флори Земної кулі в цілому.

Одним із найголовніших показників для характеристики флор будь-яких територій є флористичні спектри, зокрема, перші десять родин (за кількістю видів) та порядок їхнього розміщення [5].

Найбільший відсоток родинного спектру судинних рослин флори КНПП «Цуманська пуца» складають такі родини: *Asteraceae* – 56 видів, *Poaceae* – 47 видів, *Superaceae* – 38 видів, *Lamiaceae* – 34 види, *Fabaceae* – 32 видів, *Rosaceae* – 31 вид, *Ranunculaceae* – 29 видів, *Caryophyllaceae* – 27 видів та *Brassicaceae* – 22 види.

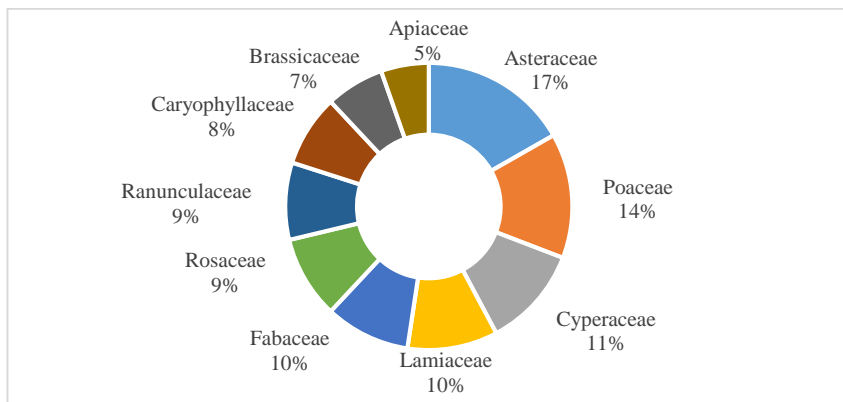

Рис. 1. Спектр провідних родин судинних рослин флори КНПП "Цуманська пуца"

Найбільше видів у рослинному спектрі судинних рослин належить двом космополітним родинам *Asteraceae* і *Poaceae*, що властиво практично для всіх регіональних флор Палеарктики – від Португалії і Північної Африки до Японії і Чукотки. Третьою за кількістю видів є родина *Superaceae*, до неї входять види, які поширені по всьому світу, найчастіше вони зустрічаються в помірних і холодних поясах північної півкулі. Відповідно, дана родина характерна для флор бореальних і монтанних областей. Види родини *Caryophyllaceae* розповсюджені повсюдно, а особливо в Середземномор'ї. Саме тому цій родині властивий високий рівень видового багатства в бореальних, монтанних та середземноморських областях. Представники родини *Ranunculaceae*, також мають широкий ареал розповсюдження, але зосереджені, головним чином, у помірних і холодних областях північної і південної півкулі, особливо в північній помірній зоні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. М. І. Хилько. Екологічна безпека України. – К.: Вища школа, 2017. 267 с.
2. Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуца». URL: <http://knpp.com.ua>
3. Толмачёв А.И. Методы сравнительной флористики проблемы флорогенетики / А.И. Толмачёв. – Новосибирск : Наука, 1986. – 196 с
4. Літопис природи Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуца». Т. 5. 2020 р.; КНПП «Цуманська пуца»: Ківерці, 2021.
5. Шмидт В.М. Статистические методы в современной флористике / В.М. Шмидт. – Л. : изд-во Ленингр. ун-та, 1980. – 176 с.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

УДК 332.142.2

Курносенко Лариса Володимирівна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних наук

ДУ «Одеська політехніка», м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-2309-695X

Левицький Максим Володимирович,

Лікар ДУ «Територіальне медичне об'єднання МВС України

по Одеській області»,

Юрченко Сергій Валентинович,

Судово-медичний експерт КУ «Одеське обласне бюро

судово-медичної експертизи»

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

24 лютого 2022 року розпочалося військове вторгнення російської федерації в Україну. Одним із фронтів цієї війни є медичний, від його якісного ресурсного забезпечення в кінцевому підсумку залежить успіх оборони і контратакувальних операцій Збройних сил України.

В умовах складної економічної ситуації, коли атакування України російськими військами на Донбасі не припинилося вісім останніх років, Україна проводила успішну медичну реформу. Медична реформа була однією із великої кількості структурних реформ в інших секторах економіки, які проводила останнє десятиліття Україна. Медична реформа була ключовою частиною військової реформи, реформи децентралізації та реформи адміністративно-територіального устрою України.

На початок війни Україна перебувала в активній фазі медичної реформи: створено Національну службу здоров'я України, проведено автономізацію закладів охорони здоров'я - медичні заклади із державної форми власності перейшли у власність громад. Кількість закладів охорони здоров'я було оптимізовано відповідно до чисельності і потреб мешканців громад з метою забезпечення якості та доступності медичних послуг. На початок 2021 року в Україні налічувалося більше 3 тис. закладів охорони здоров'я, в яких розгорнуто 250 тис. ліжок. Медичну допомогу на початок 2021 року надавали 180 тис. медичних працівників, з яких 120 тис. працівників мають кваліфікаційну категорію. Медичний процес обслуговують 309 тис. осіб середнього медичного персоналу, із яких 217 тис. мають кваліфікаційну категорію [1]. З Національною службою здоров'я України у 2022 році уклали угоди на надання медичних послуг більше 3 тис. медичних закладів різних форм власності, за 38 пакетами медичних послуг. На фінансування медичної галузі з Державного бюджету України у 2022 році заплановано 194 млрд.грн.

На початок травня 2022 року можна стверджувати, що Україна витримала перший потужний удар війни. Створені під час реформ інституції виявилися стійкими до впливу таких потужних викликів, як військове вторгнення і окупація частини території країни. З метою координації діяльності суб'єктів медичної галузі під час воєнного стану Міністерство охорони здоров'я України видало наказ «Щодо забезпечення безперервної роботи» від 7 березня 2022 року №427 [2]. Незважаючи на потужну економічну і гуманітарну кризу, окупацію частини територій, неможливість продовження роботи великої кількості державних реєстрів та інформаційних систем, медична галузь продовжує функціонувати на не окупованих територіях, обслуговувати мирне населення та тимчасово переміщених осіб. Допомогу по тимчасовій втраті працездатності за 55 днів війни отримали 498,8 тисячі українців з усіх куточків України, зокрема зон активних бойових дій. Зокрема, за час війни Донецьке управління виплатило лікарняні для 16,9 тис. застрахованих осіб, Запорізьке – для 12,9 тис. осіб, Луганське – 2,2 тис. осіб, Харківське – 13,3 тис. осіб, Херсонське – 1,6 тис. осіб, Чернігівське – 9,8 тис. осіб [3].

Збройний конфлікт викликав значні проблеми із міграцією медичних працівників. Потужні людські ресурси галузі, сформовані в Україні за роки незалежності, вимушені змінювати місце проживання та роботи. Велика кількість медиків виїхали за кордон і стали вимушеними біженцями, через окупацію території, руйнування лікарень, неможливість далі продовжувати жити і працювати в районах активних бойових дій.

МОЗ України наказом від 04.03.2022 р. № 414 «Про облік та табелювання медичних працівників, які надають медичну допомогу поза основним місцем роботи в період воєнного стану на території України» [4] врегулювало норми працевлаштування медпрацівників, які через війну втратили можливість працювати за основним місцем роботи, у заклади охорони здоров'я інших регіонів України. Особливістю працевлаштування медичних працівників в умовах воєнного стану є те, що воно може здійснюватися як тимчасово, так і за сумісництвом. Станом на 22 квітня 2022 року можливою працевлаштування в іншому закладі охорони здоров'я скористалися 2015 внутрішньо переміщених медпрацівників, з них: 1197 лікарів, 574 середнього медичного персоналу, 244 технічних працівників [5].

Отже, основними проблемами галузі охорони здоров'я України в умовах воєнного стану, які перешкоджають вільному доступу населення до своєчасної і якісної медичної допомоги, виявилися, серед інших: окупація та руйнування території України та закладів охорони здоров'я; великий потік внутрішньо переміщених осіб в неокуповані регіони України; великий тиск на регіональні системи охорони здоров'я не окупованих регіонів; зміна структури захворювань в бік травм та психологічних захворювань; збільшення кількості відтоку медичних працівників з України; збільшення потоку внутрішньо переміщених осіб-медичних працівників; проблеми функціонування e-Health – електронної системи охорони здоров'я та державних реєстрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. Центр медичної статистики МОЗ України : статистичні дані системи МОЗ України. <http://medstat.gov.ua/ukr/statdanMMXIX.html>
2. Щодо забезпечення безперервної роботи : Наказ МОЗ України від 7 березня 2022 року №427. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0427282-22#Text>
3. Фонд соціального страхування України: діяльність фонду. <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/981413>
4. Про облік та табелювання медичних працівників, які надають медичну допомогу поза основним місцем роботи в період воєнного стану на території України : Наказ МОЗ України від 04.03.2022 р. № 414. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0414282-22#Text>
5. Як влаштуватися на роботу внутрішньо переміщеним медичним працівникам : Урядовий портал від 22.04.2022. <https://www.kmu.gov.ua/news/moz-yak-vlaskhuvatisya-na-robotu-vnutrishno-peremishchenim-medichnim-pracivnikam>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Fedyshyn Sofiia,
Student,

Scientific supervisor: PhD (Economics), Fedyshyn Maiia
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

TOOLS OF SOCIAL MEDIA MARKETING NOWADAYS

During the war, most digital companies and marketers joined to the IT army for repel enemy misinformation. However, even in such a difficult time for the country and all of us, it is necessary to restore the viability of business where possible to provide defense resources and bring such an expected victory. The adaptation of SMM tools to martial law is of great importance during this period.

SMM (Social Media Marketing) is a comprehensive management and promotion of the brand in order to increase the target audience, attract traffic to the site and increase sales. Over the past year, media marketing has become perhaps the most popular for all who understand the importance of online communicating with customers.

Today, one of the important components for the survival of the brand is the need to adequately assess market prospects, further directions of business operations, adaptation and finding the best ways of development at the lowest cost with the help of crisis marketing tools. Thus, crisis marketing helps companies stay afloat in the face of environmental challenges.

Note that social media marketing is the best way to reach a large audience. According to research, about 2 billion users visit social networks every day. In times of crisis, not every business has all the resources to maintain its competitive advantage. Therefore, it is especially important for businesses and brands to keep in touch with their colleagues, contractors and target audience, ie to shift the focus from agreement marketing to relationship marketing and get the most out of such partnerships. After all, this can have a positive impact on the future of the crisis - if you act together, you can stay afloat, and it's better than drowning alone.

It is through the prism of social networks that the brand has the opportunity to communicate with readers, share their thoughts, share news, actions that appear in it - to keep in touch, and during the war to demonstrate their patriotism. Now every brand is the face of Ukraine, so he needs to know what is worth broadcasting to the whole world, and what is better to give up. To date, no one has had online experience in wartime, but now everyone must work where possible, pay taxes and provide the country with the resources to accelerate our victory.

What brands should do during the war:

1. Express a clear position. Brands are thought leaders, so it's important not to be silent right now. You need to call a spade a spade, be fully supportive and open to your followers.

2. Act already! Timing is the most important thing right now. The news in the morning may be outdated in the evening. Nowadays, information changes every minute, so it is important that it is filtered and relevant.

3. Adapt your social networks – avatar, profile description, visuals with Ukrainian symbols. Ukrainian symbols of Facebook are not a trend, they are already a clear position.

4. It is important to modify your SMM strategy and development strategy to the needs of potential customers, expand situational and patriotic content.

5. Demonstrate help and support: Tell us how you volunteer, help physically or wage information warfare. Every step brings you closer to your readers and brings us closer to victory.

6. It is extremely important to strengthen your fighting spirit, so when there is situational content on the pages of brands - some funny videos that will not allow readers to panic - it is positively perceived and strengthens the position of your brand.

7. Add useful and supportive social content. More and more users visit social networks for several reasons: to feel emotions and learn something useful, and it's great when it's all in one place - for example, on Instagram. Life hacks, selections, raising various topics on the brand page, on the one hand, will allow users to learn about something relevant, and on the other - interact with the brand, which will also affect its success. Interactive content is losing relevance, so it is advisable to transform it into a position of useful content with elements of interactive mechanics.

8. If you have communication limitations, try reviewing them. Now it is important to convey emotional support.

9. It is also important to spread Ukrainian history, promote Ukrainian in every possible way and demonstrate to the world our steadfastness and strong position.

10. Activate Stories – a platform for different types of communication, within its style and tone of voice, which is suitable for more candid content, lasting 24 hours.

We will note that at this time many brands act in support of Ukraine. For example, the Ukrainian jewelry house SOVA, in addition to resuming work in 9 cities of Ukraine and the ability to order online, transferred UAH 1,5 million to support our soldiers and from the first day of the war provide the necessary defense, and employees became more active in volunteering.

Western businesses are also not on the sidelines. For example, YouTube stopped monetizing russian channels immediately after the Russian invasion. He also «cleaned up» hundreds of YouTube channels and thousands of videos that violated information policy. As for Google, the company actively supports the Ukrainian people by strengthening the level of protection of Ukrainian accounts: from enabled secure browsing of Google by default, to programs that can be used to identify phishing threats and malicious software.

Meta, which owns Facebook, WhatsApp and Instagram, has said it supports Ukrainians by blocking fake pages and reducing the spread of misinformation. Thanks to FB, there are restrictions on Russia's state media, and Instagram, in turn, labels «russian-run media» accounts as misinforming, propaganda, and pro-Russian [1].

To sum up: now there are many opportunities for the development of the Ukrainian market and brands. The whole world and its active help are with us. It was during the war that the demand for SMM – media marketing increased many times. Now it is more important than ever to show the world yourself, your help, your civic position, tell the truth and help Ukraine as much as possible. With regard to brands, it is worth noting, first, the inexpediency of using advertising that encourages sales (promotions with deadlines, calls for purchases, layouts to get more subscribers, etc.). Secondly, it is not necessary not to publish anything – in such a large flow of information it is difficult to «stay afloat» and much harder to return, having disappeared «from the radar». Thirdly, the most important thing is to continue working for the benefit of our state, save jobs and broadcast it in any way on social networks.

REFERENCES

---

1. How global brands and celebrities react to Russia's war against Ukraine [Як світові бренди та знаменитості реагують на війну Росії проти України]. Available: <https://bazilik.media/iak-svitovi-brendy-ta-znamenitosti-reahuiut-na-vijnu-rosii-proty-ukrainy/> (Access date: 10.05.22)

*Вінницька О.А.,
к. е. н., доцент,
Кифоренко Л.О.,
здобувач вищої освіти.*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ІНСТРУМЕНТИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Монетарна політика країни складається з валютної політики та грошово-кредитної політики, які в окремих країнах носять роздільний характер і мають особливі механізми їх реалізації. Проте, валютна й грошово-кредитна політики також мають і спільні риси, які визначаються загальними стратегічними завданнями економічного розвитку держави, єдиним центром їх формування (центрального банку), спільністю окремих інструментів їх реалізації. Водночас, існуючі особливості валютних відносин розкривають специфічність окремих інструментів, які не використовуються при грошово-кредитному регулюванні.

Нині у більшості розвинених країн, де запроваджено інфляційне таргетування, а обмінний курс національної валюти відправлений у „вільне плавання”, валютна політика окремо не розробляється, а є частиною монетарної політики, реалізація якої виконується інструментами грошово-кредитного регулювання.

Разом з тим у країнах з не розвиненими ринковими відносинами, які як другорядну ціль грошово-кредитної політики обирають обмінний курс, валютна політика створюється окремо від грошово-кредитної і це обумовлює застосування інструментів валютного регулювання. З огляду на те, що інструменти валютного регулювання використовуються як засоби досягнення пріоритетів валютної політики центрального банку, їх правильно розглядати як фундаментальний компонент у механізмі здійснення валютної політики. Їх цільова спрямованість полягає у безпосередньому впливі на об'єкт регулювання та кон'юнктуру національних валютних ринків. Економічне призначення інструментів валютного регулювання зумовлює напрям і сферу їх використання [1, с. 6-7].

Валютне регулювання – це сукупність заходів та інструментів регуляторного характеру, що використовуються державою для забезпечення контролю валютних операцій, міжнародних розрахунків, правил володіння, користування та розпорядження валютними цінностями, задля дотримання стабільності національної грошової одиниці, збалансованості платіжного балансу країни, створення і покращення валютних відносин [2, с. 127].

Всі інструменти валютного регулювання доцільно поділяти на адміністративні та економічні відповідно до характеру та суб'єкту їх застосування. Разом з тим як адміністративні, так і економічні інструменти поділяються на дві групи: безпосереднього або опосередкованого впливу (в залежності від повноти їх дії по відношенню до об'єкта регулювання).

Відтак, єдиним адміністративним інструментом безпосереднього впливу є валютні обмеження. Їхня сутність полягає у використанні державного впливу через втручання до приватних валютних угод з метою часткового або повного обмеження їх дії. Виділяють обмеження щодо поточних валютних операцій і обмеження щодо операцій з руху капіталів і майна. Методом використання цього інструменту є нормативно-правове встановлення (зміна чи скасування) певних обмежень, зокрема ліцензування банківської діяльності та надання дозволів на проведення валютних операцій. Варто зазначити, що фактично встановлення валютних обмежень суперечить статуту МВФ, що дозволяє стверджувати про їхню шкідливість і неефективність для економічного розвитку.

До групи адміністративних інструментів опосередкованого впливу відносять облікову ставку, норму обов'язкового резервування, нормативи банківської діяльності та податки на операції з валютними цінностями.

Облікова ставка є процентною ставкою, з урахуванням якої центральний банк проводить операції з обліку векселів (редисконтування), кредитування банків (надання позичок рефінансування) та обчислення штрафів і пені за порушення нормативів. Не дивно, що за таких умов облікова ставка є базовою ставкою відсотка в країні та за певною мірою визначає кон'юнктуру на ринку кредитних ресурсів. Метод використання цього інструменту носить назву «зміна рівня облікової ставки», адже ці політика спрямована на визначення оптимального рівня облікової ставки, а не на його зміну.

Ще одним адміністративним інструментом опосередкованого впливу є норма обов'язкового резервування – нормативно встановлена центральним банком частка залучених за валютами та строками депозитів, що має зберігатися на особливих рахунках в банків у центральному банку в якості їх резервного фонду для підтримки ліквідності. Цей інструмент хоча і належить до інструментів опосередкованого впливу, проте вважається достатньо жорстким, адже впливає на спроможність банків до кредитування за рахунок залучених на депозити коштів: чим більша норма обов'язкового резервування, тим менша спроможність банку до надання позичок. Методом використання встановленого інструменту є зміна величини норми обов'язкового резервування.

Ще одним інструментом валютного регулювання, вплив якого заснований на загальному нагляді за банківською системою з метою попередження її занепаду і кризи, є економічні нормативи банківської діяльності. Обчислення більшості нормативів до розміру регулятивного капіталу призводить до штучного скорочення прибутковості окремих банків через різницю в розмірах їх капіталів. Раніше в системі нормативів НБУ перебував норматив загальної відкритої позиції банку, дія якого обмежувала валютний ризик. Проте з переходом до обчислення окремо довгої та короткої валютних «позицій», які визначають лише обсяг створених вимог та зобов'язань банку (і жодним чином не визначають його валютну позицію, тобто місце на валютному ринку), норматив загальної відкритої валютної позиції було скасовано, що не найкращим чином відзначалося на ефективності управління валютним ризиком. Методом застосування цього інструменту валютного регулювання є зміна розміру відповідних нормативів.

Останнім інструментом цієї групи є податки на операції з валютними цінностями. Його ефект легко переоцінити, адже надмірний податковий тягар не тільки не скорочує обсяги операцій з іноземною валютою, а ще спонукає до надзвичайного розширення тіншового валютного ринку. Втім, виважена податкова політика, що включає визначення часу стягнення, бази, ставки та розміру податку, цілком в змозі справити позитивний ефект на розвиток валютних відносин через обмеження викликаних панікою операцій населення. Методом застосування цього інструменту є процес стягнення податку.

Наступну групу (економічні інструменти безпосереднього впливу) складають режим валютного курсу та золотовалютні резерви. Режим валютного курсу є інструментом валютного регулювання, який функціонує як порядок управління (тобто, обчислення та регулювання) валютним курсом. Розрізняють два основних режими валютного курсу – фіксований (офіційний) і плаваючий (ринковий). Режим фіксованого валютного курсу – це такий порядок управління валютним курсом, за якого офіційний валютний курс встановлюється (обчислюється) центральним банком і є обов'язковим для застосування в усіх комерційних угодах резидентів та нерезидентів з центральним банком країни. Режим плаваючого

валютного курсу – це такий порядок управління валютним курсом, за якого центральний банк відмовляється від будь-якого примусового встановлення офіційного валютного курсу.

Золотовалютні резерви центрального банку також є економічним інструментом безпосередньої дії, і можуть бути використані за потреби для виконання покладених на них функцій. Золотовалютні резерви є надзвичайно важливим інструментом валютного регулювання, необхідність якого обґрунтована, перш за все, важливістю підтримки міжнародної ліквідності країни, стабільності її національної валюти. Методом застосування цього інструменту є валютні інтервенції, тобто один або низка взаємопов'язаних актів купівлі або продажу центральним банком іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку країни.

До останньої групи інструментів (економічних з опосередкованим впливом) належать лише операції з цінними паперами – акти купівлі-продажу центральним банком казначейських, і боргових зобов'язань, а також інших цінних паперів, що не засвідчують корпоративні права. Цей інструмент здатний не лише швидко впливати на грошову масу в країні, а і надає широкі можливості до залучення значних кредитних ресурсів на потреби уряду. Зрозуміло, що головною умовою дієвості та гнучкості таких операцій є високий ступінь розвитку фондового ринку, через що у розвинених країнах цей інструмент є головним оперативним важелем для центральных банків у здійсненні грошово-кредитного (у т.ч. валютного) регулювання. Методом використання операцій з цінними паперами на відкритому ринку як інструменту валютного регулювання опосередкованого впливу є фактичне їх проведення [3, с. 166-168].

До структури інструментів валютного регулювання можна віднести такі елементи: валютні обмеження, облікову ставку, норму обов'язкового резервування, нормативи банківської діяльності, податки на операції з валютними цінностями, режим валютного курсу, золотовалютні резерви та операції з цінними паперами уряду. Кожному з цих інструментів притаманний свій особливий метод застосування.

Список використаної літератури:

---

1. Береславська О. І., Овсяник В. А. Інструменти валютного регулювання: структура та класифікація. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2014. № 1. С. 6-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2014_1_3
2. Деркач Ю. Б. Особливості валютного регулювання в сучасних умовах розвитку економіки. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 3(2). С. 126-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_3%282%29_21
3. Шелудько С. А. Інструменти валютного регулювання: склад, класифікація, методи застосування. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2015. Т. 20, Вип. 2(2). С. 165-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2015_20_2%282%29_41

Корнієнко Т.О.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Фінансова безпека підприємств є складовим елементом та фундаментом для формування фінансової безпеки держави. Місце фінансової безпеки підприємства в системі фінансової безпеки держави можна визначати, по-перше, виходячи зі складових елементів фінансової системи держави, яка передбачає наявність сфер державних фінансів, фінансів населення, фінансів суб'єктів господарювання, по-друге, використовуючи систему національних рахунків, зокрема фінанси державного сектору, фінанси нефінансових корпорацій (реального сектору), фінансів корпорацій (фінансового сектору), фінансів інших секторів. Всі сектори або сфери взаємодіють між собою, а отже в межах кожної сфери фінансової

системи доцільно розглядати сутність фінансової безпеки. Розглядаючи сферу фінансів суб'єктів господарювання, доцільно розмежовувати фінансову безпеку суб'єктів господарювання реального сектору економіки та фінансово сектору, оскільки їх фінансова діяльність має суттєві відмінності та генерує дещо по-різному види фінансових ризиків.

Дослідження проблем фінансової безпеки почали з'являтися в науковій літературі не так давно. Слід відзначити, що останній час вони набувають все більшої актуальності. Здебільшого увага науковців прикута до питань формування системи фінансової безпеки підприємства, побудови ефективного механізму управління нею, вивчення теоретичних та методологічних основ фінансової безпеки.

У своїх працях вітчизняні економісти почали використовувати категорію «фінансова безпека» лише на початку 90-х рр. минулого століття. Дослідження за цим напрямом велися досить активно, про що свідчить великий обсяг напрацьованих за той час фундаментальних праць відомих науковців [1-13]. Досвід розвинутих країн переконує, що інтерес до проблеми фінансової безпеки різко зростає у період економічних криз, що зумовлювали необхідність структурної перебудови економіки.

В Україні проблематика забезпечення фінансової безпеки підприємств знаходиться в центрі уваги широкого кола науковців таких як О.В. Ареф'єва [1], Т. Г. Васильців [3], З.С. Варналій [2], С.М. Лляшенко [5], О.М. Ляшенко [8], Н.Й. Реверчук [13] та інші.

Узагальнюючи визначення науковців та з урахуванням власного трактування аналізованого нами терміна, можна запропонувати таке визначення фінансової безпеки підприємства – це складна багатофакторна категорія, що розглядається не лише в контексті забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів суб'єктом господарювання, рівня запобігання ним ризикам ендогенного і екзогенного характеру в процесі досягнення цілей економічного розвитку, а й в контексті забезпечення умов стійкого розвитку підприємства.

Під ресурсами підприємства розуміємо матеріальні та нематеріальні, трудові та фінансові ресурси, а також здатність працівників ефективно використовувати наявні ресурси для досягнення поставлених цілей. Ризики підприємства розглядаємо як загрозу зазнати збитків у результаті будь-яких видів діяльності, пов'язаних із виробництвом продукції, її реалізацією, товарно-грошовими та фінансовими операціями, здійсненням соціально-економічних і науково-технічних проєктів. Розвиток підприємства трактуємо як якісні зміни у функціонуванні підприємства, вдосконаленні техніки, технології та організації праці у всіх його структурних підрозділах, що в результаті впливає на підвищення якості продукції та максимізацію прибутку.

Фінансова безпека підприємства залежить від таких чинників: рівня конкурентоспроможності, фінансової стійкості та платоспроможності, ефективності функціонування й використання ресурсів суб'єктами підприємницької діяльності.

Досягнення прибутковості є першочерговим завданням для суб'єкта господарювання, який здійснює діяльність на комерційній основі. Підвищення прибутковості можливе за рахунок збільшення обсягів продажу та зниження витрат.

Збільшення обсягу продажу передбачає:

- вивчення можливостей проведення наступальної маркетингової політики;
- стимулювання попиту на продукцію підприємства;
- комплексні маркетингові дослідження потенційних ринків збуту;
- випуск нових конкурентоспроможних видів продукції;
- розширення збутової мережі та вихід на нові ринки збуту.

Зменшення витрат виробництва передбачає:

- пошук постачальників, що пропонують вигідніші умови;
- зменшення постійних та змінних витрат за рахунок економії;
- зменшення постійних витрат шляхом скорочення надлишкових виробничих потужностей.

Варто зауважити, що в умовах економічної та політичної нестабільності, функціонування підприємств значною мірою залежить від раціонального, вираженого прийняття управлінських рішень і ефективної системи організації їх діяльності.

Низький рівень ефективності системи управління фінансовою безпекою є причиною кризових явищ, їх орієнтованості на боротьбу із результатами негативного впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, а не на попередження і вчасну нейтралізацію потенційних ризиків і загроз.

Дієвим інструментом розв'язання такої проблеми є обгрунтована цілеспрямована стратегія управління фінансовою безпекою, що направлена на створення адаптаційних механізмів довгострокової дії до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, вироблення високого рівня стійкості до наявних і потенційних загроз, з метою підвищення ефективності діяльності, забезпечення фінансової підтримки стійкого росту в поточному і перспективному періодах.

Отже, вище розглянуті шляхи підвищення рівня фінансової безпеки підприємства можуть бути використанні безпосередньо у діяльності суб'єкта господарювання і сприятиме зміцненню фінансової безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

---

1. Ареф'єва О.В., Побережна З.М. Стратегічне управління інноваційністю бізнес-процесів підприємства на конкурентних ринках. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 108–116.
2. Варналій З. С., Мельник П. В., Тарангул Л. Л. Економічна безпека Київ: Знання, 2009. 346 с.
3. Васильців Т. Г. Економічна безпека України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал, 2008. 574 с.
4. Галушак В. В. Фінансова стійкість та фінансова стратегія підприємства як ефективне формування та використання фінансових ресурсів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №4. С. 810–813.
5. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком. Суми: «Університетська книга»; Київ: ВД «Княгиня Ольга», 2005. 324 с.
6. Корнієнко Т. О. Концептуальні засади підвищення дієвості процесу формування стану економічної безпеки в сільськогосподарських підприємствах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2019. № 4(24). С. 30–35.
7. Корнієнко Т. О., Чвертко Л. А., Вінницька О. А. Аналіз та оцінка стану економічної безпеки регіону. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. №10/2. С. 17–22.
8. Ляшенко О. М. Економічна безпека підприємств: тенденції та підходи до оцінювання. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3. С. 213–219.
9. Меліхова Т.О. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємства як основний складник економічної безпеки: узагальнення наявних методичних підходів та критичний аналіз. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 1 (63). URL: http://psaejrnl.nau.in.ua/journal/1_63_2018_ukr/13.pdf
10. Саух І. Фінансовий потенціал підприємства як об'єкт стратегічного аналізу. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. 1. С. 132 – 141.
11. Сабецька Т.І. Механізми протидії рейдерству як складова формування стратегії економічної безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. 8. С. 341 – 34.
12. Притис В.І. Умови реалізації безпековоорієнтованого управління підприємствами з урахуванням існуючих загроз. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 453–459.
13. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур. Львів : ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.

*Лемешко М.О.,
аспірант,*

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЕКОСИСТЕМА БІЗНЕСУ: СУТНІСТЬ І ПОНЯТТЯ

Постановка проблеми. Протягом кінці ХХ-го та початку ХХІ-го сторіччя набуває популярності концепт опису сучасних мереж бізнесу з точки зору біологічних екосистем. В той же час немає одностайної думки вчених та дослідників цього питання щодо визначення сутності і поняття «екосистема бізнесу».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням опису екосистем бізнесу та погляди щодо визначення цього поняття можна знайти в роботах J. Moore, M. Iansiti, R. Levien, M. Peltoniemi, R. Adner, D. Isenberg, M. Cusumano, M. Jacobides, C. Cennamo, A. Gawer та ін.

Мета роботи. Основною метою роботи є узагальнення підходів до визначення поняття екосистем бізнесу та обґрунтування запропонованого.

Основна частина. Поняття «екосистема» використав вперше в своїх працях британський ботанік та один з перших екологів - А. Tansley у 1935 році. Він описував організми як невід'ємну частину середовища з якими вони утворюють одне ціле - простір існування або фізичну систему [1]. Е. Odum розглядав екосистему як фундаментальну одиницю екології, а основними її функціями є взаємозалежність, взаємозв'язок та зв'язки [2]. М. Rothschild зауважує, що конкуренція, співпраця, спеціалізація, навчання, експлуатація, зростання досить часто спостерігаються в природі, а також є ключовими в економіці. Він стверджує, що економіку найкраще можна зрозуміти як живу (біологічну) екосистему [3]. У бізнес літературі J. Мооге вперше запропонував концепцію «екосистеми». J. Мооге проводить паралелі між бізнес та природнім (біологічним) середовищем. Так, компанія не розглядається як частина конкретної сфери бізнесу, а скоріше як частину екосистеми, яка в свою чергу охоплює декілька сфер бізнесу [4]. М. Iansiti та R. Levien підкреслюють корисність аналогії з біологічними екосистемами для формування моделі бізнес-мереж, а отже предмет їх аналізу - екосистема бізнесу [5]. М. Peltoniemi у своїй роботі також зазначає, що концепція екосистем бізнесу може бути корисною для аналізу бізнес-мереж та їх особливостей [6]. R. Adner робить спробу згрупувати літературу щодо екосистем бізнесу й виділяє основні підходи до визначення: екосистема як приналежність та екосистема як структура. Саму екосистему тут R. Adner визначає як узгоджену структуру багатостороннього набору партнерів, яким необхідно взаємодіяти, щоб цільова ціннісна пропозиція втілилась у життя [7]. D. Isenberg розглядаючи підприємницькі екосистеми зазначає, що екосистема породжує все більше підприємств, що в свою чергу зміцнює й саму екосистему [8]. М. Jacobides, С. Сеппано та А. Gawer згрупували підходи науковців щодо погляду на екосистеми бізнесу та виділили 3 основні напрями: бізнес-екосистеми, інноваційні екосистеми, екосистеми платформ [9].

Огляд літератури дозволяє зробити висновок, що зроблено чимало спроб описати сучасні бізнес-мережі, використовуючи метафору біологічної екосистеми. Можна виділити такі загальносистемні характеристики, як коадаптивність, динамічність, взаємопов'язаність, складність, різноманітність, синергетичність, коеволюційність, а також наявність спільного базису (платформи/технології/бізнесу). Зазначені характеристики є характеристиками екосистем із позиції їх дотичності до «систем» у загальному їх розумінні з точки хору класичної теорії систем. Приставка «еко» дає нам можливість розглядати системи в економіці в новому контексті понять та розширює територію нашого сприйняття сучасного бізнесу на макро- та мікро рівнях. На основі невід'ємних характеристик можна дати наступне загальне визначення: Екосистема бізнесу - високоадаптивна та динамічна архітектура багатовекторно-пов'язаних бізнес-елементів, які об'єднані спільною метою й середовищем та просувають ціннісні пропозиції в умовах кооперації та конкуренції.

Висновки. Запропонований підхід до визначення екосистем бізнесу враховує погляди вчених та формується на основі виділених загальносистемних характеристик екосистем. Екосистеми бізнесу можуть формуватися як на глобальному рівні так й на рівні однієї фірми (якщо вона утворює власну мережу бізнесу/продуктів/рішень), однак ключом до розуміння сучасних мереж бізнесу є єдиний простір/середовище/платформа в рамках якого елементи екосистеми взаємодіють/інтегруються/пов'язуються та утворюються одне ціле з метою просування деякої цінності, при цьому від збільшення кількості елементів лише зростає пропозиція цінності та стійкість. При цьому елементи екосистеми, діють в умовах одночасно кооперацій та конкуренції й в умовах постійних ендегенних та екогенних змін динамічна зміниться й підлаштовується.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Tansley, A. G. The use and abuse of vegetational concepts and terms. *Ecology*. 1935. 16. 284–307. <https://doi.org/10.2307/1930070>.
2. Willis, A. J. The Ecosystem: An Evolving Concept. *Functional Ecology*. 1997. 11(2). 268–271. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2435.1997.00081>.
3. Rothschild, M. *Bionomics: Economy as Ecosystem*. New York: Henry Holt and Company. 1990.
4. Moore, J. F. Predators and prey: a new ecology of competition. *Harvard business review*. 1993. 71(3). 75-86.

5. Iansiti, M., & Levien, R. The New Operational Dynamics of Business Ecosystems: Implications for Policy, Operations and Technology Strategy. Harvard Business School Working Paper. 2002. 03-030.
6. Peltoniemi, M. Cluster, Value Network and Business Ecosystem: Knowledge and Innovation Approach. Paper Presented at «Organisations, Innovation and Complexity: New Perspectives on the Knowledge Economy» conference, September 9-10, in Manchester, UK. 2004.
7. Adner, R. Ecosystem as structure: An actionable construct for strategy. Journal of management. 2017. 43(1). 39-58.
8. Isenberg, D. The entrepreneurship ecosystem strategy as a new paradigm for economic policy: Principles for cultivating entrepreneurship. Presentation at the Institute of International and European Affairs. 2011. 1(781). 1-13.
9. Jacobides, M. G., Cennamo, C., & Gawer, A. Towards a theory of ecosystems. Strategic management journal. 2018. 39(8). 2255-2276.

*Швед І.В.,
здобувач вищої освіти,
Тяжкороб І.В.,
д.е.н., доцент.*

Університет банківської справи

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні розділила життя на “до” та “після”, багато хто втратив у буквальному сенсі все: житло, рідних, шанс на безхмарне майбутнє. Комусь пощастило – він вибрався з пекла і зараз розмірковує, як не втратити те, що було нажито чесною працею [1].

Війна – це колосальний стрес-тест абсолютно для всіх, але й водночас війна – це й справжня перевірка на надійність всіх систем, яка змусила переоцінити ставлення до інвестування. Тому доцільним постає питання які ж інструменти підтвердили свою надійність, які виявилися недооціненими, а які взагалі не спрацювали та чому диверсифікація завжди на часі [2].

Ще два-три місяці тому одним із найпопулярніших вкладень грошей була нерухомість. Серед інструментів для заощаджень вона конкурувала лише з депозитами. Ринок ріс і виглядав привабливо для тих, хто хотів аби його гроші працювали. Проте так було до війни, адже до завершення воєнного стану в Україні фахівці АФНУ не радять громадянам укладати угоди за існуючими "лазітками" або "схемами", як то, наприклад, придбання квартири за довіреністю, укладання попередніх договорів, або оформлення заповітів на покупця. Адже будь-яка подібна операція не є на 100% юридично захищеною [3].

Куди ж тоді, як не в нерухомість? Наприклад, депозити. Банківська система з початку війни показала себе якнайкраще. Реформа 2014-2016 років, грамотна робота НБУ дозволили банкам пройти початок війни майже без стресів.

Для заощаджень це означає, що ризики втрати своїх депозитів через банкрутство банку зараз невисокі. Тому головне питання в дохідності депозитів. По валютних вкладах останні роки була дуже низька дохідність, водночас вони захищені під девальвації гривні, яка вже відбувається. Так, можна зазначити, що немає сенсу всі заощадження тримати в одному місці, бо є ризик втратити все й одразу. Для дохідності тримати частину грошей на депозитах в гривні, для надійності – частину в валюті. Водночас гривневі депозити зараз приносять відверто мало, в найбільших і найпопулярніших банках дають десь 6% річних. До війни давали близько 10% [2].

Криптовалюти під час війни показали, що вони не залежать ні від обмежень НБУ, ні від можливих криз в банках. Можна легко жертвувати зароблені біткойни чи етеріуми волонтерам, виводити їх за кордон, обмінювати там на валюту. Проте в кризовій ситуації біткойн не виглядає як зручний інструмент зберігання цінності.

Більшості українців війна завдає тільки збитків, однак навіть у такі непрості часи можна вкласти гроші з розумом та через деякий час отримати відсотки. Відтепер усі охочі можуть допомогти українській армії й згодом отримати прибуток. Йдеться не про звичайні депозити, а про військові облигації, отож доцільно розглянути їхні переваги [4].

Військові облигації - це фактично різновид облигацій внутрішньої державної позики (ОВДП), тобто цінні папери, емітентом яких є держава в особі Міністерства фінансів України. Військові облигації відрізняються від звичайних ОВДП наявністю цільового призначення - для потреб Збройних сил України та потреб держави у військовий час, а також випущенням їх в період воєнних дій на території України. Військові облигації доступні до придбання у гривні, доларах США та євро [5].

Якщо говорити про переваги, то варто зазначити, що держава залучає кошти фізичних та юридичних осіб для потреб Збройних сил з умовою їх повернення через певний період часу (наприклад, € на 2 місяці, € на 1 рік). При тому, особа, яка стає власником військових облигацій, отримує дохід у вигляді річних відсотків. Для військових облигацій наразі встановлюються ставки 10-11% річних, в залежності від строку розміщення та повернення [4].

Ще одна перевага придбання військових облигацій в тому, що заробіток (дохід у вигляді відсотків) не оподатковується, на відміну від депозитних вкладів банківських та фінансових установ. Тобто особа не сплачує податок на прибуток та військовий збір.

Не менш важливим аргументом для придбання військових ОВДП є те, що деякі дилери не потребують підтвердження походження коштів, за які особа купляє військові облигації. Відсутність вимог підтвердити легальність походження коштів значно спрощує та пришвидшує процедуру, а також в подальшому не виникає питань щодо походження цих коштів, а прибуток у вигляді відсотків річних особа може включити в офіційний дохід [5].

Ще одна інвестиція – це земля. Як можна побачити по аукціонах в Прозорро, що навіть під час війни, попит на неї не зникає. Здається, цей вид активу краще за інші проходить випробування кризою. Проте у різних регіонах, ціна різниці, тому, якщо заощаджувати в землі, то теж купувати гектари в різних областях [2].

Підсумовуючи вищенаведене варто зазначити, що кожному потрібно задуматися над своїм рівнем заощаджень, над тим в що потрібно інвестувати і як покращити, або хоча б не погіршити своє матеріальне становище у такий непростий час.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Морщавка О. Обміняти чи інвестувати? Що робити з грошима під час війни. Сьогодні, 2022. URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/finance/obmenyat-ili-investirovat-chto-delat-s-dengami-vo-vremya-voynu-1613547.html> (дата звернення: 04.05.2022).
2. Соболев О. Інвестиції під час війни: як змінилися та у що вкладатися. LB.ua, 2022. URL: https://lb.ua/blog/oleksii_sobolev/515556_investitsii_pid_chas_vijni_yak.html (дата звернення: 04.05.2022).
3. Стрільчук В. Іти на ризик? Що відбувається з ринком нерухомості і чи варто її купувати під час війни. Сьогодні, 2022. URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/realty/idi-na-risk-chto-proishodit-s-rynkom-nedvizhivosti-i-stoit-li-ee-pokupat-vo-vremya-voynu-1608592.html> (дата звернення: 04.05.2022).
4. Інвестиції під час війни: що варто знати про військові облигації? URL: <https://ranok.ictv.ua/ua/2022/03/23/investitsiyi-pid-chas-vijni-shho-varto-znati-pro-vijskovi-obligatsiyi/> (дата звернення: 04.05.2022).
5. Гаврилюк М. Що таке військові облигації та як їх придбати. Liga.Zakon, 2022/ URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/210357_shcho-take-vyskov-oblgats-ta-yak-kh-pridbati (дата звернення: 04.05.2022).

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Концур М.М.,
аспірант Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ ДДПУ
ORCID: 0000-0002-4965-3112

ПОЛІТИКА ТРЕТЬОГО РЕЙХУ НА ТЕРИТОРІЇ ОКУПОВАНОЇ ПОЛЬЩІ (1939-1940 рр.)

У ході Другої світової війни економіка Третього рейху забезпечувала свою життєздатність переважно за рахунок окупованих територій, експлуатуючи їхні природні та людські ресурси. Політика окупантів різнилась залежно від країни чи регіону поневолення, вона також змінювалась на різних етапах війни. У межах цього дослідження здійснено спробу розглянути політику Третього рейху на території Польщі у перші роки окупації.

На початковому етапі війни (1939-1941 рр.) керівництво Німеччини розраховувало на співпрацю з колаборантами на захоплених територіях – правою політичною опозицією до демократичних урядів західної Європи та здебільшого авторитарних урядів країн східної Європи. Така співпраця мала на меті створення пронімецьки налаштованих сателітів, які б під керівництвом Німеччини сприяли використанню місцевих ресурсів відповідно до потреб німецької економіки.

Перша така спроба була здійснена у 1939 р. на території Польщі після еміграції уряду республіки. Спроба створення нових, підконтрольних окупантам органів влади була розпочата за підтримки невеликої групи польських націоналістів на чолі з Анжеєм Світлицьким (пол. *Andrzej Świątlicki*). Було створено «Радикальну національну організацію» (пол. *Narodowa Organizacja Radykalna*), яка проіснувала з жовтня 1939 р. до січня 1940 р. і нараховувала лише 8 активістів [1]. Ця група колаборантів закликала поляків до тісної співпраці з окупантами на благо німецької економіки задля найшвидшого розгрому більшовизму у Європі. [2]. Але ця ідея не тільки не згуртувала польський націоналістичний рух, а навіть сприяла його подальшій фрагментації. Навесні 1940 р. співпраця німецької військової адміністрації з польськими правими силами була припинена. Німці мали сумніви щодо лояльності польських націоналістів до Німеччини, тому всі адміністративні функції були передані військовим командуванням Німеччини новоутвореному Генерал-губернаторству на чолі з Гансом Франком. Таким чином, вже у 1940 р. німці відмовились від ідеї створення лояльного режиму у Польщі і перейшли до відкритої політики окупації, що не могло не відбитись на ефективності залучення польського населення до співпраці. Крім того, німецька окупаційна адміністрація розглядала як потенційну загрозу навіть спочатку лояльних до Німеччини польських правих, які зазнавали репресій та переслідувань. Одним з найпоказовіших прикладів є арешт, ув'язнення у концентраційному таборі та розстріл вище згаданого націоналіста А. Світлицького [3].

Однак німецьке командування розраховувало не тільки на співпрацю з боку етнічних поляків, а й на підтримку колаборантів з числа нацменшин. На той час Польща була досить багатонаціональною країною, де етнічні поляки складали 65,5% населення. Після поділу Польщі між Німеччиною і Радянським Союзом у 1939 р., на німецьких окупованих територіях Польщі найбільш численними були нацменшини євреїв (3,3 млн.) та німців (0,8 млн.) [4].

Серед етнічних німців (фольксдойче, нім. *Volksdeutsche*) на території Польщі було розпочато активну політичну агітацію щодо вступу до німецьких політичних партій. Через етнічні протистояння на території Польщі між поляками та німцями протягом 1920х-1930х рр. останні сприймали війну як шанс на встановлення історичної справедливості, тому ця агітація знаходила жвавий відгук серед фольксдойче. Етнічні німці склали переважну більшість добровільних колаборантів у органах цивільної адміністрації Генерал-губернаторства [5].

З польських громадян єврейської національності було сформовано органи цивільної адміністрації та підрозділи «єврейської служби порядку» (нім. *Judischer Ordnungsdienst*) у єврейських гетто на території Польщі для забезпечення виконання розпоряджень німецької окупаційної влади та підтримання порядку в єврейських житлових дільницях [6]. Таким чином, німцям вдалось досить швидко створити адміністративні органи, які розгорнули роботу з інтеграції господарства Польщі в економіку Німеччини та використання місцевого населення.

Попередній досвід організації примусової праці у кайзерівській Німеччині дозволив Третьому рейху удосконалити процедуру мобілізації та експлуатації людських ресурсів. Так, напередодні Першої світової

війни було впроваджено перші заходи, які дискримінували сезонних польських робітників на законодавчому та адміністративному рівнях. Наприклад, узаконення «легітимаційних карток», які забороняли польським працівникам змінювати місце роботи без згоди німецького роботодавця [7]. З початком Першої світової війни Німеччина на законодавчому рівні перейшла до примусового утримування та жорстокої експлуатації іноземних робітників. З 1914 р. польським робітникам заборонялось повернення на батьківщину після закінчення сезонних робіт. Було обмежено їхню свободу пересування і листування, знижено або скасовано заробітну платню, посилено нагляд та покарання [8].

Під час Другої світової війни вже в жовтні 1939 р. перші польські робітники та польські полонені були направлені на примусову працю у Третій рейх. 8 березня 1940 р. були видані нормативні документи, так звані «польські укази» (нім. *Polenerlasse*), які регламентували цивільне життя в контрольованій німцями Польщі. Одним із таких документів було Положення про польських примусових робітників, або цивільних робітників – цивільарбайтерів (нім. *Zivilarbeiter*) у Третньому рейху [9]. Таким чином, цивільарбайтерами були працівники з числа підневільного цивільного населення країни. Відповідно до «польських указів», цивільарбайтери не мали права на відвідування окремих розважальних та публічних закладів, отримували меншу заробітну платню в порівнянні з німецькими та іноземними робітниками з нейтральних та союзних Німеччині країн – «гастарбайтнеймерами» (нім. *Gastarbeitnehmer*) [10]. Вони повинні були дотримуватись расових законів, а також носити нашивки з літерою «P», яка позначала національність носія [11]. Станом на січень 1944 р. з Польського Генерал-губернаторства до Німеччини на примусові роботи було відправлено 1.400.000 громадян у статусі цивільарбайтерів. Поляки були другою найбільшою після радянських оstarбайтерів (нім. *Ostarbeiter*) (2 млн. (31.0%)) групою примусових робітників (нім. *Zwangsarbeiter*), яка становила 21.7% від загальної кількості іноземних робітників Третього рейху [12].

Отже, на території Польщі спроба Третього рейху створити лояльні органи влади за сприяння польських правих сил виявилась невдалою через їхню малочисельність та розрізненість. Організувати використання господарства та людських ресурсів Польщі окупантам вдалось переважно з опорою на нацменшини та досвід кайзерівського уряду, який заклав підґрунтя для подальшого формування системи примусової праці у країні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Boczek Helena. Obóz Narodowy po klęsce wrześniowej. „Mówią Wieki” nr 8, 1965. s. 33.
2. Szarota Tomasz. U progu zagłady. Zajścia antyżydowskie i pogromy w okupowanej Europie. Warszawa – Paryż – Amsterdam – Antwerpia – Kowno. Warszawa 2000. s. 54.
3. Kaczmarek Krzysztof. Próby „legalizacji” Obozu Narodowo-Radykalnego (Grupy „Szańca”) i wejścia jego przedstawicieli w struktury władz RP na wychodźstwie 1939–1941 // Pamięć i Sprawiedliwość, 2008 (1 (12)), s. 260-261.
4. Eberhardt Piotr. Political migrations in Poland 1939-1948. Warsaw 2006, s. 64.
5. Дробязко С. И. , Романько О. В. , Семенов К. К. Иностранные формирования Третьего рейха. М., АСТ – «Астрель», 2011. С.101-103.
6. Дэвис Н. История Европы. М.: АСТ, Транзиткнига, 2004., С. 743-744; Колаборация чи виживання: єврейська служба порядку. Режим доступу: <https://lia.lvivcenter.org/uk/themes/reherit/jod/>
7. Ulrich Herbert. Geschichte der Ausländerbeschäftigung in Deutschland, 1880 bis 1980: Saisonarbeiter, Zwangsarbeiter, Gastarbeiter (Dietz Taschenbuch) (German Edition) Verlag J.H.W. Dietz Nachf., Berlin Bonn, 1986. s. 34.
8. Elsner L. Die ausländischen Arbeiter in der Landwirtschaft der ostlichen und mittleren Gebiete des Deutschen Reiches während des 1. Weltkrieges. Ein Beitrag zur Geschichte der preusch-deutschen Politik. Diss. Rostock, 1961. s.112.
9. Polen – der Beginn der militärischen Expansion. URL: <https://www.bundesarchiv.de/zwangsarbeit/geschichte/auslaendisch/polen/index.html>
10. Herbert, U. The Army of Millions of the Modern Slave State. URL: https://www.webcitation.org/652GUcQ4C?url=http://www.ess.uwe.ac.uk/genocide/slave_labour13.htm
11. Polen – der Beginn der militärischen Expansion. URL: <https://www.bundesarchiv.de/zwangsarbeit/geschichte/auslaendisch/polen/index.html>
12. Beyer John, Schneider Stephen. Forced Labor under Third Reich. URL: <https://web.archive.org/web/20150824092603/http://www.nathaninc.com/sites/default/files/Pub%20PDFs/Forced%20Labor%20Under%20the%20Third%20Reich,%20Part%20One.pdf>

*Кудасюк М.І.,
студентка 2 курсу історичного факультету ОР "Бакалавр"
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПЕРЕДАЧА КРИМСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО СКЛАДУ УРСР: ІСТОРИЧНІ РЕАЛІЇ І СУЧАСНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

16 березня 2014 р. на території Автономної Республіки Крим Російська Федерація провела псевдореферендум про статус півострова, на якому більшість мешканців начебто підтримали приєднання півострова до Росії. Результати "референдуму" не були визнані ні Україною, ні Європейським Союзом, ні США. Усі спроби української влади і світового співтовариства повернути Крим не принесли результату. Одним із мотивів для легітимізації «повернення» Криму до складу РФ була теза про «незаконність» входження Кримської області РРФСР до складу УРСР у 1954 р., яке вважається в російських нарративах «подарунком Україні М. Хрущова». У зв'язку з цим перед дослідниками виникає питання з'ясування історичних витоків кримської проблеми в українсько-російських відносинах.

Кримський півострів, який 30 червня 1945 р. був перетворений з Кримської АРСР на звичайну область РРФСР, являв собою територію, яка серйозно постраждала від наслідків Другої світової війни. Доцільним тут розглянути головні особливості соціального та економічного життя. За переписом 1939 р. значну частину населення (49,6%) Кримського півострова становили росіяни, 19,4% – татари, 13,7% – українці, 5,8% – євреї, 4,6% – німці тощо [2, с. 67]. За роки війни національний склад населення зазнав докорінних змін через наступні фактори: 1) у серпні 1941 р. органи державної безпеки СРСР здійснили депортацію близько 50 тис. німців за звинуваченням в «пособництві гітлерівській Німеччині»; 2) за час окупації нацисти знищили 25 тис. євреїв, а разом з ними представників нечисленної етнічної групи кримчаків, які сповідували іудаїзм; 3) згідно з постановами Державного комітету оборони від 11 травня і 2 червня 1944 р. кримські татари, болгары, греки, вірмени були депортовані з півострова.

На фоні соціальних проблем посилилися економічні. Депортація 231 тис. осіб [1] спричинила економічний безлад на півострові. До того ж, півострів зазнав значних руйнувань, виробнича потужність промислових підприємств скоротилась, занепадало сільське господарство та садівництво, була знищена інфраструктура. Проблема полягала у тому, що власних матеріальних і людських ресурсів, необхідних для відбудови зруйнованої економіки, Кримська область не мала. Щоб змінити ситуацію на краще, уряд почав заселяти степові та гірські райони півострова колгоспниками з УРСР та РРФСР, яким передавалися житлові й господарські будівлі, а також особисте майно депортованих із Криму представників інших національностей. Відсутність досвіду сільськогосподарських робіт у незвичних умовах, посуха 1946 р. та неврожай 1947 р. призвели до того, що переселенці почали масово залишати Крим. Замість них відправляли нових, але це не вирішило проблему.

Після ретельного вивчення ситуації Рада Міністрів РРФСР зробила висновок про доцільність передачі Кримської області до складу УРСР. Ініціатива була підтримана Президією Верховної Ради РРФСР. Головними аргументами на користь такого рішення стали "спільність економіки, територіальна близькість і тісні господарські та культурні зв'язки між Кримською областю і УРСР" [6, с. 51]. Незважаючи на ці аргументи в офіційних документах, акт передачі Кримської області Президія Верховної ради УРСР розглядала як «нове яскраве виявлення безмежного довір'я і щирої любові російського народу» [9]. 19 лютого 1954 р. відбулося урочисте засідання Президії Верховної Ради СРСР за участю керівників законодавчих і урядових органів РРФСР та УРСР, першого заступника голови виконкому Кримської облради, а також голів виконкомів Сімферопольської і Севастопольської міських рад, після чого з'явилося рішення, оформлене відповідним указом. 26 квітня 1954 р. указ надійшов на затвердження сесії Верховної Ради СРСР. Остання ухвалила закон з таких пунктів: затвердити указ від 19 лютого і внести відповідні зміни до Конституції СРСР.

Слід відзначити, що при цьому владна верхівка керувалася не тільки економічними, але й ідеологічними міркуваннями. Так, ще під час Другої світової війни М. Хрущов звертався до Сталіна з пропозиціями відзначити 290-річний ювілей Переяславської ради. Сталін погодився заснувати бойовий

орден Богдана Хмельницького і перейменувати місто Переяслав на Переяслав-Хмельницький. "Нова" концепція історичного розвитку українсько-російських взаємин остаточно оформилася в «Тезах ЦК КПРС про 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654-1954 рр.)», схвалених 10 січня 1954 р. Їхня суть зводилася до кількох основних положень: 1) Російський, український і білоруський народи походять від єдиної давньоруської народності; 2) Під час Національно-визвольної війни 1648-1657 рр. український народ прагнув возз'єднання з російським народом; 3) на Переяславській раді було досягнуто цієї мети, що мало величезне прогресивне значення [3, с. 13-29]. Саме так святкування 300-річного ювілею Переяславської ради, який припав на 18 січня 1954 р. досягло кульмінації 26 квітня 1954 р., коли Верховна Рада СРСР прийняла закон про передачу Криму УРСР. Таким чином, на вищому рівні проголошувалося, що запорукою подальшого успішного розвитку українського народу ЦК КПРС вважав міцний союз і дружбу з «братнім російським народом».

На важливість ідеологічного фактору у передачі Кримської області вказували чимало українських істориків. Для підтвердження наведемо декілька прикладів. Видатний історик І. Лисяк-Рудницький надрукував у 1956 р. в журналі «Культура», що видавався польською мовою в Парижі, статтю «Новий Переяслав», у якій аналізувався курс РРФСР щодо УРСР після смерті Сталіна. Дослідник зробив висновки, що вся попередня політика центру зводилася до спроби зламати опір українського народу засобами фізичного насильства, але зі смертю Сталіна можливості для здійснення такого курсу вичерпалися. Україну доводилося утримувати в межах імперії, спираючись більше на пропагандистські, а не на силові засоби. Історик переконаний, що Москва, передаючи Крим, тоді нічого не втратила, бо «ціла Україна й так перебувала під її владою» [7, с. 290]. Схожу думку висловив і С. Кульчицький, хоча вказував, що "Російська сторона обгрунтовувала доцільність передачі географічними та економічними міркуваннями, а українська сторона ставила на перший план ідеологію дружби народів" [5, с. 142].

Якщо розглядати наслідки цієї події, то можна погодитися з О. Субтельним, що "подарунок" Кримського півострова був не таким добродійним актом, як може здаватися на перший погляд [8, с. 613]. Зруйновану Другою світовою війною та депортаціями національних меншин економіку півострова відбудовували коштами з київського бюджету. Природні умови Кримської області, які здебільшого були ідентичні з природними умовами Півдня України, дозволили розвивати сільське господарство більш ефективно. Проблему постачання води на півострів було вирішено завдяки побудові в 1961-1971 рр. Північно-Кримського каналу, що постачав воду на півострів з Каховського водосховища. У 1958 р. уряд УРСР ухвалив рішення про спорудження гірської тролейбусної траси Сімферополь-Алушта-Ялта, побудова якої сприяла перетворенню Криму на "весоюзну здравницю".

У довготерміновій перспективі найважливіші наслідки полягали у політичній площині. Так, незважаючи на договір 19 листопада 1990 р., одним із пунктів якого було взаємне визнання кордонів України і Росії, у жовтні 1993 р. Верховна Рада РФ прийняла рішення про надання Севастополю статусу міста РФ, оскільки у 1954 р. правові процедури передачі області оминули Севастополь, який був містом республіканського підпорядкування. Це при тому, що Конституція СРСР 1977 р. не містила інформації про такі політичні суб'єкти [4, с. 13-14]. Ще одним аргументом стало те, що російські історики поставили під сумнів повноваження президії Верховних Рад СРСР, РРФСР і УРСР у середині ХХ ст. вирішувати питання територіальної цілісності та зміну кордонів республік, адже Конституція 1937 р. не містила таких положень. Згоди вдалося досягти тільки 31 травня 1997 р., коли було підписано Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. Не в останню чергу, це було зумовлено бажанням російських діячів запобігти цілковитій переорієнтації України на Захід і поступкою української сторони у питанні Чорноморського флоту (Севастополь залишився базою тимчасового перебування Чорноморського флоту РФ до 2017 р. на правах оренди). 6 грудня 2018 р., зважаючи на збройну агресії РФ, Верховна Рада ухвалила Закон «Про припинення дії Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією».

Отже, передача Кримської області до складу УРСР була зумовлена сукупністю об'єктивних причин економічного та ідеологічного характеру, якими, власне, керувався загальносоюзний центр при ухваленні такого рішення. Імплементация цієї постанови в життя призвела до відбудови економічного життя півострова, проте в довготерміновій перспективі у зв'язку з появою нових інтерпретацій вона стала причиною ряду політичних проблем на сучасному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугай М. Ф. Депортація кримських татар у 1944 р. / Микола Федорович Бугай // Український історичний журнал. – 1992. – № 1. – С. 29-45.
2. Всесоюзная перепись населения 1939 года. Основные итоги. - М., 1992. - С. 67.
3. Документи о передаче Крымской области из состава РСФСР в состав УССР // 300-летие воссоединения Украины с Россией. Сб. документов. – М. : Госполитиздат, 1954.–С. 41-62.
4. Копиленко Олександр. Крим як невід'ємна складова України: правові аспекти // Крим в історичних реаліях України. - К.: Ін-т історії України НАН України, 2004. – 404 с.
5. Кульчицький С. Червоний виклик: історія комунізму в Україні від його народження до загибелі / С. Кульчицький. – К.: Темпора, 2013. – Кн. 3. – 386 с.
6. 300-летие воссоединения Украины с Россией. Сб. документов. – Симферополь : Крымиздат, 1954. – 168 с.
7. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе / Іван Лисяк-Рудницький. В 2 т. Том 2 / Пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака. – К. : Основи, 1994. – С. 285-317.
8. Субтельний Орест. Україна: історія / Пер. з англ. Ю. І. Шевчука; Вст. ст. С. В. Кульчицького. – К.: Либідь, 1993. – 718 с.
9. Радянська Україна. - 1954. - 27 лютого.

КУЛЬТОРОЛОГІЯ

Акімова А.Д.,

здобувачка вищої освіти І курсу

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Науковий керівник: Ядловська О.С.,

*доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

РОЛЬ ЗМІ ТА МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У СТАНОВЛЕННІ ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Обов'язки чоловіків та жінок з рівними правами та можливостями, без дискримінації їхньої статі, створюють умови для гендерної рівності людей, яка означає рівну присутність, відповідальність, повноправність, як жінок так і чоловіків у всіх сферах суспільного життя, а також включає в себе спілкування через соціальні мережі, Інтернет, телекомунікацію та ЗМІ.

Незважаючи на досягнення у сфері гендерної рівності в Європі, участь жінок у медійних процесах усе ще знаходиться на вражаюче низькому рівні. Жінки не представлені належним чином як усередині медійних компаній, зокрема в доступі до керівних посад та покращених умов праці, так і зовні, у сфері медійного контенту. Це не лише позбавляє їх шансу на рівне ставлення та можливості, але й закріплює загальне враження про прив'язаність жінок до традиційних ролей, незважаючи на їх зростаючий позитивний вплив на економіку та політичне життя [1]. Протягом останніх десятиліть Рада Європи приділяє багато уваги цим питанням, підтвердженням чого є, серед іншого, Декларація Комітету міністрів про рівність жінок та чоловіків 1988 року та Декларація Комітету міністрів про перетворення гендерної рівності на реальність 2009 року. Заходи, спрямовані на ефективну реалізацію затверджених стандартів, можуть сприяти гендерній рівності й подоланню нерівності. Рада Європи прийняла ряд стандартів та інструментів, що сприяють встановленню гендерній рівності [2]. У 1995 році четверта Всесвітня конференція зі становища жінок, що проводилася в Пекіні, ухвалила Платформу дій, яка містила окремі положення щодо медіа та, зокрема, звернула увагу на роль засобів масової інформації у сприянні гендерній рівності, в наданні доступу жінкам до процесів прийняття рішень і в боротьбі зі стереотипами щодо жінок. Зазначені ініціативи відіграли позитивну та конструктивну роль у вирішенні питання забезпечення гендерної рівності у більшості країн Європи та стали фундаментом для розвитку подальших законодавчих ініціатив.

Чи мають ЗМІ стати більш активними й у своїй роботі розвінчувати дискримінаційні стереотипи, якими просякнутий більша частина їхнього контенту, функціонування та структура, з метою надання жінкам можливості для самовираження й досягнення відповідного ставлення на рівні з чоловіками? ЗМІ посідають центральну позицію у суспільстві, завдяки чому можуть формувати його уявлення, погляди, ставлення та навіть поведінку представників соціуму, тому ЗМІ повинні відображати реалії жінок та чоловіків у всій їх різноманітності. ЗМІ можуть як перешкоджати структурним змінам, що спрямовані на досягнення гендерної рівності, так і прискорювати ці зміни. В ЗМІ відтворюються наявні у суспільстві прояви нерівності. ЗМІ мають величезний потенціал до створення соціальних змін у сучасних суспільствах, адже потенціальна здатність ЗМІ – пропагувати й захищати основоположні права і свободи жінок та сприяти їхньому ствердженню [3]. Свобода в ЗМІ, в тому числі редакторська свобода, і гендерна рівність пов'язані між собою в силу своєї природи. Як вже зазначалося, гендерна рівність – невід'ємна складова прав людини. З гендерною рівністю пов'язане таке основоположне право як свобода вираження поглядів. Крім того, здійснення свободи вираження думок може поглибити гендерну рівність. Якраз саме свобода вираження особистих поглядів без дискримінації сприяє удосконаленню гендерної рівності. На сьогоднішній день це питання є актуальним та для забезпечення перспективи гендерної рівності використовується гендерно маркована лексика в Інтернеті, соціальних мережах та безпосередньо в роботі ЗМІ.

Доступ та використання Інтернету має важливі фінансові та професійні вигоди. Інтернет-користувачі в середньому, є багатшими та краще освіченими. Важливо відзначити інтерес жінок до професійної діяльності. Наприклад, багато компаній використовують Інтернет для пошуку персоналу. Дж. Катц і П. Аспен вважають: «До тієї міри, у якій жінки виключені з та недопредставлені у Інтернеті, вони так само обділені економічними вигодами, які може принести така участь» [3].

Більшою мірою нас цікавить загальна картина гендерних стереотипів, як її бачить і усвідомлює або може і не усвідомлювати користувач Інтернету, незалежно від того, активним чи пасивним учасником обговорення він є. В Інтернеті існує величезна кількість інтернет-контенту, який ділиться на жіночий, чоловічий і загальний. С. Герінг з'ясувала, що жінки цінують гармонічні міжособистісні взаємодії та «увагу до бажань і потреб іншого», в той час як чоловіки цінують індивідуальну свободу, включаючи «свободу від цензури, право на вільне вираження та обговорення як засіб покращення знань, вмінь та статусу» [4]. Загалом можна констатувати, що у віртуальній реальності виявляються всі гендерні стереотипи, встановлених для концептів Жінка і чоловік у реальній дійсності.

Часткове використання лексем в умові інтернет-користувачів пов'язані зі сприйняттям ролі «чоловіків» та «жінок». У порівнянні з цим можна відштовхуватися від таких гендерних стереотипів. Чоловічі стереотипи : вміння захистити, ставлення до сильної статі, забезпечення сім'ї, вміння постояти за себе. Жіночі стереотипи: зовнішність, материнство, градація за віком, охоронці сімейного вогнища. До осіб усіх видів статей є досить належна частковість, які є значущими для сімейних цінностей. Цим самим гендерні стереотипи в суспільному житті в зв'язку з інтернет-дискусіями зв'язані з реальним життям людей і повністю відображаються у віртуальному світі.

Слід підкреслити, що гендерні стереотипи у віртуальному світі при соціальному спілкуванні виділяємо переважання тем, які здебільшого відносяться до особистого життя людини або до ролевих позицій чоловіків та жінок як в сімейному житті, так і професійному або у соціумі. У подальшому наукові дослідження можуть бути спрямовані на аналіз розмежування та пояснення гендерно маркованих, гендерно нейтральних та адресатно маркованих одиниць сучасного звернення до адресата.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Посібник із впровадження Рекомендації CM/Rec Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо гендерної рівності та медіа. 2013. С. 5-10.
2. Декларація Комітету міністрів Ради Європи «Про рівноправність жінок та чоловіків». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_903#
3. Гендерні аспекти державної служби: монографія / за заг. ред. Б. Кравченка. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 336 с.
4. Немеш О. М. Віртуальна діяльність особистості: структура та динаміка психологічного змісту: монографія. К. : Вид-во «Слово», 145 с.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Hanna V. Korobkova-Arzhannikova

Assistant of Department of Hygiene and Social Medicine

V. N. Karazin Kharkiv National University

ASSESSMENT OF SLEEP IN MEDICAL STUDENTS AND THE IMPACT ON THE QUALITY OF EDUCATION

Introduction. Sleep is a defined as temporary state of unconsciousness from which the subject can be aroused with appropriate sensory stimuli. About one third of our life is spent in sleep. Sleep occurs due to periodic stimulation of reticular activating system by influences from brainstem and other regions of brain. Obtaining healthy sleep is important for both physical and mental health. It can also improve productivity and overall quality of life. Everyone from children to older adults, can benefit from practising good sleep. The various factors that cause disturbances in sleep is their age, demands of their occupation, their physiological and psychosocial characteristics, psychiatric illness, some types of physical illness. Sleep hygiene has been defined as those behaviours that are believed to promote improved quantity and quality of sleep. College students are one of the most vulnerable groups prone to sleep disturbances, due to both social and biological factors. This is indeed an alarming phenomenon owing to its potency to take its toll on the overall academic performance, health and mood of the individual. Deprivation of sleep, have been shown to have its impact on neurocognitive and psychomotor performance, as well as physical and mental health. Lack of adequate sleep can even have other deleterious effects on the diurnal activities like deficits in attention, drowsiness while driving, risk taking behaviour and depression and impaired relationships.

The aim of the study. Provide a hygienic sleep assessment of students of the medical faculty and assess the impact of social media on sleep.

Materials and methods. We have elaborated an inquiry in which students were asked the following questions: a year of study, gender, quality and quantity of sleep, whether there is a feeling of anxiety before going to bed, how much time students spend on social networks before going to bed and during their studies.

Result. 50 foreign students of the third year of study were interviewed. Half of the males and only 30% of the females had a good sleep. The average sleep duration was 6-8 hours (75%). Anxiety before going to bed was experienced by 50% of women and 25% of men. Only 15% of men and 34% of women thought about studies before going to bed. 90% of men and 78% of women could hardly wake up in the morning. Among social networks, Instagram and Facebook lead; students spent the same amount of time on these networks (about 3-5 hours a day). 95% of students checked social networks during their studies and before going to bed (both female and male).

Conclusion. Social networks are significant in the life of every student. Watching social media news before going to bed increases feelings of anxiety and deteriorates the quality of sleep. To prevent this problem it's necessary to avoid checking social networks 2 hours before sleep. A student should read a book or listen to relaxing music before going to bed.

LITERATURE

---

1. Aloba OO, Adewuya AO, Ola BA, Mapayi BM. Validity of the Pittsburgh Sleep Quality Index (PSQI) among Nigerian university students. *Sleep Medicine*. 2007;8:266–270.
2. Pal GK. Text book of medical physiology. sleep. 2nd ed. Ahuja publishing house 2015:902-905.
3. Tsui YY, Wing YK. A study on the sleep patterns and problems of university, business students of Hong kong. *J Am Coll Health*. 2009;58:167-76.
4. Stepanski EJ, Wyatt JK. Use of sleep hygiene in the treatment of insomnia. *Sleep Medicine Reviews*. 2003;7:215.
5. Arora VM, Georgitis E, Woodruff JN, Humphrey HJ, Meltzer D. Improving sleep hygiene of medical interns: Can the Sleep, Alertness, and Fatigue Education in Residency Program help? *Archives of Internal Medicine*. 2007;167:1738–1744. [
6. Backhaus J, Junghanns K, Broocks A, Riemann D, Hohagen F. Test–retest reliability and validity of the Pittsburgh Sleep Quality Index in primary insomnia. *Journal of Psychosomatic Research*. 2002;53:737–740.

7. Ball S, Bax A. Self-care in medical education: Effectiveness of health-habits interventions for first-year medical students. *Academic Medicine*. 2002;77:911–917.
8. Brown FC, Buboltz WC, Jr, Soper B. Relationship of sleep hygiene awareness, sleep hygiene practices, and sleep quality in university students. *Behavioral Medicine*. 2002;28:33–38.
9. Buysse DJ, Barzansky B, Dinges D, Hogan E, Hunt CE, Owens J, et al. Sleep, fatigue, and medical training: Setting an agenda for optimal learning and patient care. *Sleep*. 2003;26:218–225.

Гуріна Дар'я Павлівна
студентка

Харківського національного медичного університету

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА УДОСКНАЛЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Дистанційне навчання під час карантину та у військовий час відрізняються кардинально. А саме проведення занять, принцип перевірки вивченого матеріалу і засвоєння знань. Особливої уваги можна приділити формі навчання. Зараз впроваджену нову систему- синхронну та асинхронну частини. Синхронна частина з деяких предметів представляє собою звичайне опитування, а асинхронна- написання тестів на платформі Moodle, але так відбувається не завжди. Деякі викладачі проводять типу лекції за темою заняття і просять пройти тестування, інші- лише опитують за пройденим матеріалом, є й ті, що говорять вивчати матеріал самостійно і потім робити тестування.

Безумовним для всього процесу навчання залишається одне- самонавчання, яке потребує чимало часу, неабиякого самовладання та розумових здібностей. Але в умовах військового часу не у всіх є можливість доступу до джерел інформації, електронних чи друкованих. Тож постає питання чи можливо взагалі проводити повноцінний процес навчання в таких умовах, особливо на тимчасово окупованих територіях.

Для роз'яснення цих питань було проведено опитування серед учнів ХНМУ та ХНУВС щодо можливості проведення дистанційного навчання у військовий час. Було поставлено такі запитання:

1. Чи є у вас вільний доступ до мережі Internet ? (1. Так, кожного дня. 2. Так, не кожен день. 3. Немає)
2. Чи займаєтесь ви кожного дня (1. Так. 2. Ні)
3. Чи є у вас зараз бажання вчитися ? (1. Так. 2. Ні. 3. Є бажання, але немає можливості)
4. Можна сказати, що по закінченню цього семестру у вас залишаться гарні знання? (1. Так. 2. Ні)
5. У вас є доступ для всієї необхідної інформації для навчання ? (1. Є вільний доступ до електронних та друкованих джерел. 2. Є вільний доступ лише до мережі Internet. 3. Є вільний доступ до друкованих джерел. 4. Немає доступу ні до мережі Internet, ні до підручників)

Ось які я отримала результати при обробці відповідей :

1. У 80% опитуваних є щоденний доступ до мережі Internet. 16% мають можливість виходити до мережі не кожного дня і лише 4% зовсім не мають Інтернету.
2. Із 80% людей з щоденним доступом до інтернету лише 30% займаються кожного дня.
3. Опитування показало, що бажання вчитися є тільки у 60% студентів, з яких у 7% не завжди є можливість бути присутнім на занятті.
4. Аж 73% відсотки студентів вважають, що в цьому семестрі якість та кількість знань зменшилась у порівнянні з попередніми роками.
5. Найбільший відсоток здобувачів вищої освіти -64%- мають доступ тільки до електронних джерел інформації. 18% доступі і Internet і друковані джерела. Третє місце- 9%- поділили студенти без можливості навчатися та з доступом лише до друкованих джерел.

Як же, на думку автора, можна удосконалити процес навчання.

1. Зробити більше лекційного матеріалу, який буде у вільному доступі в Internet. Наприклад, можна розмістити відео на платформі YouTube, де у більшості студентів є вільний доступ. Вона проста у використанні. А головне, кожен зможе подивитися матеріал у зручний час.

2. Зменшити об'єм інформації, залишивши найголовніше [1]. Зараз не в усіх є можливість витратити багато часу, наприклад, на читання книжок. Отже, можна розробити коротші методички з актуальною та стислою інформацією по темах занять.

3. Для тих, хто не може придатися до відео конференцій, через поганий інтернет або ж брак часу, можна викласти лекційний матеріал у вигляді презентацій у вільному доступі [2], наприклад на платформі Moodle.

4. Надати можливість студентам, що виїхали закордон продовжити навчання в іностраних вузах-партнерах.

5. Для здобувачів освіти, які працюють, допомагають Україні та інших зробити додаткові консультації [3], для відпрацювання пропущених занять та обговорення потрібного матеріалу, можливо надати відповіді на запитання.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Електронне джерело- pedrada.com.ua – Поради щодо вдосконалення дистанційного навчання.
2. Електронне джерело- mon.gov.ua- Технології дистанційного навчання, вдосконалення професійних навичок.
3. Електронне джерело- eo.gov.ua – Освіта під час військового часу.

*Сотнікова-Мелешикіна Жанна Владиславівна,
д. мед. н., доцент, завідувач кафедри гігієни та
соціальної медицини медичного факультету,
Фоміна Єлизавета Василівна,
к. економ. н., асистент кафедри гігієни та
соціальної медицини медичного факультету.*

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕСУРСИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Інноваціям у сучасному світі приділяється чи не основна роль у суспільному розвитку. Необхідно відзначити, що інноваційний розвиток національної системи освіти та науки, також спирається на знання, інтелектуальні ресурси, компетенції працівників галузі знань, розвиток людського капіталу, інтелектуальний капітал освітніх закладів, наукові дослідження (як прикладні, так і фундаментальні). Принципово нове і більш творче ставлення до праці і вибудовування трудових відносин, при яких висококваліфіковані фахівці при виборі роботи, нарівні з фактором зарплати складають такі критерії, як людські відносини в колективі, демократичність і гуманність робочої обстановки тощо. Відбувається соціалізація економіки – інвестування не в основні фонди, а в людський капітал. Ці складові сучасних реалій і є на сьогодні предметом пильного дослідження, розвитку й керування в процесі інтелектуалізації національної освіти та науки. [1].

Освітні ресурси являють собою систему знань і професійного досвіду, відтворюються через систему освіти, характеризуючи саме її якість і рівень розвитку.

В умовах стрімкого розвитку технологій, ускладнення виробничих процесів, появи принципово нових сфер діяльності головним критерієм якості освітніх ресурсів стає не стільки їх масштаб, скільки спроможність населення до навчання, вміння знаходити і грамотно використовувати потрібну інформацію.

Міжнародна комісія з освіти у XXI столітті визнала, що сучасні суспільства повинні подолати суперечності між неймовірним збільшенням обсягу знань при високому темпі їх приросту і здатністю людини до їх засвоєння.

Як відомо, метою вищої освіти є надання якомога більшої чисельності громадян якісної, відповідної їх цілям підготовки, яка б дозволяла професійно вирішувати поточні та перспективні завдання особистісної та професійної реалізації. Це означає, передусім, створення можливостей для підвищення кваліфікації, а також набуття нових знань упродовж усього життя.

У Всесвітній декларації про вищу освіту в XXI столітті зроблено акцент на тому, що вищі навчальні заклади повинні лідувати у використанні нових інформаційних і комунікаційних технологій, сприяти створенню відповідного навчального середовища: від обладнання для дистанційного навчання до

повністю віртуальних вищих навчальних закладів, сприяючи тим самим, соціальному та економічному розвитку держави [2].

В процесі інтелектуалізації та глобалізації під впливом політико-культурологічних, технологічно-інноваційних та соціально-економічних чинників сформувалися такі основні тенденції розвитку світових освітніх ресурсів, як:

- поглиблення інтернаціоналізації та інтелектуалізації вищої освіти (наприклад, утворення загальноєвропейського освітнього простору);
- взаємозалежність та взаємообумовленість наукового, освітнього та бізнес-середовища;
- посилення внеску університетської науки у розвиток інновацій та економічне зростання;
- поглиблення участі ВНЗ у науково-дослідних та дослідно-конструкторських роботах (НДДКР);
- поширення міжнародної міграції висококваліфікованих вузьких фахівців;
- поява нових форм і технологій освіти, що спонукають до зростання масовості вищої освіти та доступності отримання нового знання;
- зростання конкуренції на міжнародному ринку освітніх послуг, що зумовлено процесом інтелектуалізації;
- перехід переважної більшості країн світу до міжнародних стандартів освіти;
- усвідомлення необхідності та поширення практики викладання нових знань на засадах гармонізації відносин людини з суспільством і навколишнім середовищем;
- розробка національних освітніх програм в напрямку протидії небезпеці втрати національних коренів, культур, мови малих народів в умовах глобалізації [2].

На думку вчених, існує чотири сучасних типи університетів: дослідницький, проєктний (підприємницький), розвиваючий і консервативний [3]. У дослідницькому університеті основним (базовим) процесом є проведення фундаментальних та практичних досліджень. У проєктному університеті – проєктування і проведення досліджень, що забезпечують саме ці проєктні роботи. Особливістю цих двох типів університетів є те, що навчально-педагогічний процес в них підпорядкований дослідженням та проєктуванням. У розвинутому (в широкому сенсі цього слова) університеті ведуться розробки за технологіями навчання (педагогічні університети). ВНЗ, в яких існує лише один процес – навчальний план – можна віднести до групи консервативних. [4].

На наш погляд, сучасні освітні ресурси мають представляти комплексний процес, в якому в операційному полі науки, що визначає зміст, методи й цілі освіти, ефективно здійснюється діяльність ВНЗ щодо навчання, передачі знань, навичок, традицій при обов'язковій присутності компоненти евристичної та креативної діяльності. Взаємозалежність та взаємообумовленість сфер науки і освіти полягає в тому, що отримання нового знання передбачає передачу його новим поколінням, стимулюючи отримання «наступного нового» знання.

Світова практика останнього десятиріччя демонструє посилення внеску університетів у розвиток інновацій та економічне зростання. Частка сектору вищої освіти у витратах на дослідження і розробки, в середньому, за країнами ОЕСР залишається з початку 1990-х років практично стабільною (на рівні 16–17 %) і ВНЗ, як і раніше, виконують основну частину фундаментальних досліджень (до 50 % загального обсягу досліджень і розробок у даному секторі). Однак у низці держав зростає питома вага фінансування університетських досліджень промисловістю – до 8–14 % (Канада, Бельгія, Німеччина) і до 15–22 % (Південна Корея, Туреччина). А у Китаї цей показник сягає 37 %. Інноваційна орієнтація діяльності університетів забезпечується також за рахунок підготовки кваліфікованих кадрів, зростання участі викладачів та аспірантів у виконанні досліджень і розробок, передачі їх результатів у практичну діяльність тощо [3].

Навпаки, у структурі сучасної вітчизняної науки ступінь участі ВНЗ, що виконують НДДКР за різними напрямками, залишається вкрай низькою. Так, у 2021 році в Україні здійснювали дослідження всього 168 закладів вищої освіти на загальну суму близько 900 млн грн. Негативні тенденції зниження частки витрат на освіту у ВВП України протягом останніх років впливають на низькі темпи зростання національних інтелектуальних ресурсів порівняно з іншими країнами світу. У 2021 році в Україні частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок сектором вищої освіти у загальному обсязі витрат становила лише 7,5 % порівняно з 25 % у країнах ЄС та 19–21 % в Японії і США [5,6].

Причому в деяких європейських країнах частка витрат на виконання наукових досліджень навіть більше, ніж у середньому за країнами ЄС: Естонія – 36,5 %, Латвія – 44 %, Литва – 39 %, Польща – 32 %, Словаччина – 28,3 %, Іспанія – 28 %. [5]. Як бачимо, серед них є країни, які нещодавно вступили до ЄС і прагнуть якомога швидше досягти науково-технічного рівня інших членів інтеграційного угруповання. Це демонструє сильний взаємозв'язок наукового, освітнього та бізнес-середовища з метою підвищення національної конкурентоспроможності та інтеграції країни в світовий простір.

Наукові ресурси виступають індикаторами інновацій. Вони характеризуються масштабами НДДКР і впровадженням нових технологій, тобто розмірами реального використання інновацій.

Таким чином, на глобальному рівні впровадження досягнень науки, висока інноваційна активність ВНЗ та інших організацій, що сприяють інноваційній діяльності, а також стрімкий розвиток інформаційного потенціалу країни дозволяють домогтися економічного зростання інноваційного типу при високому рівні конкуренції на світовому ринку. З точки зору держави, інноваційний розвиток дозволяє підвищити міжнародну конкурентоспроможність, уникнути або пом'якшити соціально-економічні проблеми та підтримати національну систему господарства, яка зараз зазнає суттєвих втрат.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шумпетер Й. А. Капіталізм, Соціалізм и Демократія. Москва: Економіка, 1995. 540 с.
2. Фоміна Є. В. Вплив вищої школи на економічне зростання та інноваційний розвиток держави. Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин: матеріали VI наук.-практ. конф. молодих вчених, 11 грудня 2010 р. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. С. 198–201.
3. Галушкіна М., Каліягін В. Масове, гнучке і інтернаціональне. Експерт. 2005. № 43 (489). С. 14–20.
4. Фоміна Є. В., Колосовська О. Д., Оніщенко В. С. Підвищення лояльності до бренду вищих навчальних закладів за допомогою соціальної мережі Інстаграм. Соціально-економічний розвиток економіки: виклики та шляхи стабілізації: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених, 20–21 квітня 2018 року. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. С. 20–22.
5. NSF International. URL : <https://www.nsf.gov/statistics/2022/nsb20221/> (дата звернення: 17.05.2022).
6. Соціально-економічний розвиток України за 2021 рік, 2022: Соціально-економічний розвиток України за 2021 рік: стат. зб. / Державна служба статистики України. Київ, 2022. 26 с. URL :http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/infografika/2021/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_12_21.pdf (дата звернення: 22.05.2022).

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

*Карпенко О.М.,
старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

МЕТОДИ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Актуальність обраної тематики є особливо значущою саме в період повномасштабного вторгнення росії на територію нашої держави. Адже попри безперервну боротьбу з агресором, можуть знаходитися люди, які з корисливих або інших мотивів переміщують зброю з зони бойових дій на підконтрольну Україні територію з метою продажу або вчинення протиправних дій.

Серед суспільно-небезпечних явищ, які становлять загрозу нормальному розвитку держави, суттєво обмежують права та свободи людини, значну кількість становлять правопорушення, скоєні з використанням зброї. Незаконний обіг зброї є одним із чинників, які негативно впливають на стан безпеки у країні. Незаконний обіг вогнепальної зброї, вибухових речовин та пристроїв завжди становив серйозну загрозу суспільній безпеці. Збройні напади завдають непоправної шкоди життю і здоров'ю громадян, мають резонансний характер, посилюють страх і відчуття незахищеності у населення, нівелюють у суспільній свідомості зусилля держави, спрямовані на стабільний розвиток суспільства, забезпечення прав і свобод людини, створення гідних умов життя. Міжнародне співтовариство також все більше визнає загрозу незаконного обігу зброї як внутрішню проблему держави, а і як суттєвий чинник впливу на транснаціональну організовану злочинність [1].

В Україні відсутній загальний закон щодо зброї, в якому було б надано законодавче визначення понять «зброя», «обігу зброї» та іншим кримінально значущим термінам. Процес виготовлення, придбання, володіння, експлуатації (застосування), знищення та інші дії зі зброєю регулюються численними нормативними актами. Так, порядок полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї регламентований Законом України «Про мисливське господарство та полювання».

Порядок поводження із певними видами зброї затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Положення про дозвільну систему»: До предметів, матеріалів і речовин, на які поширюються вимоги дозвільної системи відноситься вогнепальна зброя, холодна зброя, пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони, вибухові матеріали і речовини.

Незаконний обіг зброї можна розділити на два види: перший пов'язаний з вчиненням адміністративних правопорушень, або іншими порушеннями адміністративних заборон, другий вид обігу включає дії, що порушують кримінально-правові заборони і тягнуть кримінальну відповідальність. Адміністративні та кримінально карані діяння є елементами незаконного обігу, які в сукупності і утворюють незаконний обіг зброї.

З метою організації ефективної системи боротьби щодо виявлення та припинення фактів незаконного обігу вогнепальної зброї, боеприпасів, вибухових пристроїв і речовин необхідно знати як загальні дані, що характеризують оперативну обстановку, так і кримінологічні особливості осіб, які їх вчиняють, причини й умови, що сприяють їх вчиненню, а також ряд інших даних, що входять до поняття оперативно-розшукової характеристики цих злочинів [2, с.120].

Основними об'єктами, які заслуговують особливої уваги є місця ймовірного збуту зброї та боеприпасів такі як вокзали, ринки тощо.

Результатом вказаного аналізу має бути повна інформованість оперативного працівника, яким чином здійснюється обіг зброї і боеприпасів на об'єктах території обслуговування. Проводячи індивідуальну профілактичну роботу на території обслуговування оперативному працівнику слід постійно і ретельно перевіряти наступні категорії осіб:

- раніш засуджених осіб і схильних до незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами чи вибуховими пристроями;
- осіб, які займаються полюванням;
- спортсменів, які займаються стрільбою з вогнепальної зброї;
- осіб, які проходили службу в зоні АТО, ООС та брав участь у протидії повномасштабному вторгненню росії на територію України;
- волонтери та особи, які займаються транспортними та пасажирськими перевезеннями в зоні бойових дій.

Спираючись на проведений аналіз, можна надати загальне визначення незаконному обігу зброї. Незаконний обіг зброї – будь-які дії зі зброєю, крім її використання за цільовим призначенням, котрі вчиняються без передбаченого законом дозволу і тягнуть адміністративну або кримінальну відповідальність. Також нами були визначені основні шляхи попередження вчинення даного виду правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Черниш В., Воронина В. Незаконний обіг і використання зброї в Україні у 2020. URL : <https://censs.org/illcit-arms-2020/>. (дата звернення: 10.05.2022).
2. Кіріленко Ф., Загорулько А. Незаконний обіг зброї і стан боротьби зі злочинами, вчиненими з її використанням. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2017.№ 6. С. 119-123.

*Новіков Д.О.,
здобувач вищої освіти
освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності 081 Право.
Науковий керівник: Карпенко.О.М.,
старший викладач кафедри вогневої підготовки.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ НАЦІОБЕЗПЕКОЗНАВСТВА

Звичайно, ця наукова галузь має свою категоріальну систему, яка може здатися дещо складною. Є навіть аргументи, що введення неологізмів і використання термінології є науковими і не мають нічого спільного з справжньою наукою. На це можна відповісти лише тим, що термін є номінативною одиницею, яка служить для визначення певних явищ чи процесів і вживається в певній галузі знань. Особливістю терміна є його чітке визначення, локальність: його можна використовувати лише в певній теорії. Очевидно, можна обійтися без спеціальних термінів, можна навіть без визначень, а тим більше без понять» і щоразу описувати складне явище простою мовою. Але чи це шлях до розвитку? Оскільки поняття є концентрованим значенням певних явищ, поняття є своєрідною формулою, ядром, квінтесенцією, за допомогою якої ми можемо дійти до загальних суджень. . і стає зрозумілим уже не наука, а журналістика.

Національна безпека, будучи цілком самостійною галуззю науки, характеризується не тільки власним об'єктом і об'єктом дослідження, методологічним інструментарієм, а й самостійним категоріально-понятійним апаратом. Слід відразу зазначити, що дана наукова галузь є органічним елементом системи наук, що вивчає феномен безпеки, тому в цій системі прийнятні, наприклад, загальнофілософські науки та інші. Тому правильніше, враховуючи міждисциплінарний характер національної безпеки, говорити про Міждисциплінарний лексикон понять і категорій [1].

Ідеалізовані об'єкти та наукові факти та закони входять у цю наукову сферу у вигляді понять. Концепти дозволяють ідеалізовано та абстрактно уявити певні аспекти національної безпеки як явище, достатньо незалежне від об'єктивної реальності, виділити істотні елементи та їх взаємозв'язок. Саме в цих поняттях реєструються й узагальнюються результати наукових досліджень.

У дослідженнях національної безпеки широко використовується весь комплекс понять і категорій, розроблених наукою і філософією, по-своєму інтерпретуючи їх. Матриця наук, термінологія якої певною мірою використовується в національній безпеці, включає: синергетика, управління, кібернетика, теорія держави і права, геополітика, біологія, генетика, розвідка та контррозвідка, міжнародне право, міжнародні відносини та багато іншого. більше.

По-перше, діалектичний взаємозв'язок і взаємний розвиток понять об'єктивно відображають реальність і суперечності процесу забезпечення національної безпеки як самостійного способу життя.

По-друге, ці поняття знаходять своє відображення в мовних одиницях, які можуть бути визнані з точки зору юридичної науки, якщо вони точно відображають взаємозв'язок явищ і процесів, що складають процес національної безпеки, а зміст понять, у свою чергу, розкривається через його визначення.

По-третє, до категорій належать фундаментальні поняття національної безпеки, які узагальнюють і максимально відображають специфіку явищ.

По-четверте, поняття, що входять до науки про національну безпеку, складають певну систему, де кожне поняття взаємопов'язане з іншими. Ієрархічна структура понять, що відрізняються за обсягом, ступенем абстрактності та іншими характеристиками, відображає системність процесу національної безпеки як явища суспільного життя, що об'єктивно залежить від інших явищ.

Ядром будь-якої теорії, наукового напрямку є її категоріальний і понятійний апарат. Таким чином, категоріально-понятійна система національної безпеки повинна відображати об'єктивну реальність у сфері національної безпеки. Тому доцільно окреслити його основні складові елементи [2].

Центральним поняттям національної безпеки є «національна безпека». Основними поняттями національної безпеки є поняття «безпека», «загроза» і «небезпека», «система національної безпеки»,

«система національної безпеки», «моніторинг національної безпеки», «управління системою національної безпеки» «національні інтереси», «національна мета».

Між управлінням і національною безпекою існує багато спільних понять і категорій. По-перше, це поняття «системний менеджмент», «стратегічний менеджмент», «тактичний менеджмент», «оперативний менеджмент», «керівна еліта», «технологія управління», «управлінське рішення», «управління системою національної безпеки бізнесу» тощо. на.

Також спільними для кібер- та національної безпеки є поняття «алгоритм управління», «позитивний та негативний зворотний зв'язок», «операційне середовище» тощо.

Теорія держави і права, національної безпеки поєднує такі поняття, як «концепція національної безпеки», «доктрина безпеки», «нормативно-правова безпека», «порівняльна національна безпека».

Існують також поняття, які в основному використовуються в національній безпеці. До них належать поняття «Система національної безпеки», «Система національної безпеки», «Державна підсистема національної безпеки», «Недержавна підсистема національної безпеки», «Безпека», «Система дестабілізації».

Цій науковій галузі іманентна системність, тому навіть одні поняття розглядаються системно і в тісному зв'язку з іншими. Модель такого зв'язку — категоріальний ряд. Ми вважаємо наступне основоположним для національної безпеки:

1) національний ідеал-національна, об'єктивна-національна, ідея - національні потреби-національні, цінності-національні, інтереси-національна ідеологія;

2) моніторинг-загроза-небезпека-менеджмент - система національної безпеки (система дестабілізації національної безпеки) - національна безпека (національна безпека);

3) Хаос (порядок) - ентропія - флуктуації - аттрактор - біфуркація- порядок (Хаос) [3].

Звичайно, з огляду на термінологічне поле будь-якої науки виникає потреба згрупувати весь набір термінів за певними критеріями. Не є винятком і національна безпека, в категоріальній системі якої також є кілька рівнів.

Перший рівень включає поняття та категорії, пов'язані з концептуальним ядром дисципліни — національною безпекою. Другий рівень включає поняття та категорії, що відображають процес формування та функціонування системи національної безпеки. Третій рівень включає поняття та категорії, що передають статус суб'єкта, що вирішує проблеми національної безпеки.

Правда, ця категоріально-понятійна система національної безпеки не може претендувати на універсальність. Окреслюючи його, слід керуватися логікою розвитку історичних процесів, систем безпеки на конкретних історичних етапах, а також концептуальними уявленнями та доктринами про безпеку.

Запропонований підхід до визначення теоретико-методологічного інструментарію національної безпеки дає можливість, по-перше, впорядкувати систему дій, які мають національно-безпековий намір; по-друге, чітко окреслити специфіку наряду національної безпеки як у загальних трансформаційних змінах цивілізації, так і в період міждисциплінарної науки в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Беляков К. І. Знання про безпеку: проблеми визначення та методології [Електронний ресурс] / К. І. Беляков // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. – Київ, 2008. - Вип. 18. - С. 153-159.

2. Глазов О. В. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники [Електронний ресурс] / О. В. Глазов // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія : наук. журн. / Чорном. держ. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2011. - Т. 155, вип. 143.

3. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. для студентів ВНЗ / В. А. Ліпкан ; Європ. ун-т. - Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. - 208 с.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

*Галацин К.О.,
канд.пед. наук, доцент кафедри
англійської мови технічного спрямування № 2,
Фещук А.М.,
викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 2,
Ярошенко О.Л.,
викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 2.*

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

У період реформування системи вищої освіти важливим аспектом є формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців як здатності професійно вдосконалювати фаховість і взаємодіяти з іншими людьми в науково-професійному просторі. З огляду на це важливою й своєчасною для розгляду є проблема пошуку нових змісту, форм, методів і технологій вивчення англійської мови.

Аналіз педагогічної літератури та досвіду практичної освітньої діяльності закладів вищої технічної освіти свідчить про те, що питання оптимізації вивчення студентами англійської мови у вищій технічній школі достатньо досліджені. Однак, на нашу думку, важливе місце в цьому процесі належить проектній діяльності студентів, чому власне й присвячене наше дослідження.

Проектна методика досліджується зарубіжними й вітчизняними вченими (І. Бім, І. Зимняя, О. Моїсеєва, Е. Полат, Л. Фрід-Буг, Д. Філіп та інші) й розглядається як обов'язкова складова цілісної освітньої системи, спрямована на реалізацію компетентнісного й особистісно-орієнтованого підходів у професійній освіті; є продуктивним способом організації навчально-виховного процесу шляхом активного залучення студентів до планування, прогнозування, аналізу, синтезу й інших методів пізнання навколишнього світу й отримання пізнавальної інформації. Так, наприклад, А. Флітнер характеризує проектну діяльність як навчальний процес, в якому обов'язково беруть участь розум, серце і руки («Letzen mit Kopf, Herz und Hand»), тобто осмислення самостійно добутої інформації здійснюється через призму особистого відношення до неї і оцінку результатів в кінцевому продукті [4; с. 81-86]. У свою чергу, Г. Кравченко зауважує, що проектування є специфічним типом інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективна орієнтація, практично спрямоване дослідження. А тому моделювання освітньої діяльності студентів передбачає таку структуру, відповідно до якої здійснюється науково-проблемний підхід під час освоєння студентами змісту навчальних дисциплін, який зорієнтований на інтеграцію різних розділів конкретної освітньої навчальної програми [3; с. 192-209].

Важливим завданням проектного навчання як інноваційного методу в процесі навчання англійської мови студентів вищих технічних навчальних закладів є забезпечення можливості самостійного набуття англійської мови під час вирішення різних практичних професійно-орієнтованих завдань і проблем, які вимагають поєднання усвідомлених і системних фахових знань зі спеціальності та англійської мови.

У контексті нашого дослідження актуальним є визначення поняття «групова проектна діяльність» (ГПД), що використовується зазвичай у широкому розуміння значення поряд з такими поняттями, як: проект, метод проектів, проектна діяльність, проектування, студентський навчальний проект тощо («project based learning» (PBL)). Так, В. Каламаж поняття групової проектної діяльності студентів у процесі вивчення іноземної мови розглядає як належно мотивовану, спеціально організовану спільну діяльність суб'єктів навчання в складі проектних груп, спрямовану на вирішення певної проектної задачі й створення реального продукту шляхом групового та автономного навчання, що містить в собі одночасне

вивчення мови, професійно-орієнтованого навчального контенту і розвиток навичок, за фасилітативної допомоги викладача у певний обмежений період часу [2; с.104-116].

Аналіз практичного застосування методу проектів свідчить про те, що проектна діяльність передбачає формування в студентів таких якостей і умінь, які забезпечують їм можливість успішно і ефективно здійснювати полілогічну взаємодію: генерувати нові ідеї, приймати нестандартні рішення, творчо мислити, бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, працювати в команді, запобігати та виходити з будь-яких конфліктних ситуацій тощо. Саме метод проектів розвиває ініціативу студентів, привчає до планової роботи, вчить зважувати всі обставини і враховувати можливі труднощі, привчає спостерігати, перевіряти себе в роботі, розширює сферу інтересів, реального і мисленнєвого спілкування.

Проектна методика, на нашу думку, є особистісно-орієнтованою технологією, яка інтегрує в собі проблемність, пошук нового, толерантність, роботу в команді й відображає основні принципи гуманістичного підходу в професійній освіті.

Аналіз педагогічної, методичної літератури свідчить про те, що проектна діяльність поєднує кращі ідеї традиційної та інноваційної методики вивчення англійської мови [3].

Основною метою використання методу проектів є не лише й не стільки розвиток пізнавальних умінь і навичок студентів, скільки формування вмінь отримувати знання самостійно, продукувати їх з різних джерел, орієнтуватися в інформаційному просторі, моделювати застосування професійних знань у різних аспектах майбутньої професійної діяльності.

Для прикладу наведемо кілька проектів, до реалізації яких були задіяні студенти – магістри у процесі вивчення «Практичного курсу іншомовного наукового спілкування». Ця навчальна дисципліна належить до циклу академічної підготовки фахівців другого магістерського рівня спеціальності 131 Прикладна механіка. Її метою є формування мовних знань та мовленнєвих компетентностей, необхідних для ефективного спілкування в академічному науковому просторі, реалізація якої передбачає подальше удосконалення у студентів компетентностей в аудіюванні, говорінні, читанні і аналізі наукової літератури з фаху, набуття знань та розвиток умінь використовувати наукову термінологію, необхідні для реалізації комунікативних намірів граматичні ресурси мови тощо.

Темами проектною діяльності було обрано: Тема 1. Bringing about change: concluding presentation. Тема 2. Work and equality: understanding figures and tables, scanning for information. Тема 3. Work and equality: understanding the significance of references, avoiding repetition.

Структурними компонентами проектного навчання визначено: мета і зміст проекту, конкретні завдання; пізнання, пошук; дослідження; результат; оцінка. Для підготовки та презентації проекту необхідні були дослідницькі, пошукові, комунікативні вміння студентів, їх професійні знання, знання англійської мови. Викладач у цьому процесі відіграв роль координатора, консультанта і частково – експерта. Студенти у ході проектною діяльності розвивають пізнавальні навички, вчать самостійно конструювати та інтегрувати професійні знання з англомовними знаннями й учаться орієнтуватися в інформаційному просторі. По завершенню проектною діяльності та презентації проектів найбільш вдалими виявилися інформаційні та дослідницькі проекти (Information and Research Projects), а також – конструктивно- практичні (Construction and Practical Projects).

Як висновок зауважимо, що проектна діяльність студентів закладів вищої технічної освіти є надзвичайно важливою як у формуванні професійної компетентності в цілому, так і у формуванні англомовної комунікативної культури. Саме метод проектів мотивує студентів до вивчення англійської мови як важливого засобу професійного самовдосконалення, а також сприяє формуванню в них практичних умінь застосування англійської мови у міжособистісному спілкуванні, в пошуку фахової англомовної інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волошанська І. В. Зміст та специфіка застосування методу проектів при вивченні іноземної мови. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2018. № 3.1 (55.1). С. 19-22
2. Каламаж В. О. Психолого-педагогічні умови реалізації групової проектною діяльності під час вивчення іноземної мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2017. Вип. 4. С.104-116.

3. Кравченко Г. Ю., Мовмига Н. С. Проектний підхід як складова педагогічної інноватики на шляху до якісної вищої професійної: монографія. Pedagogical and psychological sciences: development prospects in countries of Europe at the the beginning of the third millennium: Collective monograph. Vol. 2. Riga Izdevnieciba "Baltija Publishing". 2018. P. 192-209.
4. Шалацька Г. М. ІКТ як інструмент реалізації індивідуальних проєктів у процесі вивчення іноземної мови. Англїстика та американистика. 2018. Вип. 15. С.81-86.
5. Kokotsaki, D., Menzies, V., Wiggins, A. Project-based learning: A review of the literature. Improving Schools. 2016. 19 (3). P. 267-277.
6. Grossman, P., Dean, C. G. P., Kavanagh, S. S., Herrmann, Z. Preparing teachers for project-based teaching. 2019. 100 (7). P. 43-48.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Бондаренко М.М.,

студент

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ ТА ЙОГО СТАНОВИЩЕ

З приходом постіндустральної епохи намагання призупинити чи навіть зовсім відмахнутися від глобалізаційних процесів стали не лише марними, але й зовсім нерациональними. Тому конче потрібно зважати на фактор часу, щоб встигнути за мотивом Рудакі стати його «*вершином*» і уникнути раптової перспективи непередбачуваних наслідків. Вітер змін не оминає жодні, навіть, здавалося б, найбільш ригідні і усталені соціально-політичні конструкти. Подібна доля спіткала, зокрема, ортодоксальний політологічний понятійного-категоріальний апарат, як-то «*суверенітет*», «*право*», «*нація*», «*демократія*» тощо. До цього логічного ряду можна сміло додати лексеми «*громадянин*» та «*громадянство*». Наприклад, В. Пазенич тлумачить «*громадянина*» як законослухняну особу, яка вмє поєднувати власні і суспільні (державні) інтереси, почуття обов'язку щодо Батьківщини (патріотизм) [1, с. 117]. Зі свого боку сенс «*громадянства*», на думку С. Рябова та В. Погорїлка, «... *полягає в тому, що воно надає особі батьківщину й відповідно її юридичну і моральну захищеність*» [1, с. 117-118].

Нескладно помітити, що вже експлікації цих понять, у силу об'єктивних історичних перипетій при яких вони наповнювались своїм змістом, залишають по собі монодержавоцентристський післясмак. Десь зсередини змістовного ядра ще пробивається Аристотелівське ортодоксальне визначення громадян як «*членів однієї держави*» [2, с. 36]. На противагу сьогодні спостерігаємо за викривленою дійсністю: співгромадяни, між іншим, можуть бути членами різних держав. Якщо раніше інститут громадянства вважався вичерпним за умови, що він із простої людини вмиє генерує «*зоополітикон*» з усіма супутніми соціальними перевагами у вигляді правосуб'єктності, державного протекціонізму, гарантування цивільних прав, обов'язків і легального статусу; то віднедавна доцільно враховувати зовнішній локус контролю «*global village*» з притаманною йому системою цінностей. Які полягають найсуттєвішим чином у тому, що в інституті громадянства для багатьох ключовими виявляються, крім традиційно сакралізованих принципів «*jus soli*» і «*jus sanguinis*», також актуальні прагматичні питання перспективи особистої самореалізації, ведення бізнесу, підвищення шансів отримання матеріальної/нематеріальної вигоди чи дивідендів від наявності у кишені паспорту певної країни. Різноманітні індекси, де укладаються рейтинги авторитетності паспортів на основі потенціалу до мобільності їх носіїв, лише зайвий раз демонструють, що залежно від громадянства особі пропонується спрощений чи ускладнений рівень глобальної інтеракції. Одна справа бути громадянином Японії з можливістю вільно перетинати кордони 192-х країн світу без потреби оформлення віз, зовсім інша - афганцем зі скрутним списком із 26 [3].

Щоб забезпечити населенню усі необхідні умови для встановлення сприятливого транскордонного співробітництва близько 87 держав світу (їх перелік постійно поповнюється) так чи інакше дозволяють подвійне громадянство [4]. П'ятою главою (стаття 15) Європейської конвенції про громадянство чітко прописується право держави-члена (серед яких Україна) на власний розсуд визначати статуси множинного громадянства [5, с. 3; 6]. Тобто практично заявлені дискреційні повноваження, що дозволяють згідно з принципом *«розумного егоїзму»* доцільно адаптувати окремі загальноприйнятні норми під індивідуальний національний контекст [5, с. 2-3].

Учені наголошують на принциповій відмінності між явищами *«подвійного»* та *«другого»* громадянства. Останнє державою на практиці радше *«ігнорується»*. У пункті 1 статті 2 Закону України «Про Громадянство України» чітко прописується саме такий характер взаємовідносин України зі своїми громадянами [7]. Разом із тим, *«... Україна не визнає подвійного/множинного (другого) громадянства, проте з іншого (боку) – прямо його не забороняє, дієвих санкцій за набуття громадянства іншої держави при збереженні українського громадянства не передбачає»* [5, с. 4]. Хоча інструмент *«втрати»* українського громадянства за добровільне набуття іншого існує, передусім у вигляді видання Президентом України відповідного указу на підставі статті 19 закону «Про громадянство України» [7], однак слід зауважити, що його уніфікована дієвість наразі сумнівна через остаточно невнормовану позицію держави щодо явища множинного громадянства взагалі. При цьому, на момент написання роботи, юридичною вживаністю вирізняються конструкції *«набуття громадянства (підданства) іншої держави»* (Закон України «Про громадянство України»), під якою, у даному контексті, розуміється одночасне здобуття громадянином України іншого громадянства (підданства) [7]; а також у рішенні Ради національної безпеки і оборони України (Далі – РНБО) зустрічаємо формулювання *«подвійне/множинне громадянство (підданство)»* [8]. Звідси логічно слідує висновок, що українські нормативно-правові акти поки не відображають вищезгаданої категоріальної розбіжності, про яку йшлося на початку абзацу, а навпаки притривують обидва варіанти до простого володіння українцем також іншим (іншими) громадянством.

Упродовж історії незалежної України до зміни влади в Україні у 2019 році здебільшого проводилась боротьба у межах *«дивної війни»* з подвійним (множинним) громадянством. Чи не вперше саме під час інавгураційної промови новообраний Президент України Володимир Зеленський порушив злободенне питання необхідності врегулювання практики подвійного громадянства, після чого у 2019 і 2021 роках було кілька неоднозначних законодавчих спроб розпочати втілення уявного в реальність, як-от № 2590 і 4640. Першорядним обов'язковим актом до виконання на поприщі *«реформи громадянства»* стало введене в дію указом Президента України від 4 березня 2021 року рішення РНБО «Про невідкладні заходи щодо протидії загрозам національній безпеці у сфері громадянства» [9]. У документі, з одного боку (на суб'єктивну думку автора), подається *«вказівка»* на перспективу подальшої реалізації політики зняття обмежень для українців набувати одночасно громадянство інших держав (імовірно за формулою легалізації подвійного (множинного) громадянства в Україні з *«державами-друзями»* [10, 11]); з іншого – висувається заборона особам з іноземним громадянством (підданством) виконувати функції в органах державної влади та місцевого самоврядування (визріває специфічний ценз на реалізацію пасивного виборчого права), бути членами політичних партій, виборчої комісії чи офіційними спостерігачами, обіймати керівні посади на стратегічно важливих об'єктах державної власності [8].

Отже, залишається відкритим дискусійне питання, яке терміново потребує законодавчого вирішення, а саме: у який спосіб (якщо не через внесення відповідних змін до Конституції України) утілюватимуться вимоги закріплені рішенням РНБО згідно з підпунктами «а», «б» підпункту 1 пункту 1 конкретно щодо Президента та народних депутатів України [8]? Особливо з огляду на те, що нікуди не поділась зразкова конституційна невизначеність, відповідно до якої у разі виявлення іншого громадянства у Президента чи народних депутатів України для них жодні *«реальні»* наслідки непередбачені, на відміну від тих же суддів, які згідно зі статтями 126 і 149 Основного Закону у такому разі достроково припиняють повноваження [12].

Інша проблема довгий час приховувалась у сумнівному механізмі виявлення в особи іншого громадянства. Не секрет, що переважно іноземні держави неохоче йдуть назустріч у питанні розкриття особистої інформації своїх громадян, через відсутність офіційного дозволу приймати подібні рішення. РНБО пропонується вирішити дану проблему шляхом закріплення обов'язкової необхідності подання відповідних декларацій про громадянство із вимогою надання особистої згоди на обробку персональних даних при вступі на вищезгаданий перелік посад [8].

Другого грудня 2021 року Верховною Радою України було зареєстровано 5 законопроектів (№ 6368, 6369, 6370, 6371, 6372) за ініціативою Президента України, які покликані закласти нові законодавчі підвалини функціонування громадянства, зосібна визначити правові наслідки для українців із декількома паспортами. На них очевидно покладається надія запустити комплексну наглядову систему за статусом правового підданства власних громадян (і особливо чиновників), найперше через подання тих самих письмових згод на обробку персональної інформації та заповнення відповідних декларцій (із вже заявленою у проекті закону № 6372 адміністративною або кримінальною відповідальністю у разі виявлення порушень [13]), з-поміж яких у контексті нашої теми особливо варто звернути увагу на «декларацию про визнання громадянином України», через яку, як зазначається, «... іноземець ... засвідчує, що в разі набуття громадянства України у правових відносинах з Україною особа визнає себе лише громадянином України на території України» [14]. Вважаю, що саме цей пункт разом із зміненим списком підстав для втрати українського громадянства дає одні із найбільш вагомих підстав говорити про запропоновану тут регуляцію подвійного (множинного) громадянства (а точніше навіть говорити «другого») в Україні за відсутності у тексті жодної задокументованої апеляції до цього терміну взагалі. Додам, що вищезаявлена конституційна невизначеність, підмічена при розгляді рішення РНБО, досі залишається незмінною у законопроекті № 6369 [15].

На мій погляд, тільки правомірне впровадження подвійного (множинного) громадянства спроможне принести позитивні плоди для України. Насамперед у вигляді перспективи комунікації з вітчизняною діаспорою нарівні, інклюзією їх людського капіталу в процес українського державотворення. Зрештою віддати належну шану методом реалізації своєрідної процедури «репатріації» українців з усіх куточків світу, які в силу різних життєвих обставин опинились за межами Батьківщини та ефективнішого залучення зарубіжних інвестицій загалом. Водночас заявляють про себе чимало потенційних загрозливих ризиків, які відразу посягатимуть на національну безпеку України, якщо хірургічна операція під назвою «запровадження подвійного (множинного) громадянства» буде проведена «зі швами», нехтуючи головним кельзенівським структурним постулатом «ієрархії законів».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Політологічний енциклопедичний словник / Урядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с. ISBN 966-504-244-0
2. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. — К.: Основи, 2000. — 239 с. — ISBN 966-500-037-3. URL: <https://bit.ly/3FfUEc7>
3. The Henley Passport Index: Q2 2022 Global Ranking. URL: <https://bit.ly/3yD0jsK>
4. Список стран, где разрешено (или запрещено) двойное гражданство. Информационный портал NoNews. URL: <https://bit.ly/3oqugVZ>
5. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового забезпечення наявності іноземного громадянства (підданства) у громадян України». До реєстр. № 4640 від 25.01.2021 Народні депутати України О. Дунда та інші. URL: <https://bit.ly/3o7ajU3>
6. Європейська конвенція про громадянство (укр/рос). Документ 994_004, чинний, поточна редакція — Редакція від 27.05.2009, підстава - 994_939. URL: <https://bit.ly/3kBFZcB>
7. Про громадянство України. Документ 2235-III, чинний, поточна редакція — Редакція від 16.07.2021, підстава - 2704-VIII. URL: <https://bit.ly/3CPHFgi>
8. Про невідкладні заходи щодо протидії загрозам національній безпеці у сфері громадянства. Документ n0013525-21, чинний, поточна редакція — Редакція від 27.07.2021, підстава - n0045525-21. URL: <https://bit.ly/302POL6>
9. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 лютого 2021 року «Про невідкладні заходи щодо протидії загрозам національній безпеці у сфері громадянства». Документ 85/2021, чинний, поточна редакція — Прийняття від 04.03.2021. URL: <https://bit.ly/3bQaw8k>
10. Подвійне громадянство для українців може й не потребувати конституційної більшості. Михайло Штекель. 22 вересня 2021, 18:37. URL: <https://bit.ly/3DaMEIv>

11. Кулеба підтримав подвійне громадянство, але вказав на обмеження. 05 березня 2021, 13:04. URL: <https://bit.ly/3N8hCDL>
12. Конституція України. Документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція — Редакція від 01.01.2020, підстава - 27-ІХ. URL: <https://bit.ly/31Gi0Jf>
13. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення законодавства у сфері громадянства. 6372 від 02.12.2021. URL: <https://bit.ly/3rzP6pa>
14. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про громадянство України" щодо підстав і порядку набуття та припинення громадянства України. 6368 від 02.12.2021. URL: <https://bit.ly/3DrcaZz>
15. Проект Закону про запобігання та протидію загрозам національній безпеці України у сфері громадянства. 6369 від 02.12.2021. URL: <https://bit.ly/3EqNHVC>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Висоцька Анастасія Юрївна,
студентка 3 курсу за спеціальністю
Менеджмент факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права Леоніда Юзькова*

ПСИХОЛОГІЯ МІЖСОБИСТІСНИХ КОМУНІКАЦІЙ

У сучасному світі ми часто чуємо про таке поняття як «комунікація», яке дійсно є надзвичайно важливою частиною будь-яких дій в суспільстві. Загалом, комунікація – це взаємодія між людьми за допомогою вербального або невербального спілкування, що передбачає безпосередньо обмін інформацією. Адже саме за допомогою різноманітних засобів спілкування люди пізнають щось нове, отримують знання та діляться власними думками. Одним з різновидів комунікацій є міжособистісні, які припускають прямий обмін інформацією, в якому переважно використовується канал усного мовлення [1, ст.45]. Однак, міжособистісні комунікації насамперед застосовуються в процесі взаємодії і передачі інформації від однієї людини іншій, що створює відповідний інформаційний обмін.

Актуальність саме міжособистісних комунікацій полягає у тому, що вони є найбільш вживаними в суспільстві та мають значний перелік характерних рис, які необхідно враховувати кожній людині у відповідній сфері власної діяльності [2, ст.55]. Водночас, саме для цього виду комунікацій є характерною психологічна близькість співрозмовників та наявність співпереживання, розуміння і співчуття. Усі ці складові міжособистісних комунікацій тісно пов'язані між собою, доповнюючи один одного.

Головною метою цього виду є створення відповідного взаєморозуміння між кількома чи більше людьми, які прагнуть поділитися власними думками, переживаннями чи бажаннями. У свою чергу, всі міжособистісні комунікації мають певний перелік ознак, які дають можливість більш детально розкрити їхній зміст та сферу реалізації в суспільстві. Спочатку, варто зазначити, що міжособистісна комунікація практично завжди більш оперативна і здатна досягати свого адресата, водночас, не створюючи зайвих перешкод. Також цей різновид комунікацій є більш вільним від формального, що робить його більш доступним та ефективним у процесі реалізації [3, ст.36].

Водночас, психологія міжособистісних комунікацій полягає у тому, що при особистому спілкуванні ефект сприйняття може бути посилений за рахунок чарівності мовця, тембру його голосу, інтонації, міміки, жестів, орієнтованих виключно на конкретного співрозмовника. Таким чином, за допомогою цих комунікацій відкриваються величезні необмежені можливості для використання ефекту зворотного зв'язку, що є необхідним для кожної людини, яка прагне за допомогою спілкування досягти поставлених цілей.

Варто зазначити, що існують види міжособистісної комунікації - вербальна (мова) і невербальна, які мають власні переваги та недоліки. Адже невербальна комунікація – це передача інформації, що здійснюється за допомогою жестів, міміки, і рухів тіла. У свою чергу, вербальне спілкування є більш

розповсюдженням і дослідженням різновидом міжособистісної комунікації [4, ст.66]. Мовний вигляд міжособистісної комунікації має складну структуру і виступає в різноманітних стилістичних різновидах (літературна і розмовна мова, різні жанри і стилі тощо). Саме мовлення вважається засобом емоційного впливу, який стимулює або гальмує дію одного чи обох партнерів, оскільки без ефекту схвалення чи несхвалення неможлива координація спільної комунікативної діяльності.

Тому за для вдосконалення та успішного розвитку саме міжособистісних комунікацій слід чітко сформулювати мету розмови та зберігати спокій під час спілкування. Також важливим аспектом комунікацій є вміння сприймати нову інформацію, слухати та чути, застосовуючи при цьому потрібну невербальну комунікацію [5, ст.22]. Адже якість каналів комунікації безумовно впливає на рівень ефективності вашого спілкування. Водночас, під час налагодження комунікацій варто підтримувати корисний зворотний зв'язок, щоб з'ясувати значення повідомлення і показати, що його зрозуміли.

Загалом, необхідно дотримуватися трьох найбільш важливих принципів комунікацій: вибірковості, цілісності та константності (стійкості). Усі ці принципи є важливими складовими створення та реалізації успішних міжособистісних комунікацій.

Отже, міжособистісна комунікація – це взаємодія між декількома людьми, яка здійснюється за допомогою засобів мовленнєвого і немовленнєвого впливу, в результаті якої виникає психологічний контакт і певні відносини між учасниками спілкування. Адже саме міжособистісне спілкування здійснюється в тих видах спілкування, які передбачають прагматичні цілі і конструктивність рішень, а також готовність кожного партнера до відповідної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Ахматова Н.І. Менеджмент: навчальний посібник. М., 2014. 422 с.
2. Денисюк С. Г. Комунікологія: навчальний посібник / С.Г. Денисюк. Вінниця: ВНТУ, 2015. 102 с.
3. Орел В.М., Краля В.Г. Роль комунікацій в управлінні підприємством / В. М. Орел, В. Г. Краля // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. 2016. Вип. 174. С. 60-66.
4. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій (наукова стаття, оприлюднено 12 лютого 2011 року) // [Наукова сторінка професора Володимира Різун, Інститут журналістики]. Київ, 2011.
5. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій (наукова стаття, оприлюднено 12 лютого 2011 року) // [Наукова сторінка професора Володимира Різун, Інститут журналістики]. Київ, 2010. 120 с.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Бельтюков В.Р.,
студент кафедри інформаційних систем та мереж,
Кравець П.О.,
к.т.н., доцент кафедри інформаційних систем та мереж,
Національний університет «Львівська політехніка»

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ВИЯВЛЕННЯ ПОДІБНИХ ХАРАКТЕРИСТИК В КОЛЕКЦІЯХ ГРАФІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ

Графічні зображення у сучасному світі відіграють досить важливу роль у житті кожної людини, оскільки обмін зображеннями відбувається постійно. Зараз у цій сфері є дуже багато проблем, які потребують вирішення. Однією з них є пошук однакових чи схожих між собою зображень та робота з такими зображеннями. Суть цієї проблеми може бути пов'язана також з перевіркою на авторські права

різних зображень, оскільки на даний момент часу існує дуже багато програмних засобів, що здатні змінити фото так, щоб воно було менш схожим на оригінал.

Робота з графічними об'єктами є невід'ємною частиною роботи будь якої сучасної інформаційної системи. На теперішній час є багато різних способів представлення графічної інформації. Це і графіки, і 2D-3D візуалізації певних об'єктів, і фотографії. Якщо вибірка цих зображень є дуже великою, то досить складно працювати з нею та шукати якісь спільні риси у кожного з графічних зображень. Створення автоматизованого процесу пошуку подібних характеристик в колекціях зображень дозволить швидко і легко знаходити як дублікати цих зображень, так і схожі зображення за спільними рисами та характеристиками. Загалом, графічні зображення представляють собою набір даних як і будь які інші електронні файли чи документи. Відповідно, принцип роботи з ними є подібним.

Зараз існує багато різних форматів зображень. Усі вони були розроблені з метою полегшити виконання тих чи інших задач, а також для зменшення обсягу даних на фізичних носіях, необхідних для їх зберігання. Популярними форматами на поточний момент є JPEG, TIFF, GIF та PNG.

Для роботи із зображеннями та пошуку у них схожих характеристик існує значна кількість різних підходів та алгоритмів. Серед сучасних підходів для обробки графічної інформації можна виділити два основних напрями: визначення ключових точок зображення та використання локально чутливого хешування. Ці методи можна також поєднувати і загалом такий спосіб дає непогані результати при пошуку подібних характеристик між зображеннями.

Ключова точка або точкова особливість зображення – це точка, позиція якої на зображенні є чітко виділена на фоні будь-яких інших. Як правило, у більшості сучасних алгоритмів для визначення ключової точки беруть область розміром 5 на 5 пікселів. Визначення цих точок відбувається за допомогою детектора та дескриптора [1].

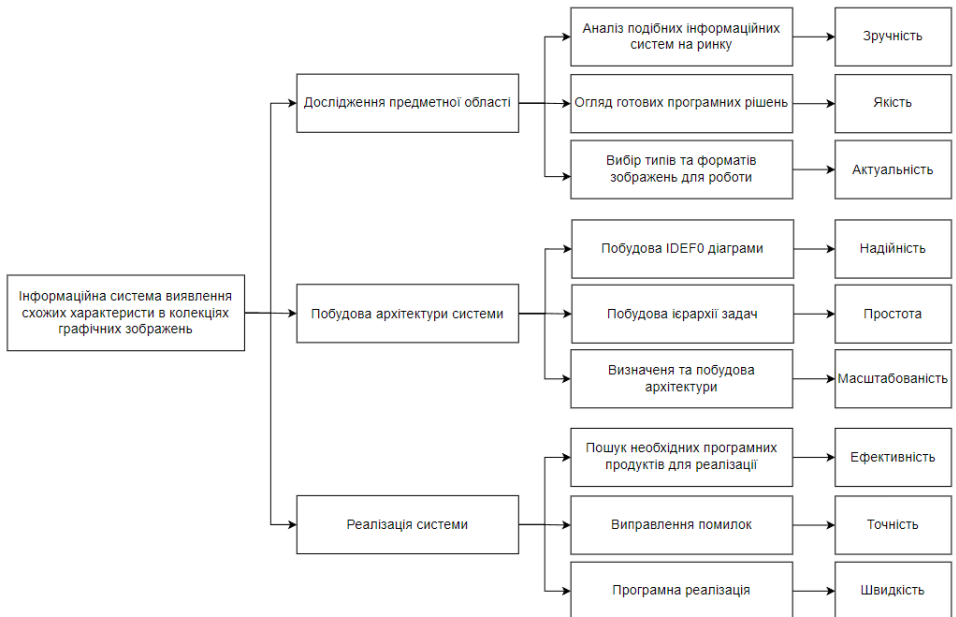

Рис.1. Дерево цілей

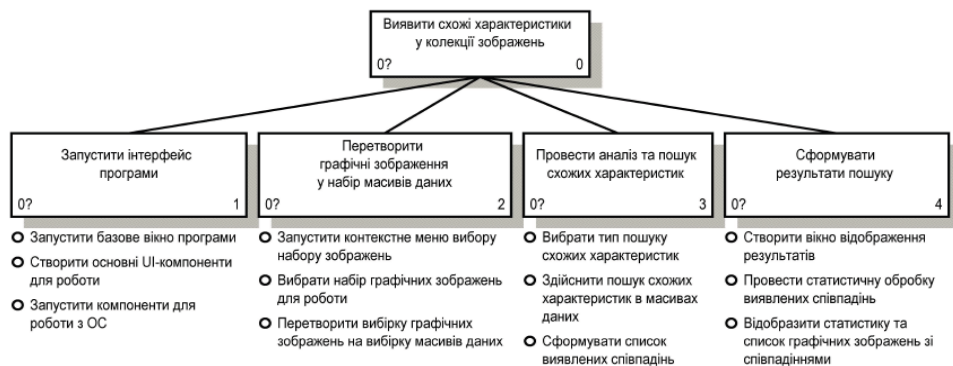
Детектор – це метод, за яким визначаються ключові точки у зображенні. За допомогою нього відбувається пошук та виділення цих ключових точок, а дескриптори, у свою чергу, забезпечують інваріантність знаходження відповідності між ключовими точками відносно перетворень зображень. Дескриптор – це метод,

який дозволяє вилучати ключові точки обох зображень та порівнювати їх між собою. У випадку будь-яких модифікацій зображень він допомагає знайти ті ж самі ключові точки на обох зображеннях.

Основні методи, які використовують під час побудови детекторів та дескрипторів, це – FAST (Features from Accelerated Segment Test); SIFT (Scale Invariant Feature Transform); ORB (Oriented FAST and Rotated BRIEF); AKAZE (Accelerated KAZE); BRIEF (Binary Robust Independent Elementary Features); BRISK (Binary Robust Invariant Scalable Keypoints) [2].

Для проєктування інформаційної системи для виявлення подібних характеристик графічних об'єктів було проведено системний аналіз та розроблено дерево цілей, зображене на рис. 1.

Дерево демонструє основні цілі, які необхідно досягнути для практичної реалізації системи. Також побудовано діаграму функціонального моделювання IDEF0 та ієрархію задач, подану на рис.2.

Рис.2. Ієрархія задач інформаційної системи виявлення схожих характеристик в колекціях графічних зображень.

Програмна реалізація інформаційної системи реалізована мовою програмування Python з використанням додаткових бібліотек, за допомогою яких можна здійснювати порівняння основного вибраного зображення відносно будь-якої вибірки інших зображень для виявлення схожостей, дублікатів чи змінених зображень. Інформаційна система має простий, інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, підкріплений інструкцією користувача.

У представленій інформаційній системі використовуються методи як простого попікельного перебору зображень або хеш-різниці, так і два алгоритми, що використовують принципи пошуку за контрольними точками під назвою ORB та SIFT. Усі ці алгоритми задіяні безпосередньо під час порівняння основного, заданого користувачем, зображення із зображеннями з контрольної вибірки. Зображення, що містять найбільше схожих контрольних точок (ці точки мають найбільш схожі дескриптори) визначаються як подібні у результаті відпрацювання програми.

Отже, проєктування інформаційної системи пошуку схожих характеристик у зображеннях є доволі актуальною задачею. Інформаційна система пошуку подібних характеристик в зображеннях допоможе легко та швидко здійснювати порівняння об'єктів з наявними в колекціях ідентичними або схожими об'єктами у різних цілях. Наприклад, цю систему можна використовувати для простого пошуку схожих зображень і для пошуку прямих дублікатів або модифікованих версій оригінальних зображень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верес О. М., Кісь Я. П., Кугівчак В. А., Рішняк І. В., Вибір методів для пошуку однакових або схожих зображень, 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/jan/15445/43-50.pdf> (дата звернення 18.05.2022).
2. TAREEN, Shaharyar Ahmed Khan; SALEEM, Zahra. A comparative analysis of sift, surf, kaze, akaze, orb, and brisk. In: *2018 International conference on computing, mathematics and engineering technologies (iCoMET)*. IEEE, 2018. р. 1-10. – Режим доступу до ресурсу: <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/8346440> (дата звернення 18.05.2022).

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Коровіцька Я.В.,

*студентка 5-го курсу факультету інформаційних технологій і математики
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

МОДУЛЬ НЕПЕРЕРВНОСТІ (ПЕРШОГО РОДУ)

Постановка проблеми. Фундаментальними в теорії наближення функцій як науки стали результати Чебишева і Вейерштрасса. Ці дослідження стали потужним стимулом для її подальшого розвитку.

Послідовність прямує до нуля тим швидше, чим більший степінь гладкості функції. В класі аналітичних функцій більш гладкими, вважають ті функції, у яких є велика відстань до найближчої особливої точки, за аналітичними слідує нескінченно диференційовні. Якщо з двох функцій і у функції існує більше похідних, то вона вважається більш гладкою.

Мета роботи. Дати означення модуля неперервності першого порядку, сформулювати його властивості та розглянути деякі приклади.

Результати досліджень. Якщо дві неперервні функції f і g мають одну й ту саму кількість похідних або ж зовсім їх не мають, то для порівняння степенів їх гладкості будемо користуватися спеціальними характеристиками цих функцій або, відповідно [2], їх похідних $f^{(r)}$ і $g^{(r)}$, які називаються «модулями неперервності», і вважати, що з двох функцій гладшою є та, модуль неперервності якої швидше прямує до нуля.

Означення 1. Для неперервної на $[a, b]$ функції $f(x)$ назвемо модулем неперервності [1] першого порядку або ж просто модулем неперервності функцію $\omega(u) = \omega(f; u)$, означену на $[0, b - a]$ за допомогою наступної рівності:

$$\omega(f; u) = \sup_{\substack{a \leq x < b-h \\ 0 \leq h \leq u}} |f(x+h) - f(x)|, \quad (1)$$

або

$$\omega(f; u) = \sup_{\substack{|x_2 - x_1| \leq u \\ x_1, x_2 \in [a, b]}} |f(x_1) - f(x_2)|, \quad (1')$$

Властивості модуля неперервності:

1. $\omega(0) = 0$;
2. $\omega(u)$ є функція, монотонно зростаюча;
3. $\omega(u)$ є функція неперервна;
4. $\omega(u)$ є функція напівадитивна в тому сенсі, що для будь-яких $u_1 \geq 0$ і $u_2 \geq 0$

$$\omega(u_1 + u_2) \leq \omega(u_1) + \omega(u_2), \quad (2)$$

Приклад.

Знайдемо модуль неперервності для функції $y = x^2$ на $[0, 1]$. Нехай $0 \leq x'' - \delta \leq x' \leq x'' \leq 1$, тоді, з нерівності $x''^2 - x'^2 \leq x''^2 - (x'' - \delta)^2 = 2x''\delta - \delta^2 \leq 2\delta - \delta^2$, отримаємо

$$\omega(\delta; x^2) = 1^2 - (1 - \delta)^2 \quad (**)$$

з іншого боку, якщо $x' = 1 - \delta$, $x'' = 1$ то

$$\omega(\delta; x^2) = \sup_{|x'' - x'| \leq u} \{x''^2 - x'^2\} \geq 1^2 - (1 - \delta)^2 = 2\delta - \delta^2. \quad (***)$$

З (**) і (***) випливає, що на $[0, 1]$, записавши цей вираз у вигляді $\omega(\delta; x^2) = 1^2 - (1 - \delta)^2$, $0 \leq x \leq 1$, бачимо, що $\omega(\delta; x^2)$ співпадає з приростом функції на відрізку довжини δ , на якому вона зростає найшвидше.

Висновки. Модуль неперервності $\omega(f; u)$ є важливим в класі неперервних функцій. Оскільки при кожному фіксованому $u \in [0, b - a]$ вказує величину максимального коливання функції на довільному сегменті довжини u , що міститься на $[a, b]$.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дзядык В.К. Введение в теорию равномерного приближения функций полиномами. – М.: Наука, 1977. – 512 с.
2. Степанец А. И. Методы теории приближения. - К.: Ин-т. Математики НАН Украины, 2002. - ч. I. - 477 с.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Чепак Олександра Василівна,

Здобувач вищої освіти Інституту Іноземних мов.

Науковий керівник: Харкавців Ірина Романівна,

канд. педагогічних наук, доцент.

Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка

ВЖИВАННЯ АНГЛІЦИЗМІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ СИСТЕМІ КІНЦЯ XX - ПОЧАТКУ XXI СТ.

Актуальність теми дослідження. Українська мова є однією з форм духовної культури українського народу, його ментальності та основним засобом спілкування. У часи соціальних змін закономірно змінюється словниковий склад мови, реагуючи на виникнення нових понять, явищ, подій у духовному та матеріальному житті суспільства. В інформаційно-комунікативному просторі лексико-семантичний рівень – найбільш чутливий до змін. Лексика постійно і безперервно розвивається. Зміна в одній із ланок словникової системи викликає своєрідну ланцюжкову реакцію модифікації в інших її частинах.

Мета дослідження: теоретично та практично дослідити вживання англіцизмів в українській мовній системі кінця 20- початку 21 століття.

Завдання:

- вивчити поняття про англіцизми;
- дослідити причини появи англіцизмів в українській мові;
- розглянути особливості вживання англіцизмів кінця 20- початку 21 століття;
- проаналізувати сфери функціонування англіцизмів в українській мові.

Об'єкт дослідження: поняття англіцизм та специфіка його виникнення в українській мовній системі кінця 20- початку 21 століття.

Предмет дослідження: особливості вживання англіцизмів в українській мовній системі кінця 20- початку 21 століття.

Методи дослідження. У курсовій роботі використана у комплексному поєднанні низка методів: метод компонентного аналізу семантичних особливостей морфем англійської та української мов.

1.1 Англiцизми завжди були нормальною функцією лiнгвального життя [1, с. 348]. Новi слова, якi потрапляють до лексичної системи української мови, науковцi називають англiцизмами [2, с. 4–5], позичками [3, с. 123, 127], iншомовними або чужомовними словами [4, с. 93]. Деякi лiнгвiсти, переважно представники української дiаспори, у своїх студiях послуговуються термiном етранжизми, тобто слова й звороти, запозиченi з чужих мов (Ю. Шевельов, О. Горбач).

1.2 Слова iншомовного походження пiддаються певним невідворотним процесам, що сприяють їх пристосуванню до нової мовної системи та до правил її внутрiшньої організації. При цьому важливою постає здатність мови до засвоєння чужорiдних елементiв та їх гармонiйної адаптації. Слов'янські мови є вiдкритими для проникнення до них чужих слiв, цьому сприяє їх фонетична система, орфографія, граматичнi особливостi, а також рiзноманiття засобiв словотвору.

2.1 Основнi критерiї «англiцизми» слiв, за Д. Лотте, такi:

- 1) звукова вiдповiднiсть певного слова та загальноприйнятiх звукосполучень запозиченої ним мови;
- 2) морфологiчна вiдповiднiсть;
- 3) словотвiрна активнiсть запозиченого слова, а також частотнiсть вживання слiв i вiдсутнiсть синонiмiчних форм [6; 10].

Л. Крисiн пропонує основнi необхiднi та достатнi ознаки, щоб слово вважалось англiцизмом:

- 1) передача iншомовних слiв фонетичними i граматичними засобами мови-реципiєнта;
- 2) спiввiднесення слова з граматичними класами та категорiями мови-англiцизми;
- 3) семантична незалежнiсть слова, вiдсутнiсть дублюючих синонiмiчних вiдношень зi словами, якi iснують у мовi-реципiєнтi;
- 4) регулярне вживання в мовi: для слiв, якi не вiднесенi до якогось особливого стилістичного поля, — у рiзних жанрах лiтературної мови; для термiнiв — стiйке використання в термiнологiчній сферi, яка його запозичила;
- 5) наявнiсть парадигмальних зв'язкiв iз термiнами певного термiнологiчного поля [5; 25].

2.2 Міжнародна економічна та політична діяльність постійно вимагає розвитку iнтернаціональної лексики, що зрозумiла бiльшою чи меншою мiрою представникам усiх етносiв свiту. Iз розвитком засобiв масової iнформації навiть найбiльш вiддаленi поселення мають вихiд на загальнодоступнi канали iнформації, через якi запозичуються i новi слова. Потреба в iншомовних англiцизмiх зумовлюється потребою одночасного розумiння тих чи iнших назв, термiнiв, якi охоплюють економiчну чи полiтичну сфери суспiльної дiяльностi — експорт та iмпорт товарiв, iнвестиції, спiльне пiдприємництво, iноземний туризм, банкiвськi операції [6, 283].

Висновки. Отже, англiцизми, якi потрапляють у мову, пiддаються певним змiнам, що мають закономірний характер. Початковий етап процесу англiцизми, який характеризує вибiр способу англiцизми, — це транслiтерація чи транскрипція. Цьому етапу властиве графiчне переоформлення iншомовного слова, у випадку української мови — перехiд вiд латиниці до кирилицi. Наступний етап адаптації — це функцiонування та використання iншомовного слова у мовленнi, коли вiдбувається спiввiднесення з граматичними категорiями мови-реципiєнта (української чи англiйської), виявляються парадигматичнi зв'язки: полiсемiя, синонiмiя, антонiмiя. Останнiй етап — це адаптація семантична, тобто розширення чи звуження значення, додавання до першого значення рiзних конотації та творення фразеологiзмiв. Насамкiнець вiдбувається лексикографiчна обробка та кодифікація, коли вважаємо, що вираз офiційно потрапив до мовної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипенко Л.М. Iншомовнi лексичнi англiцизми в українській мовi: етапи i ступенi адаптації (на матерiалi англiцизмiв у пресi кiнця ХХ — початку ХХІ ст.) спец. 10.02.01 «Українська мова», 2014. 20 с.
2. Ахманова О.С. Словарьлингвистическихтерминов. Москва, 2018. 608 с.
3. Биткiвська Я.В. Тенденції засвоєння та розвиток семантики англiзмiв у сучаснiй українській мовi Івано-Франкiвськ, 2018. 20 с.
4. Бiлозерська Л. П. Термiнологiя та перекладВiнниця : Нова книга, — 2016.

5. Бондар М.В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кінця XX – початку XXI ст.: спец. 10.02.01 «Українська мова»; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології., 2014. 19 с.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 165.742:321

Іщенко М. П.,

доктор філософських наук, професор,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЗАКОН СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ЛЮДИНИ РОЗУМНОЇ (НОМО SAPIENS)

Анотація. У статті досліджуються сутність і зміст об'єктивного закону соціального становлення людини розумної (Homo sapiens). Доведено, що за своєю сутністю і суспільним змістом соціальне становлення людини є двоєдиним процесом індивідуального і групового придбання людьми соціальної сутності, розвитку розуму, еволюції соціальної гуманності і демократичності, які обумовлюються сукупністю всіх суспільних відносин.

Ключові слова: закон, соціальне становлення, людина розумна (Homo sapiens), філософія, гуманізм, демократія, цінності гуманізму, принципи і критерії демократії.

Annotation. Essence and maintenance of objective law of the social becoming of man reasonable (Homo sapiens) are investigated in the article. It is well-proven that on the essence and public maintenance the social becoming is one in two process of individual and group acquisition by the people of social essence, development of reason, evolutions of social humanity and democratic character, that is stipulated by totality of all public relations.

Keywords: law, social becoming, man reasonable (Homo sapiens), philosophy, humanism, democracy, values of humanism, principles and criteria of democracy.

Закон соціального становлення людини розумної (лат. Homo sapiens): На людину роду Люди (Homo), включену в життєтворчість суспільства в сферах освіти, культури, науки, виробництва і в інших впливають два протилежні процеси, що визначають співвідношення сил дії і протидії розвитку розуму людини і еволюції її соціальної гуманності і демократичності як сутнісних конструктів соціального становлення людини розумної (Homo sapiens).

Закон Іщенко полягає в співвідношенні дії і протидії в ньому: $ККД = A / (A+B) \times 100 \%$, де ККД - коефіцієнт корисної дії соціального становлення людини; А - сума корисних витрат на дії із сприяння соціальному становленню людини ($A = A_1 + A_2 + A_3 + \dots + A_n$); В - сума витрат на протидії соціальному становленню людини ($B = B_1 + B_2 + B_3 + \dots + B_n$). Таким чином, в об'єктивному законі соціального становлення людини розумної проявляється відношення корисно використаних витрат в процесі розвитку розуму, саморозвитку і самореалізації людини до загальної кількості витрат фінансів, енергії та інших ресурсів, витрачених на соціальне становлення людини.

Закон соціального становлення людини розумної (Homo sapiens) відкритий і доведений М. П. Іщенко в 1989 р. на основі розробленої в монографії «Соціальне становлення радянської молоді» системної теорії філософії і методології соціального становлення людини [1]. Об'єктивний закон і теорія соціального становлення людини науково доведені в авторській системі філософії гуманізму і демократії.

Спираючись на філософські роботи Аристотеля і Георга Гегеля про становлення буття, автор науково аргументував категорію «соціальне становлення людини» як об'єктивний процес еволюції соціального буття людини, соціуму, соціальних суб'єктів, об'єктів і переходу до усе більш розвинутого розуму людини, до прискореної еволюції її людяності, соціальної гуманності і демократичності, як сутнісних, основних конструктів соціального становлення людини розумної.

Закон соціального становлення людини розумної стверджує суть її буття в розвинутому суспільстві і є детермінантою усієї соціальної системи суспільства. Тому Закон займає основне місце в соціальній філософії і є центральним поняттям і явищем усієї філософії і соціальної життєдіяльності.

Суть соціального становлення *Homo sapiens* пояснюється тезою Г. Гегеля в «Науці логіки», який підкреслив: «Суть є результат становлення буття» [2, 35]. У «Роботах різних років» Гегель зазначив: «Становлення як становлення суті є передусім діяння, перехід суті у свободу наявного буття» [3, 155]. Іщенко згідно з об'єктивним законом рівності дії і протидії доведено, що дії об'єктивного закону соціального становлення людини розумної завжди є рівна протидія, тобто взаємодії двох соціальних процесів становлення людини одного на інший між собою пропорційні і спрямовані в протилежні сторони.

Механізм дії закону соціального становлення людини розумної (*Homo sapiens*) починає впливати на індивіда з моменту виникнення другої сигнальної системи - спеціальної людської сигнальної системи узагальненого відображення об'єктивної дійсності у вигляді понять, які стають основою і способом абстрактного людського мислення і практичних дій у біосоціальної системі. Початок дії Закону співпадає з фактом зародження якостей і цінностей особистості в 2-5-річному віці.

Об'єктивним законом Іщенка продиктований створений ним Кодекс честі патріотів України, в якому визначені основні цінності життєтворчості людини:

Кодекс честі патріотів України

Бути патріотом України – це любити вірно Батьківщину, любити й захищати людей, українців, землю рідну, життя, єдність, гідність, незалежність і свободу, та самовіддано служити Українському народу.

Бути патріотом України – це в усі часи означає, що треба всім, хто в Україні постійно проживає, все згідно з об'єктивними законами еволюції робити, завжди Конституцію України шанувати, боронити, на об'єктивних позиціях миру непорушно стояти, вершин філософії гуманізму і демократії досягати.

Філософія навчає активно, дружно й мирно захищати права людей – свої потреби, відносини задовольняти вдома, в Україні: мирно, вільно жити і творити, закону соціального становлення молоді активно сприяти, добру, розуму, істині навчатись і навчати, якісно відпочивати, лікуватись та лікувати.

Філософія учить невтомно працювати, господарювати й самостійно гуманно і демократично управляти, чесно все заробляти, купувати й продавати, для свого народу всі свої багатства в Україні зберігати та в ній у розбудову держави інвестувати, а також себе самих, Європу і весь Світ поважати...

Мусимо всім українським світом разом боротися-дбати, щоб чужинцям наші землі, ліси, води...не віддати, нашу волю і батьківську хату «інопланетянам» не продати. Єднайтеся всі патріоти, сподіваного раю не ждять, землю рідну й святу волю самі мужньо захистіть!

Робіть усе, щоб розквітала Україна, її сила й могутність, для всіх панували в ній рівність, щастя і свобода, закон, єдність, честь, любов і справедливість, щоб народ її вдома вічно жив мирно, заможно та розквітала наука, культура наша й рідна мова!
(Із «Філософії гуманізму і демократії» професора Миколи Іщенка. 11 січня 2021 року).

У Кодексі честі патріотів України усі цінності і ціннісні установки автором науково класифіковані на свої місця згідно з об'єктивним законом соціального становлення людини, який визначає, що властивості соціальних цінностей, а також властивості і соціальний зміст ціннісних установок перебувають в соціально-еволюційній залежності від об'єктивних потреб людей та гуманних чи антигуманних, демократичних чи антидемократичних відносин, дій між людьми.

У механізмі дії об'єктивного закону соціального становлення людини розумної (*Homo sapiens*), який є безпосереднім «творцем» людини і її життєтворчості, М. Іщенко створив теорію і методологію гуманно-демократичної, мирної життєтворчості людини/особистості/молоді

Вищою формою дії закону соціального становлення людини розумної (*Homo sapiens*) і усього суспільства є життєтворчість. У контексті цінностей філософії гуманізму і демократії М. Іщенко розробив на основі базової теорії економічної політики Я. Тінбергена, який отримав Нобелівську премію із економіки в 1969 р. «за створення і застосування динамічних моделей до аналізу економічних процесів», свою динамічну модель гуманно-демократичної життєтворчості в сферах освіти, культури, науки, виробництва та в інших.

Динамічна модель життєтворчості Іщенка обґрунтована тим, що величина соціальних і економічних взаємодій між соціальними суб'єктами і просторовими об'єктами (містами, регіонами, країнами) в створенні соціально-економічних умов (цінностей, об'єктів) і в їх сприянні закону соціального становлення людини розумної пропорційна добутку показників значущості умов розвитку (величина, якість, кількість) просторових об'єктів і обернено пропорційна відстані між ними.

Загальний висновок: Закон соціального становлення людини розумної (*Homo sapiens*) - об'єктивний, незалежний від волі людей закон, який доводить, що на людину роду Люди (*Homo*), включену в життєтворчість суспільства, впливають два протилежні процеси, які визначають співвідношення сил дії і протидії розвитку розуму людини і еволюції її соціальної гуманності і демократичності як сутнісних конструктів соціального становлення людини розумної (*Homo sapiens*). Найефективнішою формою дії Закону Іщенка є розвиток розуму людини і прискорення еволюції соціальної гуманності і демократичності мирної життєтворчості людини/особистості/молоді на основі гуманістичного ідеалу соціальної справедливості.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Іщенко Н.П. Социальное становление советской молодежи. – К.: Выща школа, 1989. – 199 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Наука логики: В 3 т. - М.: Мысль, 1972. – Т. 3. – 371 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Работы разных лет: В 2 т. - М.: Мысль, 1971. – Т. 2. – 630 с.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Kononenko A.S.,
seeker for the first (bachelor's) level,
National Aviation University,
Kyiv, Ukraine
Scientific advisor: Kmetyk Kh.V., PhD of Law*

PENALTY AS A WAY TO ENSURE THE FULFILMENT OF THE CONTRACTUAL OBLIGATION

Recently, the advantage of penalties has been noted as one of the most common types of enforcement. Its application allows you to provide for the payment of money or transfer of other property for non-performance of the obligation. Researchers are now noting that penalties are one of the ways to enforce civil law obligations and how penalties can be used as a measure of responsibility in commercial law. This can lead to the complexity of the court process and the ambiguity of court decisions on securing obligations, so to eliminate them it is necessary to delve into the study of this issue.

Thus, according to Part 1 of Article 549 of the Civil Code of Ukraine (hereinafter - CCU), the penalty is a sum of money or other property that the debtor must transfer to the creditor in case of breach of obligation by the debtor. Depending on the obligation, there are different types of penalties: (i) a penalty that can be imposed for any breach of the obligation and is a monetary amount calculated as a percentage of the amount of unfulfilled or improperly performed obligation and is paid by the violator a lump sum, and (ii) a penalty that may be applied only for the delay in the performance of a monetary obligation and shall be calculated as a percentage of the amount of the overdue monetary obligation for each day of delay in performance. Such a distinction is provided in parts 2 and 3 of Article 549 of the CCU. From the above we can conclude that it is impossible to approve a clear amount of fines or penalties in the contract, as it is possible to calculate them as a percentage [1; 2].

Drawing attention to the fact that the following conditions are necessary for the occurrence of civil liability: the presence of an unlawful violation by a person of his duties and subjective rights of others; damage; and the causal link between the offender's conduct and the harm caused. Article 550 of the CCU in part 1 stipulates that the creditor's right to penalty arises in the presence of damages caused by breach or non-performance of the obligation. In the above case, the payment of the penalty is considered a sanction, and in the absence of damages as a result of wrongful acts of the person, the penalty will be considered a legitimate consequence of breach of obligation under paragraph 3 of Part 1 of Art. 611 CC. Analyzing the scientific work, we can briefly conclude that (i) the penalty as a guarantor of the obligation is stimulating for the debtor, and (ii) the penalty as one of the types of civil liability is imperative [1; 2].

In addition, for the classification of penalties use their legal basis - law and case law: there is a contractual and legal penalty. From the names of these varieties it is obvious which document is the basis. Another major difference between them is that the amount and ratio of losses, as well as the calculation of them depends only on the nature of the relationship under the main obligation established in the contract. In turn, the legal penalty is determined by the civil legislation of Ukraine and is applied regardless of whether there is an obligation to pay it by agreement of the parties. However, in this case it is impossible to cancel the payment of such a penalty, and there are options to increase it (than the amount determined by the legislation of Ukraine) and reduce it, unless otherwise provided by law. An example of a legal penalty can be found in Part 2 of Art. 625 CC, according to which the debtor overdue monetary obligation, at the request of the creditor must pay, in addition to the amount of debt, taking into account the inflation index for the entire period of delay, a penalty of three percent per annum of the overdue amount (if other interest rates are not established by contract or law) [3; 1; 4].

Therefore, if we move directly to the issue of payment / transfer of the penalty, its fulfillment of the task of payment does not release the debtor from the fulfillment of its obligation in kind in accordance with Part 1 of Article 552 of the CCU. Such a norm is also supported by Article 234 of the Commercial Code of Ukraine, but in this context it is dispositive: the parties may, by agreement between them, change it by including a relevant condition in the contract. Moreover, the creditor is also entitled to compensation for damages caused by non-performance or improper performance of obligations under Article 552 of the CCU in Part 2. But if the contract provides otherwise – provides for payment of a penalty other than penalty, the debtor is damages or the amount of compensation can be reduced [1; 5; 3].

The procedure for collecting a penalty in court is standard and established by the legislation of Ukraine, in particular in Articles 256, 258, 257 of the CCU and Article 232 of the Commercial Code.

Based on the above, it should be noted that the legal regulation lays the foundation for the effective use of penalties as a way to ensure compliance with the obligation. To do this, it is necessary to remove the main stones in the legislation. Therefore, the first of them should be to clarify the provisions of the Commercial Code of Ukraine in accordance with the CCU. Conflicts over litigation in the codes give rise to various kinds of disputes and problems in law enforcement and judicial practice regarding the payment of penalties.

LITERATURE:

---

1. Civil Code of Ukraine: Law № 435-IV from 16.01.2003. Current edition from 17.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (date of access: 25.04.2022).
2. Commercial Code of Ukraine: Law № 436-IV from 16.01.2003. Current edition from 12.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (date of access: 25.04.2022).

3. Dombrugova A. Penalty as a way to ensure the fulfillment of obligations: article. URL: https://ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=250633&base=1 (date of access: 25.04.2022).
4. Penalty as a way to ensure the fulfillment of obligations (Part I): article. URL: https://ua.pravoks.com.ua/neustoyka_yak_zash_zabezpechennya_vikonannya_zobovyazan_chastina_i (date of access: 25.04.2022).
5. Kulibaba O.O. Penalty as a way to ensure the fulfillment of contractual obligations: some aspects of application: article. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/15.pdf (date of access: 25.04.2022).

*Legka Yulia Valentinivna,
student of the law faculty*

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

THE ROLE OF LAW IN THE REGULATION OF PUBLIC RELATIONS

In order to find out the true place of law in the life of modern society, it is necessary, first, to understand its place in the system of social norms; secondly, to analyze the effect of legal norms in certain areas of activity (as an example we can take such areas as: the activities of higher authorities, the order of their formation, interaction with each other and with the population; implementation and protection of individual rights and freedoms); third, to find out which social norms, in addition to legal ones, play a significant role in regulating social relations. Recommendations for improving the mechanism of legal regulation in the spheres of society should also be considered.

As you know, the specificity of law as a social regulator is its certain features, such as: systemic nature (law - not a simple set, but an orderly system of rules), universality, the rule of law applies to all entities within its scope (actions), formal certainty (the law exists in strictly defined, official forms) and in connection with the state (the law comes from the state and is protected by it) [1, p. 21]. In addition, the law differs from other social norms in the scope: the law is designed to regulate the most important spheres of public life - such as government and administration, justice, property relations, social and labor relations, law and order, human and civil rights and freedoms. The problem faced by modern society is that in the areas I mentioned above, legal regulation is often replaced by other regulation, instead of legal norms used corporate (rather, even clan), family and other norms.

The functions of law in the doctrine are understood as the main directions of legal influence, expressing the role of law in the ordering, regulation of social relations [3, p. 11]. Undoubtedly, the content and list of functions of law is determined by the essence and social purpose of law.

The main functions of law include regulatory, protective, evaluative and the function of influencing the consciousness and behavior of participants in legal relations. The regulatory function of law is manifested in the regulation of public relations in the form of normative consolidation of the legal status of the subjects of property turnover. The content of the protective function of law includes the protection of subjective rights and legitimate interests of citizens and procurement organizations, as well as bringing the latter to justice as a result of offenses. The evaluative function of law is to assess people's behavior in terms of compliance with regulations, principles of law and respect for the rights and legitimate interests of others [4, p. 26]. The law, fixing stimulating and restrictive means, thus forms the settings of human behavior, which explains the separation, among others, the functions of consciousness and behavior of participants in legal relations.

At the doctrinal level, such functions of law as economic, political, cultural-historical, educational and international are also distinguished.

Economic, in its content, distinguishes tax and budget "subfunctions". The content of this function includes the stabilization of economic turnover, property relations, activities of economic entities for the production, exchange, distribution and consumption of material goods. Among other things, the function is seen as one that allows us to draw a conclusion about the legal impact on the budgetary policy of the state and municipalities, which consists in the formation and distribution of the budget, including through the collection of taxes and fees [2, p. 9]. Political consists in the legal regulation of political relations between classes, political parties, state bodies and local self-government bodies, as well as other participants in political processes (voters, candidates for elected and appointed positions, etc.). Cultural and historical develops and accumulates spiritual values, ideology. Educational convinces the participants of

legal communication in the expediency and necessity of state influence on various social processes and phenomena that shape legal awareness and legal culture of both the individual and society as a whole. An international function is necessary to regulate certain political processes that take place at the supranational, international levels. In science, there is an opinion that the international function is part of the political, which can not be agreed with due to the pronounced specifics of international processes and phenomena.

It is important to investigate the issue of legal culture, its understanding by society, since it is precisely this culture that makes it possible for society to understand what law is and why it is needed, that is, to be a regulator of society.

Depending on the development of legal awareness and understanding of the need to adhere to the regulatory requirements governing certain social relations, subjects of law can be divided into persons who evaluate various legal categories and legally established requirements both from the position of nihilism (that is, non-recognition of law and legal norms as a normative regulator of public relations), and through the prism of respect for the law or understanding the need to comply with it for conformist reasons.

Legal culture is a qualitative state of the legal life of society, expressed in the achieved level of perfection of legal acts, legal and law enforcement activities, legal awareness and legal development of the individual, the degree of freedom of her behavior and the mutual responsibility of the individual and the state [4, p. 51].

In my opinion, the main role of law is to shape the rule of law, legal culture and de-escalation of legal conflicts in the form of implementation of regulations. Only in the case of strict compliance with legal norms, as well as the requirements of bylaws adopted in accordance with constitutional provisions and general principles of law, we can conclude that the rule of law and a high level of protection of rights and legitimate interests of various legal entities. The latter is the main purpose of regulatory regulation of processes occurring in society.

REFERENCES:

1. Тацій В.Я. Значення юридичної науки у формуванні правової системи України // Вісник Академії правових наук України. –2001. –№ 3– С.322
2. Бабкін В.Д. Право і закон: співвідношення //Право в системі соціальних норм: історико юридичні аспекти. Матеріали XIII історикоправової конференції (м. Чернівці, 20–22 травня 2005 р.). – Чернівці: Рута, 2005.–С.34,8.
3. Селіванов В., Діденко Н. Правова природа регулювання суспільних відносин // Право України. – 2000.– № 10.–С.16.
4. Мельник О.М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності. Дисертація...канд.-юрид.наук. –. 2004.– С.62.

Гордієнко Денис Миколайович,

Курсант,

Науковий керівник: Березняк Василь Сергійович

к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри кримінального права і кримінології.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження зарубіжного досвіду у сфері визначення механізму умовно-дострокового звільнення від відбування довічного позбавлення волі зумовлена прийняттям у 2019 р. рішення Європейського суду з прав людини у справі «Петухов проти України», в якому визнано, що українське законодавство в частині регулювання дострокового звільнення від відбування довічного позбавлення волі порушує ст. 3 Європейської конвенції з прав людини щодо заборони нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження.

Метою даного дослідження є висвітлення всіх аспектів актуальних питань умовно-дostroкового звільнення від відбування покарання.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дане питання висвітлено в роботах І.В. Красницького, В.М. Куца, А.А. Музики, С.О. Письменського, Ю.А. Пономаренка, А.Х. Степанюка, В.І. Тютюгіна, М.І. Хавронюка та інших вчених.

Виклад основного матеріалу. За законодавством країн Балтії, засуджені можуть бути звільнені від подальшого відбування довічного позбавлення волі за рішенням суду або на підставі акта про помилування. При цьому правове регулювання застосування цих способів звільнення в національному праві кожної з цих країн має свої особливості.

У ст. 51 КК Литовської Республіки (далі - КК Литви) закріплюються підстава та порядок звільнення від відбування довічного позбавлення волі за рішенням суду. Ця можливість з'явилась після внесення змін до КК Литви у 2019 р., в основі прийняття яких перебувало рішення Європейського Суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) у справі «Матіошайтіс та інші проти Литви» (Matiosaitis and Others v. Lithuania), в якому зазначалось, що правове регулювання відбування довічного позбавлення волі за кримінальним законодавством Литви порушує ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) про заборону катувань або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Підставою для такого висновку стало те, що інструменти, передбачені у внутрішньому законодавстві Литви (помилування президента та амністія, якими обмежувалась можливість звільнення засуджених від подальшого відбування покарання у виді довічного позбавлення волі), ЄСПЛ визнав недостатніми для попередження порушення ст. 3 Конвенції [1, с. 120].

Згідно зі ст. 41 КК Данії КК Міністр юстиції чи уповноважена ним особа може ухвалити рішення щодо умовно-дostroкового звільнення довічного засудженого після відбуття останнім 12 років. Умовами такого звільнення є наявність у особи постійного місця проживання, можливість отримання правомірних засобів для існування та дотримання особою умов звільнення, передбачених у КК Данії. Після звільнення починає спливати іспитовий строк тривалістю 5 років. У разі невиконання протягом цього строку умов звільнення або вчинення нового кримінального правопорушення рішення підлягає скасуванню, а засуджений направляється до відбуття довічного позбавлення волі (ч. 5 ст. 41 КК Данії). В Україні відповідно до ст. 87 КК та ст. 2 Указу Президента України «Про Положення про порядок здійснення помилування» засуджений також може бути звільненим від відбування довічного позбавлення волі на підставі Указу Президента про помилування, після відбуття 20 років, шляхом заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі строком не менше 25 років [2, с. 147].

Так, у справі «Мюррей проти Нідерландів» Суд ще раз згадає висновки, наведені в рішенні по справі «Вінтер та інші проти Сполученого Королівства», і зазначає, що Конвенція не забороняє застосування покарання у виді довічного позбавлення волі до осіб, яких було визнано винними у вчиненні особливо тяжких злочинів, наприклад, умисному вбивстві. Однак для того, щоб таке покарання відповідало вимогам ст. 3 Конвенції, воно має бути *de jure* та *de facto* таким, яке може бути скороченим, а це, у свою чергу, означає як наявність у засудженого перспективи звільнення, так і можливість перегляду. Наголошується на важливості реабілітації, оскільки саме на цьому наразі мають акцентувати країни Європи, проводячи політику щодо обрання покарань, як це відображено у практиці Договірних держав, відповідних стандартах, прийнятих Радою Європи, і міжнародних документах [3, с. 9].

У Федеративній Республіці Німеччина питання умовно-дostroкового звільнення регулюються Кримінальним кодексом. Формальною підставою застосування умовно-дostroкового звільнення є відбуття не менш 2/3 строку позбавлення волі. У деяких випадках суд може звільнити дostroково і після відбуття 1/2 строку, якщо особа засуджена вперше або якщо строк покарання не перевищує 2 роки позбавлення волі, або якщо існують особливі обставини, що характеризують засудженого і вчинене кримінальне правопорушення. Засудженому до довічного позбавлення волі необхідно відбутися 15 років покарання.

Матеріальна підстава полягає у тому, що застосовувати умовно-дostroкове звільнення можна, якщо є підстави відповідально судити, що особа в умовах волі не скоїть нового кримінально протиправного діяння. Цікаво, що надання умовно-дostroкового звільнення можливе лише за згоди засудженого. Умовно-дostroково звільненому встановлюється іспитовий строк у межах невідбутої частини строку покарання. Для здійснення контролю за звільненим використовують професійну службу пробачії разом із добровільними представниками громадськості, які безкоштовно здійснюють нагляд за такими особами та надають допомогу у його ресоціалізації [4, с. 59].

Висновки. Видається, що прогресивними моментами, які можуть бути покладені в основу реформування вітчизняного законодавства, у сфері звільнення від відбування довічного позбавлення волі можуть бути: 1) наділення суду дискреційними повноваженнями щодо звільнення довічно засуджених від подальшого відбування покарання; 2) таке звільнення можливе лише після відбуття засудженим певного строку призначеного покарання, тривалість якого має перевищувати п'ятнадцять років, тобто має бути більшою за максимальний строк покарання у виді позбавлення волі; 3) передбачення змоги перервати цей строк у разі вчинення засудженим нового кримінального правопорушення; 4) закріплення у КК чітких критеріїв визначення рівня безпеки особистості, ступеня її ресоціалізації та здатності до соціальної адаптації; 5) закріплення можливості покладення додаткових обов'язків на засудженого, які він має виконувати після звільнення протягом визначеного судом іспитового строку; 6) передбачення застосування посиленого моніторингу поведінки особи після її звільнення протягом цього іспитового строку; 7) передбачення можливості скасування рішення, якщо особа порушує режим звільнення від відбування довічного позбавлення волі; 8) встановлені строки погашення судимості для таких осіб у розмірі понад десять років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Євдокімова О.В. Правове регулювання звільнення від відбування довічного позбавлення волі у країнах Балтії. Право і суспільство. № 5 частина 2 / 2019. URL: http://pravoisuspiilstvo.org.ua/archive/2019/5_2019/part_2/21.pdf (дата звернення: 05.02.2022).
2. Євдокімова Олена. Умовно-дострокове звільнення від відбування довічного позбавлення волі управи зарубіжних країн. Підприємництво, господарство і право. 10/2019. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/10/25.pdf> (дата звернення: 05.02.2022).
3. Ткачова О. В., Павлов Н. С. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі: українські реалії. Теорія і практика правознавства. 2020. Вип. 1 (17). URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/206472/207083> (дата звернення: 05.02.2022).
4. Казначеева Д. В. Питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у законодавстві закордонних країн. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ. ХАРКІВ, 2016. <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/165> (дата звернення: 05.02.2022).

Замкова Д.Р.,

студентка ННІ права та інноваційної освіти,

Науковий керівник: Снок О.С.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ОФІСУ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА ЗА 2019-2021 РІК

У кримінології, під поняттям «особа злочинця», вчені-кримінологи визначають «сукупність істотних і стійких соціальних властивостей і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які, об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характеру суспільної небезпечності, а винній у ньому особі - властивості суспільної небезпечності, у зв'язку з чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом» [1, с. 37]. До ознак особи злочинця відносять: соціально-демографічні, особистісно-рольові, соціально-психологічні, правової і моральної свідомості, кримінально-правові [1, с. 37-40].

За даними Офісу Генерального прокурора, за 2019 рік, було виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, – 109825. За віком на час вчинення кримінального правопорушення: до 14 років – 175; 14-15 років – 1121; 16-17 років – 2199; 18-28 років – 29982; 29-39 років – 42130; 40-54 років – 26680; 55-59 років – 3849; 60 років і більше – 3689. З них жінок – 13785. За освітою на час вчинення кримінального правопорушення: повна вища і базова вища – 10655; професійно-технічна – 26860; повна загальна середня та базова загальна середня – 69613; початкова загальна та без освіти – 2697. Громадянство на час вчинення кримінального правопорушення: громадяни України – 108174; іноземні громадяни – 1503; особи без громадянства – 148; нелегальні мігранти – 61; біженці – 10. Зайнятість на час вчинення кримінального правопорушення: учні та студенти навчальних закладів – 3807, працевдатні, які не працюють і не навчаються – 79527, безробітні – 7259; депутати – 159; державні службовці – 125; посадові особи місцевого самоврядування – 85; посадові та службові особи – 24; професійні судді – 4; інші службові особи судової гілки влади – 1; працівники правоохоронних органів – 302; посадові та службові особи інших органів державної влади – 23; військовослужбовці – 2341. Осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у складі групи – 7543; у стані алкогольного, наркотичного або токсичного або психотропного сп'яніння – 9986; раніше вчинявшими злочини – 36099 [2].

За статистичними даними 2020 року, було виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, – 102007. За віком на час вчинення кримінального правопорушення: до 14 років – 193; 14-15 років – 899; 16-17 років – 1921; 18-28 років – 27120; 29-39 років – 38383; 40-54 років – 25826; 55-59 років – 3779; 60 років і більше – 3886. З них жінок – 12696. За освітою на час вчинення кримінального правопорушення: вища і фахова передвища – 10194; професійна (професійно-технічна) – 22898; базова середня та профільна середня – 66551; початкова – 1660; без освіти – 704. Громадянство на час вчинення кримінального правопорушення: громадяни України – 100785; іноземні громадяни – 1124; особи без громадянства – 98; нелегальні мігранти – 26; біженці – 6. Зайнятість на час вчинення кримінального правопорушення: учні та студенти навчальних закладів – 3322; працевдатні, які не працюють і не навчаються – 76010; безробітні – 5799; депутати – 77; державні службовці – 111; посадові особи місцевого самоврядування – 85, посадові та службові особи – 11; професійні судді – 3; інші службові особи судової гілки влади – 5; працівники правоохоронних органів – 530; посадові та службові особи інших органів державної влади – 75; військовослужбовці – 1658; учасники АТО, ООС – 952. Вчинили кримінальні правопорушення у складі групи – 7142; у стані алкогольного, наркотичного, токсичного або психотропного сп'яніння – 9062; раніше вчинявшими кримінальні правопорушення – 30339 [3].

За даними 2021 року, було виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, – 98804. За віком на час вчинення кримінального правопорушення: до 14 років – 157; 14-15 років – 773; 16-17 років – 1719; 18-28 років – 25191; 29-39 років – 37601; 40-54 років – 25853; 55-59 років – 3705; 60 років і більше – 3805. З них жінок – 12269. За освітою на час вчинення кримінального правопорушення: повна вища і базова вища – 10539; професійна (професійно-технічна) – 18494; базова середня та профільна середня – 67810; початкова – 1353; без освіти – 608. Громадянство на час вчинення кримінального правопорушення: громадяни України – 97501; іноземні громадяни – 1188; особи без громадянства – 115; нелегальні мігранти – 36; біженці – 9. Зайнятість на час вчинення кримінального правопорушення: учні та студенти закладів освіти – 2983; працевдатні, які не працюють і не навчаються – 74735; безробітні – 4639; депутати – 29; державні службовці – 124; посадові особи місцевого самоврядування – 87; посадові та службові особи – 47; професійні судді – 1; інші службові особи судової гілки влади – 3; працівники правоохоронних органів – 542; посадові та службові особи інших органів державної влади – 73; військовослужбовці – 1632; учасники АТО, ООС – 820. Вчинили кримінальні правопорушення у складі групи – 6340; у стані алкогольного, наркотичного, токсичного або психотропного сп'яніння – 7665; раніше вчинявшими кримінальні правопорушення – 27064 [4].

Оже, за статистичними даними Офісу Генерального прокурора, за останні три роки, визначено кількісні показники ознак особи злочинця, як-от: вік, стать, освіта, громадянство, зайнятість на час вчинення кримінального правопорушення, участь у складі організованих груп, стан сп'яніння на час вчинення кримінального правопорушення, а також неодноразовість вчинення кримінальних правопорушень у складі групи – 6340; які вчинили кримінальні правопорушення, – спостерігається тенденція до зниження даного показника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. Х.: Право, 2009. 288 с.
2. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за грудень 2019 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravorogushennya-2> (дата звернення 16.05.2022)
3. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за грудень 2020 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravorogushennya-2> (дата звернення 16.05.2022)
4. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за грудень 2021 року. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravorogushennya-2> (дата звернення 16.05.2022)

*Артем Зосімов,
курсант навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України,
Науковий керівник: Василь Березняк,
к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри кримінального права і кримінології
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Кримінальні правопорушення являють собою особливу різновидність поведінки людей і інших суб'єктів суспільних відносин. Законом регулюються тільки вчинки людей, їх дії або бездіяльність. Не можуть регулюватися нормами права думки людей або певні риси характеру. Поза своїми діями, людина не існує для закону. Якщо ж закон карає за тенденцію, за образ думок, то він служить знищенню рівності людей перед законом, роз'єднує їх. Кримінальні правопорушення — це, перш за все, діяння (дії або бездіяльність). Вони відрізняються від права і від правомірної поведінки певною сукупністю ознак.

У період розбудови України, як правової держави, проблема боротьби зі злочинністю та з кримінальними правопорушеннями у сфері службової діяльності зокрема, набуває особливого соціально-політичного значення. Прийняття законодавцем низки нормативно-правових актів указує на незмінність обраного ним напрямку для здійснення подальшого пошуку способів зменшення кількості кримінальних правопорушень у цій сфері. А тому з огляду на зміни, які відбуваються у кримінальному законодавстві, тлумачення поняття суб'єкта кримінального правопорушення набуває особливої актуальності [2].

Суб'єкт кримінального правопорушення - це не абстрактне юридичне поняття, яке існує поза часом і простором, а людина, яка живе в суспільстві і вчиняє суспільно-небезпечні протиправні дії.

КК України встановлює, що суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність (ч. 1 ст. 18 КК України) [1].

Суб'єкт кримінального правопорушення одне із ключових понять кримінально-правової науки, яке висвітлювалось, починаючи із праць дореволюційних вчених, видатних юристів і закінчуючи сучасними дослідженнями. Проте, еволюція наукових знань про суб'єкта кримінального правопорушення не привела вчених до сталої теоретичної моделі даного поняття [3].

Викладене свідчить про необхідність узагальнення і глибокого аналізу теоретичного та практичного матеріалу, оцінки окремих тенденцій і обґрунтування в подальшому проблем, пов'язаних з визначенням поняття кримінального правопорушення та його відмежування від кримінального проступку. Підсумовуючи все зазначене, варто вказати, що вивчення та дослідження кримінального правопорушення на сьогодні залишається одним із першочергових завдань науки кримінального права.

Можна зробити висновок, що питання про визначення поняття кримінального правопорушення необхідно вирішувати в контексті діючого Кримінального кодексу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України: прийнятий 5 квіт. 2001 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341i-14>
2. Коташевський О. Окремі недоліки Кримінального кодексу України. *Право України*. 2017. № 11. С. 97-100.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. - 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. - 528 с.

Артем Зосімов,
курсант навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України,
Науковий керівник: Олена Бойко,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки.
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИСОКОГО РІВНЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ КУРСАНТІВ

Процедура становлення психологічної компетентності спеціаліста у будь-якій галузі є складним та багаторівневим процесом, успішність якого залежить від багатьох факторів. Службова діяльність працівників поліції відрізняється від інших тим, що за своєю інтенсивністю та частотою потрапляння у різноманітні ситуації стресогенного впливу вона перетинає межі оптимальних для людини умов та висуває завищені вимоги до моральних та фізичних можливостей співробітника.

Під час несення служби для правоохоронця типовими є серйозні фізичні навантаження, перенапрута нервової системи та інші шкідливі чинники. Дуже важливим є той факт, що під своєю діяльністю поліцейські усвідомлюють постійне існування безпосередньої загрози їхньому життю та здоров'ю, гарантією їх збереження є лише власна компетентність та особистісні якості.

Таким чином, одним із найважливіших шляхів підвищення рівня професійності співробітників є їх психологічна підготовка. Вона має на меті сформувати відповідні якості, що у будь-якій ситуації дозволитимуть діяти професійно, чітко та безпечно для власного життя і здоров'я. Процес такої підготовки є достатньо складним, це пов'язано з фундаментальною перебудовою особистості особи, що прийшла на службу. Вона має пройти багато етапів на шляху до становлення справжнім професіоналом, набути необхідної компетенції, психологічної стійкості, та в першу чергу системи спеціалізованих знань, умінь та навичок [1].

Ефективна діяльність працівника поліції багатьох підрозділів безпосередньо залежить від здатності комунікувати з абсолютно різними верствами населення, установлювати та підтримувати з ними довірчі взаємини. Цей факт також підтверджує важливість емоційної стабільності та вміння підлаштовуватися під будь-який тип людей [2].

Основи психологічної підготовки, в першу чергу, закладаються закладами освіти зі специфічними умовами навчання. Надаючи майбутнім спеціалістам глибокі теоретичні знання та усі необхідні навички, наставники вселяють слухачам необхідне відчуття впевненості у своїх діях. Дуже чітко це відстежується при успішному виконанні тієї чи іншої практичної вправи [1].

Позитивний досвід, отриманий при відпрацюванні, надає можливість чітко діяти у ситуації, що склалася, але все ж таки, ні в якому разі не можна зневажати станом стресу, що значно ускладнює виконання навіть напрацьованого алгоритму. Саме для цього застосовується концепція ситуаційного моделювання, за допомогою якої ми маємо можливість відтворити обстановку максимально наближену до реальної. Слід зазначити, що у курсантів, які отримують додаткові фізичні навантаження у вигляді тренувань з різноманітних видів спорту, нервова система та організм взагалі адаптуються у стресовій ситуації значно легше на відміну від фізично пасивних колег [3].

Не менш важливим аспектом формування психологічної підготовленості є викладацький потенціал у закладі освіти. На нашу думку, в більшості випадків викладачі практичних дисциплін повинні мати досвід роботи у відповідних структурних підрозділах, для того, щоб мати можливість на реальних прикладах аргументувати ефективність того чи іншого заходу та, звісно ж, відчувати з якими моральними та фізичними перепонами стикається курсант під час його виконання. Слід зазначити, що матеріально-технічна база закладу освіти також є одним з найважливіших факторів у формуванні компетенції його здобувачів освіти, оскільки можливість застосування інноваційних технологій суттєво полегшує процес навчання та робить його значно ефективнішим [3].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що належна психологічна компетенція майбутніх фахівців - це не просто сучасний додаток, а необхідна складова професійності фахівця. На нашу думку, задля покращення фізичного і психологічного стану правників слід застосовувати додаткові фізичні навантаження, в першу чергу це має бути у вигляді улюбленого виду спорту. Ідеальним було б їх комбінування з різноманітними антистресовими тренінгами. У наш час питання психологічної компетенції майбутніх правоохоронців є дійсно актуальним, воно потребує досліджень і дискусій вчених з подальшою розробкою необхідних рекомендацій з метою підвищення рівня відповідної компетенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гурський Віктор Євгенович / Професійна психологічна підготовка майбутніх поліцейських у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання / Правовий часопис Донбасу № 3 (68) 2019. С. 167 – 173
2. О.М. Цільмак, С.І. Яковенко. / Професійно-психологічна підготовка працівників підрозділів громадської безпеки / ОДУВС Одеса-2012. С. – 139.
3. Горпинич О. О. / Особливості психологічної підготовки курсантів/СЛОБОЖАНСЬКИЙ НАУКОВО-СПОРТИВНИЙ ВІСНИК 2014 №3 (41) С. 45-48

Іванова М.А.,

студентка ННІ права та інноваційної освіти,

Науковий керівник: Снок О.С.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РЕЦИДИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

За статистичними даними Офісу Генерального прокурора, за останні шість років, особами, які на момент вчинення кримінального правопорушення досягли віку від 14 до 18 років було вчинено 20254 кримінально каранних діянь. Зокрема, за 2016 рік, зареєстровано кримінальних правопорушень, вчинених особами у віці 14-15 років, - 1127, а у віці 16-17 років – 2873. За 2017 рік, - 1337 (14-15 років), 2961 (16-17 років); 2018 рік, - 1240 (14-15 років), 2564 (16-17 років); 2019 рік, - 1121 (14-15 років), 2199 (16-17 років); 2020 рік, - 899 (14-15 років), 1921 (16-17 років); 2021 рік, - 773 (14-15 років), 1719 (16-17 років) [1].

У 2020 році, особами у віці 14-15 років було вчинено 127 кримінальних проступків, 21 особливо тяжкий злочин, 438 тяжких злочинів та 50 нетяжких злочинів. За 2021 рік, - 203 кримінальних проступків, 9 особливо тяжких злочинів, 386 тяжких злочинів, 125 нетяжких злочинів. Щодо осіб у віці 16-17 років, то статистичні показники за 2020 рік є наступними: 365 кримінальних проступків, 28 особливо тяжких злочинів, 756 тяжких злочинів та 125 нетяжких злочинів. Показники за 2021 рік щодо осіб у віці 16-17 років становлять: 562 кримінальних проступків, 31 особливо тяжких злочинів, 649 тяжких злочинів, 311 нетяжких злочинів [1].

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає, що неповнолітньою особою є малолітня особа (до досягнення нею 14 років), а також дитина у віці від 14 до 18 років [2].

З урахуванням положень ст. 34 Кримінального кодексу України рецидивом кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітнім, буде визнаватися вчинення нового умисного кримінального правопорушення неповнолітньою особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення [3].

Серед чинників, які впливають на злочинність неповнолітніх виділяють: негативний вплив у сім'ї; недоліки у шкільному вихованні; незайнятість суспільною працею; недоліки в організації дозвілля; вади у діяльності правоохоронних органів щодо профілактики злочинів неповнолітніх; антисуспільна мотивація (спрямованість) конкретної особи [4, с. 204-206; 5, с. 256].

Батиргарєва В.С., у дисертаційному дослідженні, присвяченому питанням кримінологічних засад запобігання рецидивній злочинності в Україні визначила, що підвищена суспільна небезпека рецидивної злочинності визначається: її більшою потужністю у своєму прагненні до відтворення порівняно зі злочинністю первинною; її існуванням за всіх часів історії держави та права; здатністю бути передавальним механізмом злочинного ремесла та досвіду, злодійських традицій, устоїв, що забезпечує існування особливого соціального прошарку осіб у структурі суспільства; підвищенням ступенем латентності цих злочинів; інтенсивністю заходів, які суспільство й держава вживають з метою запобігання цим злочинним проявам; значним ідеологічним впливом рецидивістів як на свідомість злочинців, так і на масову свідомість законослужняних членів суспільства; низькою чутливістю рецидивістів до запобіжних заходів; культивуванням у суспільній свідомості думки про необхідність посилення суворості кримінальної політики як єдино можливого ефективного засобу боротьби з рецидивною злочинністю [6, с. 13-14].

Слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про пробачію», до неповнолітніх осіб віком від 14 до 18 років, може бути застосовано пробачію щодо неповнолітніх осіб, яка здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей даної категорії осіб. Така пробачія спрямована на забезпечення нормального фізичного і психічного розвитку неповнолітнього, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків [7]. Сектори ювенальної пробачії, відповідно до Типового положення про сектор ювенальної пробачії, є уповноваженими органами з питань пробачії, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та пробачію щодо неповнолітніх [8]. Так, за даними Міністерства юстиції України, станом на 2019 рік, рівень рецидивної злочинності серед секторів ювенальної пробачії становив лише 1,13% під час перебування неповнолітніх на обліку [9].

Рекомендації R (87) 20 Комітету міністрів Ради Європи, заходами спрямованими на усунення злочинності неповнолітніх визначають: запровадження всебічної політики, що сприятиме соціальній інтеграції молоді; надання спеціальної допомоги і запровадження в школах, молодіжних або спортивних закладах спеціалізованих експериментальних програм, спрямованих на кращу інтеграцію молоді, яка відчуває серйозні труднощі в цих питаннях; вжиття технічних та ситуативних заходів задля обмеження існуючих можливостей для скоєння молоддю правопорушень [10]. Рекомендації R (2003) 20, до однієї з основних цілей правосуддя у справах щодо неповнолітніх та пов'язаних з ним заходів попередження злочинності серед неповнолітніх, визначають, - попередження вчинення та повторного вчинення злочинів [11].

Заходами запобігання злочинності неповнолітніх осіб є як загальносоціальні, так і спеціально-кримінологічні. Загальносоціальними є дії, спрямовані на підвищення соціального захисту сімей з дітьми, збільшення матеріальної допомоги дітям-сиротам і дітям-інвалідам, реформування освітніх закладів, належне фінансове забезпечення праці вчителів і вихователів, забезпечення належного рівня життя, добробуту, культури, виховання, освіти громадян [4, с. 207]. Спеціально-кримінологічні полягають у зменшенні негативного впливу криміногенних чинників та заходах, спрямованих на конкретних осіб з девіантною або злочинною поведінкою з метою недопущення виникнення антисуспільної мотивації [5, с. 259].

Отже, рівень злочинності неповнолітніх у віці 14-15 років та 16-17 років, беручи до уваги статистичні дані щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень за шість повних років (2016-2021 рр.), - має тенденцію до зниження. Рецидивна злочинність осіб, які не досягли 18 років, пов'язана із багатьма факторами, як зовнішніми, так і факторами особистісного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статистичні дані про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchynili-kriminalni-pravoporushennya-2> (дата звернення 13.05.2022)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 13.05.2022)

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 13.05.2022)
4. Кримінологія: Підручник / За заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. К.: Національна академія управління, 2010. 496 с.
5. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. Х.: Право, 2009. 288 с
6. Батиргарєєва В. С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2010. 46 с.
7. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 року, № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення 13.05.2022)
8. Типове положення про сектор ювенальної пробації : Наказ Міністерства юстиції України від 18.08.2017 року, № 2649/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1031-17#Text> (дата звернення 13.05.2022)
9. Рівень повторної злочинності серед підлітків становить лише 1%. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/riven-povtornoj-zlochinnosti-sered-pidlitkiv-stanovit-lishe-1> (дата звернення 13.05.2022)
10. Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх : Рекомендація N R (87) 20 Комітету міністрів державам-членам від 17 вересня 1987 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_266#Text (дата звернення 13.05.2022)
11. Про нові підходи до злочинності серед неповнолітніх і про значення правосуддя у справах неповнолітніх : Рекомендація N R (2003) 20 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 24 вересня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_865#Text (дата звернення 13.05.2022)

*Калюжна А.О.,
студентка ННІ права та інноваційної освіти,
Науковий керівник: Снок О.С.,
к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін.
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Питання медіації в Україні врегульовано Законом України «Про медіацію» (далі - Закон), прийнятого 16 листопада 2021 року. Так, медіацію визначено як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Серед учасників медіації, Закон визначає: медіатора або медіаторів, сторін медіації, представників сторін медіації, законних представників, захисників, перекладачів, експертів та інших осіб, визначених за домовленістю сторін медіації (п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону). Сторонами медіації можуть бути: фізичні, юридичні особи або групи осіб, які звернулися до медіатора (медіаторів) чи суб'єкта, що забезпечує проведення медіації, з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору) між ними шляхом проведення медіації та уклали договір про проведення медіації (п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону). При цьому, медіатором визначається спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону) [1]. Процедура медіації повинна бути заснована на принципах добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації.

Серед вимог, які висуваються до медіатора, то ним може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном, така особа не має судимості і цивільна дієздатність якої є повною. Щодо базової підготовки медіатора, то вона полягає як у теоретичній, так і практичній підготовці. Обсяг годин такої підготовки становить 90 годин, з яких 45, - практичне навчання. Особи, які пройшли навчання базовим навичкам медіатора, до набрання чинності Законом, обсягом не менше 48 годин і мають відповідні сертифікати, також визнаються медіаторами [1].

Правовий статус медіаторів, зокрема, їх права та обов'язки визначені ст.ст. 11, 12 Закону. Так, відповідно до п.п. 1-5 ч. 1 ст. 11 Закону медіатори мають наступні права: самостійно визначати методику проведення медіації, за умови дотримання вимог закону, правил проведення медіації та норм професійної етики медіатора; отримувати від сторін конфлікту (спору) інформацію про такий конфлікт (спір) в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації; на відшкодування витрат, здійснених для підготовки до медіації та її проведення, а також на оплату послуг за здійснення заходів з підготовки до медіації та/або її проведення у розмірі та формі, передбачених договором про проведення медіації, правилами проведення медіації або законодавством; збирати та поширювати знеособлену інформацію про кількість, тривалість та результативність проведення ним медіації; відмовитися від участі в медіації [1].

Враховуючи положення п.п. 1-9 ч. 1 ст. 12 Закону, на медіаторів покладено обов'язок щодо здійснення підготовки до медіації та її проведення відповідно до Закону, правил проведення медіації та кодексу професійної етики медіатора; надання сторонам конфлікту (спору), під час підготовки до медіації, для ознайомлення кодекс професійної етики, якого він дотримується у своїй діяльності; не розголошення інформації, яка стала йому відома під час підготовки та проведення медіації; повідомлення сторін медіації до початку та під час проведення медіації про особисті обставини, відносини медіатора з однією із сторін медіації в будь-якій сфері, крім медіації, про конфлікт інтересів, які можуть викликати обґрунтований сумнів у його нейтральності, незалежності та неупередженості; припинення проведення медіації у разі виникнення суперечності між особистими інтересами та обов'язками медіатора, яка може вплинути на його нейтральність, незалежність та неупередженість під час проведення медіації, а також за наявності інших обставин, що унеможливають його участь або вимагають припинення його участі в медіації; інформування сторін та інших учасників медіації про їхні права та обов'язки, принципи і правила проведення медіації, структуру процедури медіації, можливість отримання консультацій у відповідних спеціалістів (експертів), наслідки укладення договору про проведення медіації та/або угоди за результатами медіації в письмовій чи усній формі, а також про свій професійний досвід та компетенцію; керування процедурою медіації; підвищення свого професійного рівня; виконання інших обов'язків, передбачених Законом та іншими правовими актами, прийнятими відповідно до нього, договором про проведення медіації або правилами проведення медіації [1].

Слід зазначити, що інші сторони медіації мають права та обов'язки визначені ст.ст. 18, 19 Закону України «Про медіацію».

Законодавче закріплення медіації вплинуло на низку положень чинних нормативно-правових актів України. Так, відповідно ст. 222¹ Кодексу законів про працю України, передбачено можливість врегулювання трудових спорів, між працівником і роботодавцем, шляхом медіації [2]. Відповідно до ст. 158¹ Земельного кодексу України, земельний спір може бути врегульовано шляхом медіації відповідно до Закону з урахуванням особливостей, передбачених Земельним кодексом [3]. Господарський процесуальний кодекс України (ч. 7 ст. 46) та Цивільний процесуальний кодекс України (ч. 7 ст. 49) передбачають право сторін на примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу [4, 5]. Відповідно до ч. 5 ст. 47 Кодексу адміністративного судочинства України «Сторони можуть досягнути примирення, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі» [6]. Питання щодо підготовки нотаріусів у сфері медіації, а також ведення та оприлюднення реєстрів нотаріусів, які пройшли підготовку у сфері медіації, - врегульовано ст. 16¹ Закону України «Про нотаріат» [7]. Окрім цього, Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» визначено, що у випадках врегулювання спору, у тому числі шляхом медіації, в ході арбітражного розгляду третейський суд припиняє розгляд і, на прохання сторін та за відсутності заперечень з його боку, фіксує це врегулювання у вигляді арбітражного рішення на узгоджених умовах (ч. 1 ст. 30) [8]. Відповідно до ч. 4 ст. 33 Закону України «Про третейські суди», третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість закінчити справу мировою угодою, у тому числі досягнутою шляхом медіації, та в подальшому сприяти вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу [9]. Також, відповідно до абз. 8 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», суб'єкти соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю серед інших прав наділені правом пропонувати вирішення спорів, що виникають у об'єктах

соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, шляхом медіації [10]. З урахуванням положень Закону України «Про соціальні послуги», однією із базових соціальних послуг, - є медіація (п. 18 ч. 6 ст. 16) [11].

Отже, прийняття Закону України «Про медіацію» значним чином позначилося на законодавчому регулюванні даного інституту в національному законодавстві. Такі зміни вплинули на положення багатьох нормативно-правових актів. Відкритими залишаються питання законодавчого врегулювання медіації в кримінальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021, № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення 12.05.2022).
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971, № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 12.05.2022).
3. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001, № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 12.05.2022).
4. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991, № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 12.05.2022).
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004, № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 12.05.2022).
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005, № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 12.05.2022).
7. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993, № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення 12.05.2022).
8. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24.02.1994, № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text> (дата звернення 12.05.2022).
9. Про третейські суди : Закон України від 11.05.2004, № 1701-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15#Text> (дата звернення 12.05.2022).
10. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001, № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення 12.05.2022).
11. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019, № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 12.05.2022).

Кузема Я.О.,

студентка ННІ права та інноваційної освіти,

Науковий керівник: Скок О.С.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ : АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Відновне правосуддя полягає у виборі альтернативного підходу щодо обрання між двома напрямками, - потрапляння неповнолітнього, який вчинив кримінально каране діяння до в'язниці або його примирення з потерпілою особою та відновлення його соціальних зв'язків із суспільством [1].

Рекомендаціями № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи, до основних принципів медіації віднесено: добровільна згода з приводу медіації, від якої сторони медіації можуть відмовитися на будь-якому етапі її проведення; конфіденційний характер обговорень під час зустрічей та не використання їх результатів в майбутньому, окрім випадків згоди сторін медіації; доступність медіації у кримінальних справах; допустимість медіації на будь-якій стадії правосуддя; незалежність та автономність медіації в рамках кримінальної юстиції [2].

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію», медіація полягає у позасудовій добровільній, конфіденційній, структурованій процедурі, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [3]. У 2019 році спільним Наказом Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України було запроваджено пілотний проект «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення», заходи з реалізації якого покладено на Офіс Генерального прокурора та Координаційний центр з надання правової допомоги [4].

З урахуванням положень Порядку реалізації пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення», медіація є добровільною, позасудовою процедурою, під час якої неповнолітній, який є підозрюваним у вчиненні кримінального правопорушення, та потерпілий за допомогою посередника намагаються врегулювати конфлікт шляхом укладення угоди про застосування Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення [4].

Медіація для таких неповнолітніх здійснюється на базі системи надання безоплатної правової допомоги, а отже, посередниками у такій процедурі можуть бути адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, які пройшли навчання з реалізації Програми відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення. Окрім цього, для забезпечення реалізації Програми відновлення, можуть бути залучені соціальні працівники, психологи, представники регіонального центру та органу пробачії.

Умовами для відновного правосуддя є: по-перше, наявність потерпілої сторони, якою може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; по-друге, неповнолітня особа вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин; по-третє, неповнолітня особа повинна визнати факт вчинення кримінального правопорушення; по-четверте, необхідна згода неповнолітнього і потерпілого на участь у Програмі відновлення.

Метою відновного правосуддя щодо неповнолітніх визначено відшкодування винною особою шкоди потерпілій особі, виведення неповнолітнього із кримінального процесу, ресоціалізація неповнолітнього, а також спеціальна превенція, яка полягає у запобіганні вчиненню неповнолітнім повторних кримінальних правопорушень.

Процедура відновного правосуддя передбачає проходження наступних етапів за для реалізації Програми відновлення для неповнолітніх:

- інформування прокурором сторін медіації про можливість реалізації відновного правосуддя, шляхом залучення регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги посередника та укладення угоди про застосування Програми відновлення;
- роз'яснення прокурором результатів участі у Програмі відновлення;
- прокурором, після отримання згоди сторін, заповнення заяви про участь у Програмі відновлення та згоди на обробку персональних даних, разом із інформацією щодо правової кваліфікації кримінально караного діяння у вчиненні якого підозрюється неповнолітня особа, а також дати закінчення строку досудового розслідування у кримінальному провадженні, - все передається до регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- після отримання заяви та відповідної інформації від прокурора, регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає відповідне рішення та видає посереднику доручення для проведення медіації з передачею копій заяви та інформації, отриманої від прокурора, а також організовує проведення зустрічі між сторонами та посередником;
- посередник роз'яснює сторонам Програми відновлення її процедуру та наслідки, надає сторонам примірну форму угоди для ознайомлення і визначення дати наступної зустрічі для її укладення;
- після укладення угоди, посередник передає її регіональному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги або повідомляє про відмову в її укладенні;
- після виконання угоди, регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги готує інформацію щодо результатів участі неповнолітнього у Програмі відновлення та надсилає її прокурору (якщо інформація щодо результатів участі неповнолітнього у Програмі надійшла прокуророві

до закінчення досудового розслідування, він долучає її до кримінального провадження, якщо після закінчення досудового розслідування, - роз'яснює неповнолітньому та його представнику право надавати її самостійно у відповідному судовому засіданні);

- прокурор повідомляє регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги про рішення у кримінальному провадженні, прийнятого згідно вимог Кримінального процесуального кодексу України;
- прокурор надає копію судового рішення у кримінальному провадженні щодо неповнолітнього, яке набрало законної сили, і ґрунтовну інформацію про перебіг досудового розслідування та судового розгляду до Департаменту захисту інтересів дітей та протидії насильству Офісу Генерального прокурора (п.п. 5-9, 11-13 Порядку реалізації пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення») [4].

Відновне правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення, можливе шляхом дотримання процедури медіації з урахуванням всіх умов, передбачених Програмою відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення, яка, на сьогоднішній день, залишається пілотним проектом.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Відновне правосуддя – новий підхід реагування на злочин, вчинений неповнолітнім. URL: <https://minjust.gov.ua/m/vidnovne-pravosuddya-noviy-pidhid-reaguvannya-na-zlochyn-vchineniy-nerovnoolitnimi> (дата звернення 17.05.2022)
2. Рекомендації № R (99) 19 Комітету міністрів ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828#Text (дата звернення 17.05.2022)
3. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 року, № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення 17.05.2022)
4. Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні кримінального правопорушення» : Наказ Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України від 21.01.2019, № 172/5/10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0087-19#Text> (дата звернення 17.05.2022)

Смірнова Д.Д.,

студентка ННІ права та інноваційної освіти,

Науковий керівник: Снок О.С.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НАЯВНОСТІ ПОМ'ЯКШУЮЧИХ ЧИ ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИН ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН

З урахуванням наукової позиції Митрофанова І.І. та положень чинного кримінального законодавства, обставинами, що пом'якшують покарання, слід вважати передбачені законом фактичні умови, що характеризують кримінально протиправне діяння або особу винного, наявність яких значно знижує ступінь суспільної небезпеки вчиненого кримінального правопорушення [1, с. 440], а обставинами, що обтяжують покарання, – сукупність передбачених законом умов, наявність яких істотно підвищує суспільну небезпеку кримінально протиправного діяння або особи, яка його вчинила [1, с. 446].

Так, до обставин, що пом'якшують покарання, КК України відносить передбачені п.п. 1-9 ч. 1 ст. 66 [2].

Обставини, що пом'якшують кримінальну відповідальність та покарання, КК Республіки Казахстан закріпив у ст. 53. Зокрема, ними є: вчинення вперше кримінального проступку або вперше злочину невеликої або середньої тяжкості внаслідок випадкового збігу обставин; неповноліття винного; вагітність; наявність малолітніх дітей у винного; надання медичної чи іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення незалежно від наслідків надання такої допомоги; добровільне відшкодування майнової шкоди, заподіяної внаслідок кримінального правопорушення, загладження моральної та іншої шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням; вчинення кримінального правопорушення внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин або за мотивом співчуття; вчинення кримінального правопорушення внаслідок фізичного чи психічного примусу або з матеріальної, службової чи іншої залежності; вчинення кримінального правопорушення при порушенні умов правомірності необхідної оборони, крайньої необхідності, затримання особи, яка вчинила правопорушення, обґрунтованого ризику, виконання наказу або розпорядження при здійсненні оперативно-розшукових, контррозвідувальних заходів або негласних слідчих дій; протиправність або аморальність поведінки потерпілого, яка стала приводом для кримінального правопорушення; щире каяття, явка за повинною, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, викриттю інших співучасників кримінального правопорушення та розшуку майна, здобутого внаслідок кримінального правопорушення [3].

До обставин, що обтяжують покарання, законом віднесено визначені п.п. 1-13 ч. 1 ст. 67 КК України [2].

Відповідно до п.п. 1-16 ч. 1 ст. 54 КК Республіки Казахстан, обставинами, що обтяжують кримінальну відповідальність та покарання, визначено: неодноразовість кримінальних правопорушень, рецидив злочинів, небезпечний рецидив злочинів; заподіяння кримінальним правопорушенням тяжких наслідків; вчинення кримінального правопорушення у складі групи осіб, групи осіб за попередньою змовою, злочинної групи; особливо активна роль у вчиненні кримінального правопорушення; залучення до вчинення кримінального правопорушення осіб, які свідомо для винного страждають на тяжкий психічний, поведінковий розлад (захворювання), або осіб, які не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність; вчинення кримінального правопорушення з мотиву національної, расової та релігійної ненависті або ворожечі, з помсти за правомірні дії інших осіб, а також з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення; вчинення кримінального правопорушення щодо жінки, яка завідомо для винного, перебувала у стані вагітності, а також щодо малолітнього, іншої беззахисної або безпорадної особи або особи, яка перебуває в залежності від винного; вчинення кримінального правопорушення щодо особи або її близьких у зв'язку з виконанням даною особою свого службового, професійного чи громадського обов'язку; вчинення кримінального правопорушення з особливою жорстокістю, садизмом, знущанням, а також муками для потерпілого; вчинення кримінального правопорушення з використанням зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових або імітуючих їх пристроїв, спеціально виготовлених технічних засобів, легкозаймистих та горючих рідин, отруйних та радіоактивних речовин, лікарських та інших хіміко-фармакологічних препаратів, а також із застосуванням фізичного або психічного примушування або загальнонебезпечним способом; вчинення кримінального правопорушення в умовах надзвичайного стану, надзвичайної ситуації, а також у ході масових заворушень; вчинення кримінального правопорушення у стані алкогольного, наркотичного чи токсикоманічного сп'яніння; вчинення кримінального правопорушення особою, яка порушила цим прийняту ним присягу або професійну клятву; вчинення кримінального правопорушення з використанням довіри, наданої винному через його службове становище чи договір; вчинення кримінального правопорушення з використанням форменого одягу чи документів представника влади; вчинення кримінального правопорушення працівником правоохоронного чи спеціального державного органу, суддею з використанням свого службового становища [3].

З урахуванням положень як КК України, так і КК Республіки Казахстан, по-перше, суд може визнати такими, що пом'якшують покарання, і інші обставини, не визначені п.п. 1-9 ч. 1 ст. 66 КК України або п.п. 1-11 ч. 1 ст. 53 КК Республіки Казахстан; по-друге, у випадках визначення пом'якшуючої обставини у статті Особливої частини КК України або Особливої частини КК Республіки Казахстан, як такої, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення, - судом не може бути повторно враховано таку пом'якшуючу обставину при призначенні покарання.

Відповідно до ч.ч. 2-4 ст. 67 КК України, з урахуванням характеру кримінального правопорушення та навіть мотиви такого рішення у вирокі, суд наділено правом не визнавати обставинами, що обтяжують покарання, передбачені п.п. 1, 3, 4, 5, 8, 11, 13 ч. 1 ст. 67 КК України. Натомість, обставини, визначені п.п. 2, 6, 6¹, 7, 9, 10, 12 ч. 1 ст. 67 КК України, як такі, що обтяжують покарання, - визнаються судом обов'язково. Окрім цього, перелік обставин, що обтяжують покарання є вичерпним і судом не можуть бути визнані інші обставини, не зазначені у ч. 1 ст. 67 КК України. У тих випадках, коли обтяжуюча обставина визначена у статті Особливої частини КК України, як така, що впливає на кваліфікації кримінального правопорушення, судом вона не може бути врахована при призначенні покарання як така, що його обтяжує. Відповідно до КК Республіки Казахстан, по-перше, якщо обставина, зазначена у ч. 1 ст. 54, передбачена відповідною статтею Особливої частини КК Республіки Казахстан як ознака кримінального правопорушення, вона не може повторно враховуватися як обставина, що обтяжує відповідальність та покарання; по-друге, суд, при призначенні покарання, не може визнати такими, що обтяжують обставини, не зазначені в ч. 1 ст. 54 КК Республіки Казахстан; по-третє, суд має право, залежно від характеру кримінального правопорушення, не визнати вчинення кримінального правопорушення у стані алкогольного, наркотичного чи токсикоманічного сп'яніння обставиною, що обтяжує кримінальну відповідальність та покарання [3].

Отже, закони про кримінальну відповідальність України та Республіки Казахстан регулюють особливості призначення покарання особам, винним у вчиненні кримінально караного діяння, з урахуванням обставин, що обтяжують чи пом'якшують покарання. До таких, що не притаманні національному закону про кримінальну відповідальність належать обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання, передбачені п.п. 1, 4, 9 ч. 1 ст. 53 та п.п. 4, 13, 14, 15, 16 ч. 1 ст. 54 КК Республіки Казахстан.

ЛІТЕРАТУРА:

---

1. Загальна частина кримінального права України : навч. посіб. / Митрофанов І.І. Одеса : Фенікс, 2015. 576 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року, № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 09.05.2022).
3. Кримінальний кодекс Республіки Казахстан : Закон Республіки Казахстан від 03 липня 2014 року, № 226-V. URL: https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=31575252 (дата звернення 09.05.2022).